

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • Anul 58 (serie nouă) • iulie – august 2021 • 4,00 lei •

Gabriela IȘTOC-SÎRBU

Filarmonica, la Conac

pagina 2

Marius MANTA

Cel ce călugărește cuvintele

pagina 7

Ștefan RADU

Dacă educație nu e...

pagina 8

Vasile CRĂIȚĂ-MÂNDRĂ

Substanțialitatea picturii lui Ioan Burlacu

pagina 25

Dan PERȘA

Vremuirea, într-un topos literar

pagina 26

Theodor-George CALCAN

Doi fluturi legați de marginea curcubeului

pagina 29

• Irina Dascălu – Icon

• Ilustrația acestei ediții: reproduceri din albumul Irina Dascălu – Grafică, pictură, colaj (autori: Ovidiu Ungureanu și Dionis Pușcuță)

Fragmentarium

PARTIZANAT NOBIL. Universitarul Gheorghe Colțun, de la Chișinău, declară cu mândrie: „Partidul meu se numește Limba Noastră cea Română, cu sediul în fiecare familie de români din Republica Moldova, România, Ucraina și de peste frontierele acestor țări”.

PROIECT UTIL. Complexul Muzeal de Științele Naturii „Ion Borcea” a atras atenția cu Școala de vară „Micul naturalist”.

REALITATE. Scriitorul Ovidiu Bufnilă a fost, în iunie, pe primul loc în Topul *Australian Antipodean S.F.*, cu povestirea *The Heart*.

CARTEA SĂPTĂMĂNII. În sala de lectură a Bibliotecii Județene „C. Sturza”, în iulie, a fost etalată lucrarea „Județul Bacău: modele culturale și investiții creative”, realizată de Centrul *Europe Direct* al Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău.

FINAL DESCHIS. Prof. univ. dr. Eugenia Harja a încheiat o prodigioasă activitate la cârma Direcției Județene de Statistică. O vom reîntâlni în amfiteatrele Facultății de Științe Economice, care va beneficia în continuare de competențele Domniei Sale.

DOR DE NGPR. Crina Popescu, de la Biblioteca Comunală Pietrari, județul Vâlcea, îi atrage pe cititori prin abilități meșteșugărești, ca la Avrig sau la Făraoani. Îi sugerăm ca una dintre camerele instituției să o alocă enigmatistilor, de vreme ce la Pietrari s-a născut părintele rebusismului românesc, N. Gh. Popescu-Rebus.

GALA UNITER, LA... LUNCANI. Ileana Ploscaru, de la Teatrul de Stat din Constanța, a fost elogiată la 90 de ani. O celebrăm și noi, băcăuanii, în special dramaturgul Viorel Savin: actrița a excelat în rolul feminin din piesa sa „Bătrâna și hotul”.

JUBILEU. „Jurnalul israelian” a ajuns la nr. 50. Săptămânalul are printre colaboratori (și sponsori) pe preotul și scriitorul Dumitru Ichim.

LA TOKYO, NU ȘI LA NOI. Corespondenții RRA ne transmit mesaje din capitala niponă urmând norma lingvistică naturală: „X a câștigat cu scorul de doi la zero...”, în vreme ce veștile din țară sunt... economice: „X a câștigat doi zero...”.

BJ 7-8. Mapele tematice pregătite de Perioadicele Bibliotecii Județene sunt pentru Dumitru Radu, Al. Safran și Ioan Borcea (iulie) și pentru Paul Anghel, Eugen Budău, Mihai Chiuraru (august).

AD MULTOS ANNOS! Pentru Elena Bulai (traducătoare), Silviu-Claudiu Mihai (poet), Daniela Vișoreanu (artist decorator), Eugen Ungureanu (compozitor, publicist), Mariana Moroșanu-Popa (artist plastic, manager muzeu)

IN MEMORIAM. Grigore Olteanu, universitar și diriguitor al sportului băcăuan (n. 1940); Bogdan Dumitrescu, filolog și ziarist (n. 1968)

AI. IOANID

Gabriela IȘTOC-SÎRBU

Filarmonica, la Conac

Să fie vară! Și, sincer, când spun vară nu mă gândesc decât la libertate... libertatea de mișcare, libertatea de a respira fără mască, de a asculta în natură, de a privi soarele până la lacrimi!

Așa a pornit totul, cu încercarea de a evada din perioada pandemică. Și a pornit cum nu se putea mai frumos! Atât noi, cât și publicul ne-am îndrăgostit de locul acela de vis, de Conacul „Gheorghe Buzdugan”, ridicat la începutul de 1900 și care a reprezentat un loc de popas pentru înalte personalități ale vremii – Ionel Brătianu, Constantin Stere, Take Ionescu, Regina Maria, precum și o serie de patriarhi și mitropoliți. Îi multumim lui Ioan Neagu pentru curaj, muncă, încredere și dragostea de frumos. Fără el, acel loc ar fi rămas necunoscut băcăuanilor!

Pe 10 iulie a avut loc Seara Muzicii de Film: *Around the World*; alături de orchestra Filarmonicii „Mihail Jora” s-a aflat muzicianul italian Roberto Salvalato, un cunoscut al publicului băcăuan, fiind aproape anual invitat al instituției. Programul a fost (cred eu) pe măsura așteptărilor: *Războiul stelelor* (J. Williams), *Nașul* (N. Rota), *Cinema Paradiso* (E. Morricone), *Fantoma de la Operă* (A. L. Webber), lucrări ale muzicianului argentinian Astor Piazzolla ș.a.

O noutate mult așteptată a fost ecranul care acoperea momentele-cheie ale filmelor din care făceau parte lucrările interpretate. Publicul a urmărit zămbitor, sorbind din paharul cu vin (mi-a plăcut mult de tot ideea de a oferi publicului pahare de sticlă – la un preț insignifiant – pe care fiecare să și le umple după bunul plac la tarabele cu degustările de vinuri) pus la dispoziție de organizator. Vremea a fost mai mult decât perfectă. Dacă Seara Operei stătea sub semnul întrebării, fiind reprogramată în 21 iunie, după ce ziua de 19 iunie a fost una cu prea multă furtună, ziua de 10 iulie a adus doar umbreluțele de soare.

Cele peste 900 de scaune s-au ocupat rapid, cu mult înaintea începerii evenimentului. De mult nu am mai văzut așa un public doritor de ieșire și de cultură! S-a stat în picioare sau –

ca mine și mulți alții – pe covorul de iarbă grasă. Pentru cei care încă n-ati ajuns acolo, mergeți! Vă sfătuiesc să admirați cerul, culcați pe gazonul acela perfect. Colinele, văile, mirosul lavandei, păsările și toate animalele casei fac deliciile locului.

Mă simt norocoasă să fi fost părtaşă la unul dintre evenimentele organizate la Conac, cel de pe 21 iunie – Seara Operei – alături de dirijorul Ovidiu Bălan (cu care am debutat pe scena *Ateneului* acum mulți-mulți ani), pentru care am un mare respect, admirându-i izvorul continuu de energie, dragostea, devotamentul față de absolut tot ceea ce face. Adrian Petrescu a participat alături de noi, în triplă ipostază: de solist, dirijor și compozitor. A interpretat lucrări cunoscute pentru care publicul a strigat „Bravo” fără îndelungi așteptări. Eu am cântat arii din opere și operete cunoscute, *Granada* (Lara) și am încheiat cu duetul cunoscut, a cărui parte de tenor a fost interpretată de Adrian – *Brindisi*-ul din celebra *Traviata*, de Giuseppe Verdi.

• Roberto Salvalato

Ideea paharului de vin, frumos îmbrăcat într-un săculeț de catifea roșie, a fost încă de la acest eveniment pusă în practică. În ceea ce mă privește, m-a dus cu gândul la un festival din Anglia la care am luat parte și care mi-a plăcut enorm... Știi ce-mi mai place la Conac? Faptul că sună bine de tot... iar mâncarea: v-o recomand!

Revenind, pe Adrian Petrescu cred că mulți dintre dumneavoastră îl cunoașteți deja; personalitate impunătoare, este un muzician cu o carieră artistică atât pe plan național, cât și peste granițe; este oboist al Filarmonicii „George Enescu” din București și deseori este invitat să dirijeze orchestrele simfonice în România și străinătate. A fost protagonist și în primul eveniment de la Conacul „Gheorghe Buzdugan” de anul trecut, din 12 septembrie, participând ca dirijor și solist. Maestrul Ovidiu Bălan – a cărui prezentă în viața Filarmonicii „Mihail Jora” se regăsește de peste 50 de ani – a fost și el invitat, iar programul propus acelei prime apariții a orchestrei simfonice a conținut lucrări cu zvâc, creații care să te facă să aplauzi, să dansezi, să te bucuri de astfel de momente: Johann Strauss, Georges Bizet, Astor Piazzolla, Gioachino Rossini, Josh Groban și mulți alții.

Locul acela promite multe și cred că publicul băcăuan s-a îndrăgostit deja de Conacul „Gheorghe Buzdugan”. Eu mă voi întoarce mereu cu mare drag acolo, fiindcă mie chiar mi-a plăcut!

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CĂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ (redactor asociat), Adrian JICU,

Marius MANTA, Dan PERȘA,

Ștefan RADU (secr. gen. de red.), Violeta SAVU

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

Bicentener Vasile Alecsandri

A curs foarte multă cerneală, în ultima vreme, în legătură cu data și locul nașterii lui Alecsandri. Reiau chestiunea succint, cu precizarea că, la începutul secolului al XIX-lea, nu există un regim clar al documentelor privitoare la naștere, căsătorie sau deces. Ele cădeau în sarcina bisericii, care lucra pe baza unor cutume aplicate arbitrar, de la caz la caz, în funcție de speță și de solicitant. Înființate în urma Regulamentului Organic, arhivele din Iași și București trăiesc într-o perpetuă improvizație până după 1840, când administrația începe să-și pună probleme referitoare la specificul acestei activități și la normele care ar trebui să o reglementeze. Însă lucrurile se vor lămurii abia în vremea lui Cuza, când arhivele trec în subordinea Ministerului Justiției, iar activitatea lor este legiferată. Și tot acum, în urma controversatei legi a secularizării averilor mănăstirești, numeroase documente trec în proprietatea statului, care le încredințează Arhivelor Naționale pentru a le inventaria și păstra în condiții optime.

În aceste condiții, nu e de mirare că există atâtea controverse privitoare la data nașterii unor scriitori din epocă. Venirea pe lume a unui copil era declarată preotului din parohie și notată într-o mitrică, confundându-se adesea data nașterii cu data botezului sau stălcind-se numele nou-născutului și/sau ale părinților. Așa se explică de ce planează încă incertitudinile în legătură cu biografia lui Mihai Eminescu, Ion Creangă, Constantin Negruzți, Grigore Alecsandrescu etc.

E și cazul lui Vasile Alecsandri, unde lucrurile s-au complicat din motive pe care le vom vedea în continuare. Cele trei ipoteze privitoare la nașterea sa sunt, în ordine cronologică, următoarele: 14 iunie 1818, 21 iulie 1819 și 21 iulie 1821. Să le luăm pe rând. Prima se bazează pe un document descoperit și publicat de Gheorghe Ungureanu. Este vorba despre o măturie mitrală emisă în 1835 și nu despre un act de naștere emis în 1818, când s-ar fi născut viitorul poet. O măturie mitrală este, de fapt, o declarație pe propria răspundere, pe care boierul Alecsandri a scos-o pentru a-i putea face pașaport fiului său, pe care voia să-l trimită la studii la Paris. În acest scop, el aduce la Iași doi martori, neștiutori de carte, care au declarat că băiatul e născut în 1818. Avem de-a face cu un caz de măturie mincinoasă, cum se întâmpla adesea în acea vreme când documentele erau întocmite cu ajutorul unor martori, uneori după decenii de la data producerii unui anumit eveniment. Cea de-a doua ipoteză nu rezistă nici atât, întrucât se referă la niște informații identificate de jurnalistul Pompiliu Eliad în arhivele Sorbonei, unde elevul Alecsandri și-a umflat vârsta, declarând, tot pe proprie răspundere, că s-a născut în 1819. În fine, cea de-a treia variantă este cea pentru care a optat Vasile Alecsandri însuși: 21 iulie 1821. Ea apare nu doar în albumul „Junimii”, ci și în scrierile cu caracter autobiografic, unde poetul scrie negru pe alb: „Sunt născut la 21 iulie 1821, la Bacău”. Să nu fi știut când e născut? Greu, foarte greu de crezut... Însă argumentul cel mai puternic, despre care istoricii literari nu au vorbit, îl reprezintă corespondența autorului. Am arătat, într-un articol de acum zece ani, publicat tot în „Ateneu”, cum Alecsandri îl roagă pe primarul Bacăului, Gheorghe Hociung, să îi elibereze un document din care să reiasă că e născut în 1821.

• Ion Ghica și Vasile Alecsandri (Istanbul, 1855)

Dacă un asemenea document poate fi contestat, corespondența privată nu mai poate fi pusă la îndoială. Felicitat, în iulie 1881, cu ocazia împlinirii vârstei de șaiszeci de ani, Alecsandri nu contrazice expeditiilor respectivelor telegrame și epistole, ci, dimpotrivă, le mulțumește pentru aceste urări, ceea ce demonstrează că se născuse în 1821. Ce sens ar fi avut să-i inducă în eroare pe bunul său prieten Ion Ghica, pe vecina Catinca Negri sau pe președintele Societății „România Jună” din Viena, care îl gratula în numele studențimii române din capitala Imperiului Austro-Ungar?

Punând cap la cap cele trei variante, cea mai plauzibilă rămâne aceea din *Istoria...* lui G. Călinescu: Vasile Alecsandri este născut în (drum spre) Bacău, la 21 iulie 1821.

Dincolo de aceste controverse, mai relevantă mi se pare întrebarea ce (mai) înseamnă astăzi Alecsandri pentru noi? Cum ne raportăm la moștenirea sa culturală și politică după 200 de ani de la nașterea sa? Rezistă opera sa presiunilor și provocărilor prezentului?

Răspunsul meu este da și nu prea. Să explic. Ca orice autor canonic, Alecsandri a cunoscut afirmarea, confirmarea și contestarea. Epoci diferite, criterii diferite, gusturi diferite. Intrat în conștiința românilor încă de la mijlocul veacului său, autorul a urmat un traseu

ascendent, devenind rapid scriitorul numărul unu al vremii. La asta au contribuit mai mulți factori: longevitatea (peste cinci decenii de activitate), pragmatismul (abordarea unor subiecte fierbinți: revoluția, unirea, independența, problema evreiască etc.), sistemul de relații (poziția privilegiată a tatălui, prietenia cu oameni influenți, apartenența la masonerie, protecția regală etc.), patriotismul și, nu în ultimul rând, știința de a-și croi un destin. Militantismul i-a adus notorietate, iar aceasta s-a transferat inclusiv asupra receptării imediate a operei sale. Activitatea literară și activitatea politică s-au stimulat reciproc și au contribuit, din plin, la prestigiul enorm de care s-a bucurat.

Deși deschizător de drumuri în toate genurile literare, Alecsandri s-a demodat. Puține dintre textele sale rezistă sub raport estetic. Recitite astăzi, poeziile se dovedesc retorice și dominate, cu mici excepții, de un sentimentalism lacrimogen. Paradoxal, cele mai puternice sunt poeziile populare, pe care le-a cules și le-a șlefuit, din convingerea că ele sunt niște „neste-mate”, singurele depozitare autentice ale specificului românesc. Mai bine stă proza, așa cum a arătat G. Călinescu, încă din 1941. Fiziologiile și însemnările de călătorie au vervă satirică și o bună capacitate de a surprinde moravurile epocii și specificul locurilor vizitate. Alecsandri nu e un moralist săcător-scortos, ci un ironist fin, ceea ce face ca *Balta Albă* sau *Călătorie în Africa* să fie încă atractive. Există, desigur, și un interes documentar în acest tip de proză, fiindcă autorul are abilitatea de a înregistra, cu umor, diferențele: etnice, religioase, comportamentale, mentalitare etc. Dramaturgia nu face excepție. Majoritatea comedieiilor sunt perimate estetic, cu excepția cântecelor comice, valabile încă fiindcă doar formele s-au schimbat, în vreme ce fondul a rămas. Locul lui Clevețici, ultrademagogul, și al lui Sandu Napoia, ultraretrogradul, a fost luat de progresiști și de nostalgici, într-un nou bălci al deșertăciunilor. Inubliabila Chirița și-a cam pierdut din strălucire, deși și-ar putea găsi oricând corespondent printre corporatistele care trăiesc după regulile (ne)scrise ale capitalismului și utilizează frenetic o

romgleză demnă de un comedigraf ca Alecsandri. Piesa de rezistență rămâne *Sânziana și Pepelea*, o feerie cu rădăcini folclorice, care dovedește că filonul popular a fost un pariu câștigător. Dramele istorice sunt datate.

De la Titu Maiorescu (*Poeți și critici*) la Eugen Simion (*Introducere la Vasile Alecsandri, Opere*, vol. I-II, 2019), critica literară a încercat să-l salveze pe Alecsandri judecându-i opera din perspectiva întregului. E o operație falaciosă, care nu poate schimba datele realității. Ne place sau nu, lumea merge într-o altă direcție. Nu altfel stau lucrurile cu literatura și cu receptarea ei. Reguliile jocului se modifică, iar criteriile care funcționau ieri nu mai sunt valabile azi. Nu spun că e bine sau rău, ci doar constat o serie de modificări în modul cum o interpretăm. Ceea ce nu înseamnă că tradiția trebuie aruncată la coșul de gunoi al istoriei, dar nici că trebuie să rămânem încremenți în formulele aplicabile de secol XIX sau XX. Pledoaria mea este pentru o rediscutare a operei sale prin raportare la contextul care a generat-o. Pentru că altfel riscăm să-l deformăm pe Alecsandri. Dacă l-am judeca prin grila ideologiilor contemporane, el s-ar dovedi incorect politic, fiindcă i se pot pune în cărcă o sumedenie de păcate ale actualității. Decupând din textele sale, am putea identifica suficiente pasaje care să ni-l arate misogin, xenofob, antisemit sau mai știu eu cum. El, care era un promotor al propășirii și un democrat în sens larg, el care și-a eliberat robii de pe moșii sau care a arătat, e drept că din vârful condeiului, înțelegere pentru cei năpăstuiți. E foarte important, așadar, din ce unghi alegem să-i privim activitatea și, mai ales, cu ce scop.

Dincolo de asemenea poziționări subiective, un lucru e cert: Alecsandri rămâne un reper în evoluția culturii naționale, pe care a slujit-o pe mai multe paliere: prin opera sa literară (unde rămâne un deschizător de drumuri), prin promovarea identității românești, în țară și în străinătate (trăducerea și publicarea literaturii populare) și prin inegalabila activitate diplomatică.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

La numărul de vară (7-8) al *Scriptorului* ieșean (frumoasă revistă!) ne-a reținut atenția secțiunea *Colloquium*. Cităm din interviul luat de Grigore Ilișei doamnei Sorina Bălănescu, minunata profesoară de istoria teatrului, cunoscută și apreciată slavistă, mare iubitoare de Cehov: „Teatrul lui Cehov câștigă cu fiecare an în lume. Nu există trupă de teatru pe mapamond, și în România, care să nu se simtă obligată să includă în repertoriul permanent măcar o piesă de Cehov. Dacă reușitele nu sunt atât de dese ca inițiativa, aceasta nu descurajează, ci dimpotrivă. E o parte importantă de enigmă în personalitatea lui Cehov. Este o personalitate cu totul fermecătoare și fascinantă. Omul – nu om de rând, firește – era de o luciditate, de un scepticism atât de amar și atât de rusesc, încât – am mai spus-o –, după Turgheniev, este poate cel mai euro-

pean dintre scriitorii ruși. Nu l-au prins nici un fel de *isme*, nici unele dintre ideologiile timpului, nici un soi de patetism. Poate de asta nici nu avea o apetență deosebită pentru Dostoievski. Gesturile foarte largi, în retorică aceasta amplă, nu țineau de firea lui. Era un om atât de reținut și atât de armonios în tot ce făcea, că e greu de prins și foarte greu de înțeles. După ce am citit douăsprezece volume compacte din scrisorile lui, mi-am dat seama că Cehov este el însuși o enigmă, cu un fel reținut de a fi și din pudoare, dar și dintr-un bun-simț care-l face mai puțin comunicabil cu alții”.

Titlul interviului (în care se vorbește mult și în deplină cunoștință de cauză și despre starea învățământului românesc): „Lumea venea la teatru ca la un templu”. Ehei, ce vremuri! *Tempi passati*. (C. M.)

G. Călinescu
vs Gheorghe
Ungureanu

Este arhicunoscută secvența din „Istoria literaturii române de la origini până în prezent” a lui George Călinescu: „În privința datei nașterii lui V. Alecsandri, a fost discuție aprinsă și nu ne rămâne decât să acceptăm una, mai probabilă, aleasă chiar de poet, aceea de 21 iulie 1821” (ed. 1941, p. 253). Problema s-a clarificat doi ani mai târziu, când Gheorghe Ungureanu, directorul Arhivelor Naționale din Iași, face publică mărturia de mitrică, prin care se decide: 14 iunie 1818, Bacău, dată preluată de istoricii literari, autori de dicționare, monografii ori de studii apărute în diverse publicații. Reproducem conținutul documentului, după articolul „Câteva date inedite despre familia și viața poetului Vasile Alecsandri” („Cetatea Moldovei”, Iași, anul IV, vol. IX, nr. 5, mai 1943). Autorul, unul dintre cei mai importanți conducători de arhive din țară, își pune întreținerea „Când s-a născut poetul Vasile Alecsandri?” și alcătuiește o premisă: „Nu s-a putut stabili o dată precisă, în lipsa unui act de naștere”. Documentul, aflat într-o „mapă Alecsandri”, „printre hârtiile răzlețe depuse spre păstrare la Arhivele Statului”, este de însemnătate cardinală pentru limpezirea cazului. Iată-l:

„Mărturie de mitrică
Prin care se face știut duhovniceasca Decasterie a Mitropoliei Moldovii că după încredințarea ce s-au luat prin sprafcă, s-au aflat pentru dumnealui Vasile Alexandri că la anul 1818 luna Iunie 14 s-au născut în târgul Bacăului, din pravoslavnicii legiuitii săi părinți, dumnealui spatarul Vasile Alecsandri cu soția sa Elena născută Cozoni, căruia atunci prunc, lucrările sfințului botez în drept slăvitoarea noastră credință, după așezământurile sfintei și marea biserică a răsăritului, i s-au săvârșit de preotul Ioan dela Biserica Precista din arătatul târg, la 22 a aceleiași luni Iunie, iar nași i-au fost moșul său, dumnealui Mihalachi Cozoni. Drept aceea, spre încredințarea nașterii și a botezului în pravoslavie a numitului Vasile Alecsandri, fiind mai sus pomeniților săi părinți, i s-au dat această mitrică deasupra cu iscălitura înalt Prea Sfințitului Mitropolit al Moldovii și ca valer I. I. Veniamin, iar gios adevărită cu punerea pecetii și cu iscăliturile cilenurilor acestii Decasterii. 1835. Iulie 12, No. 333”.

Ioan DĂNILĂ

Vasile Alecsandri - recurs la document

Gheorghe Ungureanu notează mai departe: „Pe dosul acestei hârtii este scris de tatăl său:

«**Vasilică este născut la 14 Iunie 1818 în târgul Bacăului, botezat în lege pravoslavnică de preotul Ioan dela biserica numită Precista din Bacău; iar nănaș i-au fost moșul său Mihalache Cozoni. Părinți: Spatarul Vasile Alecsandri, mama spătăreasa Elenco Alecsandri, născută Cozoni**».

Cu o astfel de întărire, directorul Arhivelor Statului din Iași elimină orice tăgadă: „Susținem data de 14 Iunie 1818, pe care ne-o arată acest act eliberat de Mitropolia Moldovii «după încredințarea ce s-au luat din sprafcă»”. Gheorghe Ungureanu are știință de existența în Arhivele băcăuane a unui înscris pe aceeași temă, ceea ce îl determină să precizeze: „Credem mai mult în știința tatălui său despre nașterea copilului Vasilică decât martorii care au servit la facerea unui act la 1873 la Tribunalul Bacău, care arată data nașterii 1821”. Mai mult decât atât: cu experiența lecturării unor astfel de înscrisuri aflate în arhivele din țară, etichetează drept fals documentul respectiv: „Acei care vor să se convingă de nesinceritatea actelor de naștere făcute cu martori, la căsătorii, să cerceteze dosarele de căsătorii și vor constata că atât mirii și mai ales miresele își micșorează vrâsta. De altfel legiuitorul a avut în vedere aceasta și actele de acest fel, menite a facilita căsătoria, nu mai sunt bune «decât a servi numai în caz de căsătorie»”.

Cele două documente (firește, în copie) încadrează bustul poetului din fața Aulei „Vasile Alecsandri” (Corpul D al Universității „Vasile Alecsandri”). Au fost aduse de dr. Florin Cîntic, directorul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Iași, și plasate în holul central din inițiativa prof. univ. dr. ing. Carol Schnakovszky, rectorul Universității. Ambele fapte culturale poartă data de 14 Iunie 2018, când s-a celebrat la Bacău bicentenarul nașterii scriitorului. (În 2011, rectorul de atunci, prof. univ. dr. ing. Valentin Nedeff, așezase la parter o placă memorială conținând data nașterii după mitrică: 14 Iunie 1818, Bacău.)

VASILE ALECSANDRI
(14 Iunie 1818, Bacău - 22 august 1868, Miercurea Ciuc)

Unde mai găsim consemnarea?

Am grupat tipăriturile consultate în raport cu categoriile de lucrări în care am identificat informația. Evident, lista acestora nu este exhaustivă.

ISTORII LITERARE: • Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române - 5 secole de literatură*, Pitești, Ed. „Paralela 45”, 2008, p. 220; • Idem, *Istoria literaturii române pe întelesul celor care citesc*, Pitești, Ed. „Paralela 45”, 2014, p. 31; • Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, Buc., Ed. „Univers”, 1981, p. 84; • Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române de la origini până în prezent*, Buc., Editura Dacoromană TDC, 2006, p. 254; • Istoricii literari de azi: Nicolae Scurtu, Mircea Coloșenco ș.a.

CURSURI UNIVERSITARE: • Paul Cornea, *Curs de istoria literaturii române moderne*, partea a II-a, fascicula I, Universitatea din București, Facultatea de Limba și Literatura Română, Buc., 1974, p. 3; • George Sorescu, *Istoria literaturii române*, manuscris, Universitatea din Craiova, 1977

DICTIONARE: • Academia R.S.R., Institutul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor al Universității „Al. I. Cuza” Iași, *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Buc., Editura Academiei R.S.R., 1979, s.v. (F.[lorin] F.[aifer]); • Academia Română, *Dicționarul general al literaturii române*, A-B, Buc., Ed. „Univers enciclopedic”, 2004, s.v. (F.[lorin] F.[aifer]); coord. gen., Eugen Simion); • Idem, ediția a II-a, revizuită, adăugită și adusă la zi, Buc., Ed. „Muzeul Literaturii Române”, 2016, s.v.; • Mircea Zăciu

(coord.), *Scriitori români*, Buc., Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, s.v. (G.[eorgeta] A.[ntonescu]); • Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coordonatori), *Dicționarul scriitorilor români*, A-C, Buc., Editura Fundației Culturale Române, 1995, s.v. (G.[eorgeta] A.[ntonescu]); • Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coordonatori), *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, Buc., Ed. „Albatros”, 2000, s.v. (G.[eorgeta] A.[ntonescu]); • Aurel Sasu, *Dicționarul biografic al literaturii române*, A-L, Pitești, Ed. „Paralela 45”, 2006, s.v. (G.[eorgeta] A.[ntonescu])

MONOGRAFII: • Al. Piru, *Surzătorul Alecsandri*, Buc., Ed. „Minerva”, 1991, pp. 6-7; • Emil Ghiulescu, *Vasile Alecsandri*, Buc., Ed. „Albatros”, 1979, p. 11; • Corneliu Stoica, *Istoria ilustrată a orașului Târgu-Ocna, din cele mai vechi timpuri până la 1918*, Onești, Ed. „Magic Print”, 2009, p. 245.

ANTOLOGII: • Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti” București, Vasile Alecsandri, *Opere. Poezii*, I-II, Buc., Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, 2019 (Victor Durnea, *Tabel cronologic*, p. CXLII); • V. Alecsandri, *Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă*, Buc., Ed. „Minerva”, 1973 (Al. Piru, *Tabel cronologic*, p. XXIX: „1818, 14 Iunie. Se naște după o «mărturie de mitrică», la Bacău, Vasile, fiul medelnicerului Vasile Alecsandri (1792-1854) și al Elenei Cozoni (1802-1842); 1819, 14 Iunie. Altă dată a nașterii lui Vasile Alecsandri, din Arhivele Sorbonei, cu neputință de acceptat, deoarece în acest an s-a născut sora sa, Catinca; 1821, 21 Iulie. Dată a nașterii pe care și-o fixează poetul însuși, dar care nu este atestată documentar”); • Vasile Alecsandri, *Pasteluri*, Buc., Ed. „Albatros”, 1972 (Paul Cornea, *Tabel cronologic*, p. 7); • Maria Boatcă, Silvestru Boatcă, George Șovu, *Limba și literatura română, clasa a VI-a. Antologie de texte comentate*, Buc., Ed. „Cartea școlii”, 1995, p. 93.

MANUALE: • Viorel Alecu, Al. Piru, Vladimir Dogaru, *Literatura română - manual pentru clasa a X-a liceu și anul II - licee de specialitate*, Buc., Editura Didactică și Pedagogică, 1969, p. 83 (referenți științifici: prof. univ. dr. doc. Șerban Cioculescu, membru corespondent al Academiei R.S.R., prof. univ. dr. doc. G. C. Nicolescu, conf. univ. dr. Mircea Zăciu și alții); • Viorel Alecu, Vladimir Dogaru, Al. Piru, *Literatura română - manual pentru anul II liceu*, Buc., Editura Didactică și Pedagogică, 1974; • Alexandru Crișan, Sofia Dobra, Florentina Sâmbăian, *Limba română - manual pentru clasa a V-a*, Buc., Ed. „Humanitas educațional”, 2015, p. 64 (referenți: Liviu Papadima, Rodica Zafiu, Universitatea din București)

PUBLICAȚII: • Gheorghe Ungureanu, *Câteva date inedite despre familia și viața poetului Vasile Alecsandri*, în „Cetatea Moldovei”, Iași, anul IV, vol. IX, nr. 5, mai 1943; Idem, *Documente privitoare la viața poetului*, în „Gazeta literară”, nr. 37, din 6 sept. 1965, p. 9; • Nicolae Oprea, *Calendar*, în „România literară”, Buc., anul XLIV, nr. 25, din 13 iun. 2014, p. 5 (conținutul rubricii este reluat în numărul din preajma zilei de 22 august, când este repetată informația privind anul nașterii: 1818; ambele date se regăsec înaintea și după anul 2014); • Ion Buzași, *O antologie de adevăruri alecsandriene*, în „Convorbiri literare”, Iași, anul CLIV, nr. 5 (305), mai 2021, p. 123; • Alexandru Zub, *Univers rustic*, în „Convorbiri literare”, Iași, anul CLII, nr. 5 (281), mai 2019, p. 35 (articol publicat inițial în „Viața românească”, Buc., anul LXXXI, nr.8/1986, pp. 67-72; informația se deduce din următorul context: „Picu (Procopie) Pătruț din Săliște, poet popular, caligraf, miniaturist și muzician din epoca renașterii naționale, fiu de oier din «mărginime», născut în 1818, odată cu V. Alecsandri și D. Brătianu; așadar, curând după I. Ghica și puțin înaintea lui A. Russo”); • Traian Diaconescu, în „Scriptor”, Iași, anul V, nr. 5-6 (53-54), mai-iunie 2019, p. 117; • Alex Ștefănescu, *Să-l citim în mod curent*, în „Ateneu”, Bacău, serie nouă, anul 56, nr. 599-600, Iulie-august 2019, p. 4.

Mai multe detalii, într-un număr viitor al „Ateneului”, în care vom publica un interviu cu Victor Durnea, cercetător științific gr. I dr. la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” din Iași, coautor la „Dicționarul general al literaturii române”.

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XXXV)

„*Spirit de o logică sigură*”

Așa l-a definit conducerea învățământului nemțean pe profesorul Emil Leahu (18 ian. 1925, Bacău – 15 nov. 2002, Piatra-Neamt), la finalul carierei didactice. Fusese dascăl de română la Colegiul „C. Hogaș”, dar mai înainte, la licee băcăuane: „Ferdinand I”, „Vasile Alecsandri”, „Gh. Vrânceanu”. Între 1950 și 1956 îl găsim la Școala Pedagogică Mixtă/Liceul Pedagogic Bacău, unde se afirmă indubitabil ca bun cunoscător al intimităților limbii române și

al tehnicilor de predare-învățare-evaluare. Foștii elevi i-au purtat un respect aparte pentru „calitatea limbajului și exigență” (Violeta Ursinschi) sau pentru „ele-

ganța discursului didactic, informare și prestanță publică” (Grigore Codrescu). De sub bagheta lui au ieșit condeieri de marcă: George Bălăiță, Ovidiu Genaru, Corneliu Buzinschi, Vasile Sporici, C. Th. Ciobanu, Paul Anghel ș.a.

Seriile de învățători și educatoare pregătite de el se detașau prin interesul față de nivelul stilistic al limbii române, cultivat de mentorul lor. De aici a ieșit cartea sa „Poetică și stilistică” (Bacău, Ed. „Egal”, 1999; Aurel Jâmneală, fostul său elev, a adăugat exerciții aplicative), bine primită de elevi, studenți și profesori. Temea, a transmis discipolilor săi dedesubturile

structuralismului lingvistic, dovedindu-se și „un vizionar în didactica disciplinei” (Eugen Budău).

Cea mai prestigioasă realizare a sa este calitatea de coautor (împreună cu Constantin Parfene, Nicolae I. Nicolae și Elena Berea-Găgeanu) al manualului de limba și literatura română pentru clasa a X-a, rămas valabil și după 1990 (la Editura Didactică și Pedagogică). Referenți au fost acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, prof. dr. Constanța Bărboi ș.a., iar redactor de carte, Sena Stănescu, colegă de facultate a lui Aurel Jâmneală. Ca și manualul pentru clasa a XI-a, cartea confirmă solidă cultură filologică a lui Emil Leahu, sursă de autoritate științifică față de/pentru viitorii educatori.

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Vasile Alecsandri, rememorat la Vălenii de Munte și Brașov

În lunile mai și iunie a.c., la Vălenii de Munte și Brașov, băcăuanul Vasile Alecsandri, personalitate marcantă a istoriei culturale, politice și diplomatice a secolului al XIX-lea, a fost rememorat, online, în cadrul a două simpozioane științifice organizate de Muzeul Memorial „Nicolae Iorga” din Vălenii de Munte, respectiv Muzeul „Casa Mureșenilor” din Brașov, participând ca invitat din partea Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” din Bacău.

Astfel, la sesiunea organizată de Muzeul Memorial „Nicolae Iorga” din Vălenii de Munte (secție a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova, unde s-a desfășurat Sesiunea Națională de Comunicări Științifice „Rolul muzeelor memoriale în muzeografia românească”, ediția a XV-a, cu prilejul aniversării a 150 de ani de la nașterea lui Nicolae Iorga), am prezentat comunicarea „*Rememorare Vasile Alecsandri*”. Am ținut să accentuez faptul că Alecsandri este băcăuan și să enumăr amplele activități organizate în Bacău, la 14 iunie 2018, în ziua împlinirii a 200 de ani de la nașterea poetului (conform măturii de mitrică aflate la Arhivele Statului din Iași), și, peste o săptămână, la Biserica „Precista” (unde a fost botezat la 22 iunie 1818, potrivit aceleiași mitrici). Am mai amintit despre eforturile depuse de Consiliul Județean Bacău pentru salvarea Casei „Vasile Alecsandri”, aflată în sfârșit în proprietate publică. Nu am ocolit, spre final, controversa care mai există legată de data și locul nașterii poetului, amintind că și în 2021 sunt instituții care aniversază bicentenarul Vasile Alecsandri. S-a concluzionat că scriitorul, primul poet român premiat internațional, merită omagiat oricând (și în 2018, și în 2019, și în 2020, și în 2021 și în oricare alt an), dar nu trebuie uitat că singurul an care este atestat documentar este 1818.

La Brașov, Sesiunea Științifică „Tara Bârsei” (ediția a XIX-a, organizată de Muzeul „Casa Mureșenilor” în zilele de 23-24 iunie) a urmărit tema „Cultură și civilizație – secolele XVIII-XX”. Comunicarea pe care am prezentat-o, „*Rememorare Vasile Alecsandri: personalitate marcantă a secolului al XIX-lea*”, a enumerat, în plus, elementele principale care fac din Vasile Alecsandri una dintre cele mai importante personalități ale literaturii române, dar și ale vieții politice românești din secolul al XIX-lea.

În ambele contexte, am subliniat datorita noastră – a băcăuanilor în special și a românilor în general – de a păstra vie memoria marelui poet Vasile Alecsandri, cel care a marcat, prin personalitatea și creația sa, istoria țării, a Europei și a lumii.

Mihaela BĂBUȘANU

Petru Filioreanu – ziaristul și sociologul tabacarian

Două sunt coordonatele personalității lui Petru Filioreanu (28 sept. 1935, Valea-Arini, com. Bălțătești, jud. Neamț – 2 iul. 2021, Bacău): sociologia și ziaristica. Absolvent al Facultății de Istorie – Geografie a Institutului Pedagogic Bacău (1969), al Facultății de Filozofie și Științe Politice (București, 1970) și al Facultății de

Filozofie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, se specializează în psihologie – sociologie (1992), după ce obținuse un doctorat în filozofie (1979). A fost învățător (absolvise în 1954 Școala Pedagogică „Gheorghe Asachi” Piatra-Neamț), profesor de gimnaziu și liceu. A predat și în învățământului superior: la Institutul Pedagogic din Bacău, iar după 1990, la filialele din Bacău ale universităților „Spiru Haret”, „Dimitrie Cantemir” și „Prohumanitas”. A susținut comunicări la diverse simpozioane, pe teme referitoare la perfecționarea organizării și conducerii vieții sociale, raporturile dintre sociologie și managementul politic, stilul și comportamentul liderilor politici, climatul psihosocial organizațional și relațiile interumane. Ca absolvent al primei promoții de soci-

ologi din România postbelică, a făcut parte din delegația română la cel de-al VII-lea Congres Mondial de Sociologie de la Varna (Bulgaria).

A fost redactorul-șef al ziarului „Steagul roșu” Bacău (1979-1989) și al Revistei „Ateneu” (1979-1982), reușind să mențină în cele două redacții un climat favorabil activității profesionale performante. Dintre articolele publicate, notăm „Un sondaj de opinie – Revista *Ateneu* și publicul” (dec. 1972) și pe cele despre personalitatea lui Grigore Tabacaru (1983, 1984, 1999), militând pentru înregistrarea acestuia ca fondator, alături de George Bacovia, al Revistei. A lăsat în manuscris un studiu monografic privind viața și opera lui Grigore Tabacaru.

Centenarele verii

- 16 iunie 1921 – Se constituie la București agenția telegrafică de presă S.A.R. „Orient radio” (RADOR).
- 27 iunie 1921 – S-a născut etnologul Paul Petrescu, cercetător al porților țărănești de la Berzuntii (studierea acestora a fost continuată recent de dr. Aurel Stanciu).
- 29 iunie 1921 – Are loc premiera filmului „Ecaterina Teodoroiu”, „prima încercare de evocare a războiului din 1916-1918”.
- 29-30 iunie 1521 – Atestarea primului text în limba română – *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung* (Muscel)
- 19 iulie 1921 – S-a născut la Gura Văii, com. Racova, jud. Bacău farmacistul Iulia Zavati.
- 27 iulie 1921 – S-a născut lingvistul Eugeniu Coșeriu.
- 31 iulie 1921 – S-a născut la Cărligi, com. Filipești, jud. Bacău scriitorul Dinu Zarifopol.
- 17 aug. 1921 – S-a născut la Palanca, jud. Bacău scriitorul Constantin Dascălu.

Pagină realizată de Ioan DĂNILĂ

• Irina Dascălu – *Tescani*

– Când și cum ați cunoscut-o pe „prozatoarea unui alt munte ardelean“, ca să vă citez după cum vă adresați în dedicația oferită pe cel de-al doilea volum al propriului dumneavoastră roman intitulat „Muntele“, dedicație din 1975?

Radu Theodoru: – Am cunoscut-o pe Ioana Postelnicu prin 1960, într-o documentare colectivă organizată de Uniunea Scriitorilor în Moldova. A fost o întâlnire protocolară și colegială.

– Cum era viața de familie a Ioanei Postelnicu atunci când ați cunoscut-o?

Radu Theodoru: – I-am cunoscut superficial viața de familie după 1970 când, într-un fel, Ioana ne-a adus la Grădiștea și am devenit mai apropiați. Liniștită. Calmă. Nu era la primul soț. Mircea Ionescu, de asemenea. Și unul, și altul aveau copii din căsătorii anterioare. Pe Milena, fata Ioanei, am văzut-o doar pe scenă la Sibiu. Era actriță. Pe fata lui Mircea am cunoscut-o la ei, la Comana. Cu soțul ei. Ambii, cercetători în domeniul istoriei. Se poate vorbi de o viață complexă de familie, periodizând-o ante- și postdecembristă. În antedecembradă societatea era normală. Iși stabilise un algoritm echilibrat, fără tensiuni sociale, care au început să se manifeste spre anii '84-'88 ai secolului trecut. La Comana aveau case de creație să zicem Ioana, Gellu Naum, Ana Blandiana, Romulus Rusan și Toma-George Măiorescu. Gellu Naum frecventase un timp anturajul maleficului Gogu Gheorghie Rădulescu, din C.P.Ex (Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R., înainte de '89), care avea o casă în Comana. Spre anii '80 se distanțase. Ana Blandiana era de-a casei. T.-G. Măiorescu mă vizita. Prieteni de familie eram noi, Ioana și Mircea. Ioana avea nepoți. Prieteni, la București. Când treceau spre Comana, plăcerea ei era să-și conducă oaspeții prin casa noastră. O simpatiza mult pe Stela, soția mea. Aveau și o oarecare asemănare fizică. Amândouă roșcate. Se asemănau și psihic: energice, voluntare, de inițiativă, ferme în conducerea casei. Văzând în Ioana un bufet artizanal săsesc din stejar masiv cu feronerie tradițională, soția mea a felicitat-o pentru alegere. Ioana s-a oferit să-i cumpere unul identic. Când s-a dus la Sibiu, nu numai că l-a achiziționat, dar a supravegheat ambalarea și trimiterea lui la București, de unde a fost adus la Grădiștea. Un act de prietenie mai rar întâlnit. Gogu Rădulescu și soția lui, Dorina Radish, organizaseră la Comana un fel de cenacul politic „acasă la ei“, frecventat de critici literari de orientare cosmopolită, deconstructivistă, minimalizatoare a direcției eminesciene, sămănătoriste „în sensul ei esențial, care a încorporat marii scriitori

Radu Theodoru:

„Vlașinii o situează pe Ioana Postelnicu în identitar, adică în perenitate“*

interbelici“, naționale, o listă întregă începând cu pseudonimele din critica literară. Ne-a tatonat și pe noi. Era în plină campanie de recrutare a factorilor de influență. Ne-a invitat pe Ioana și pe mine, cu Mircea și Stela, pe un teren neutru, la nea Ionel Bobe, cantorul bisericii protejat de Mircea, soțul Ioanei și contabilul-sef al Patriarhiei. Au curs elogiile cele mai lipsite de măsură. Ne-a studiat reacțiile. De la cina aceea de tatonare a renunțat. În concluzie: până în decembrie, relații prietenești. Sigur, discutăm și literatură. Adică meserie. I-a plăcut romanul meu „Muntele“, care nu este un roman al satului de oieri transhumanti. Este un roman al satului grăniceresc din Munții Banatului, supus asaltului colectivizării, ceea ce este cu totul altceva.

După decembrie, relațiile din familia ei s-au înăspriț. Se pare că soțul fiicei lui Mircea i-a făcut reproșuri „estetice“. Învrăbirea postdecembristă a rupt-o pe Ioana de familia bucureșteană de conveniență, ducând-o la Bacău, alături de fiica ei. Ne-am scris. Ne-am telefonat. Ultima ei scrisoare, grafic, prevestea sfârșitului.

– Ce vă amintiți despre perioada în care Ioana Postelnicu lucra la vreunul dintre romanele sale sau se documenta cu privire la ceea ce urma să scrie? Vă povestea despre ce scria? Vă cerea opinia în urma lecturării romanelor sale?

Radu Theodoru: – Ioana a avut-o cititoare confidentă pe soția mea, profesoară de română. Nu eu eram confidentul. Numai „Vlașinii“ o reprezentă esențial. Aici am avut opinii și am discutat. Aici s-a rupt ea de Lovinescu și de moda interbelică. „Vlașinii“ o situează în identitar, adică în perenitate.

– Credeți că a ascuns vreodată aluzii fine sau taine în opera sa despre care doar cei apropiați știu?

Radu Theodoru: – Nu cred că există scriitor care să nu fie regăsit în unele personaje, în unele situații, în unele capitole ale operei lui. Mai ales o scriitoare. Mai ales Ioana, care a avut o viață tumultuoasă. Zbuciumată. Frumoasă, frecventând societatea intelectuală a vremii, curtată, având un nume și o reputație, s-a retrăit în operă. În ce volum cu predilecție, n-are importanță, dincolo de curiozitatea istoricului literar.

– Citea cărțile Dumneavoastră? Avea o carte preferată dintre cele scrise de Dumneavoastră, o carte care o inspira? Dar dintre cele scrise de dumneaei? De care se simțea mai legată? De „Vlașinii“ pentru că era epopeea neamului său ori de vreuna dintr-o perioadă anterioară scrierii acestei epopei?

Radu Theodoru: – Probabil cartea mea „Muntele“. „Vlașinii“ o obsedau. Era conștientă că o reprezintă. Că aici și-a împlinit vocația de prozatoare. Nu că și-ar fi negat volumele care au făcut conștientă modelul interbelice. Erau ale ei și cumva era ea din acel timp. Dar „Vlașinii“ o ridicaseră în propria ei cunoaștere de sine. Mă interoga fin, cu subtilități feminine, asupra metodei mele de lucru. Felul documentării. O impresiune „Vulturul“. Nu știu cât citise din cele patru volume. Dar aprecia relația, mai corect interdependența unei explozii sociale și epopeice. Și mai corect, conștientizarea intelectualității și materializarea epică a acestei interdependențe. A fost câștigul de maturitate care a salvat-o.

– Cum considerați că a fost receptată opera Ioanei Postelnicu de către contemporani?

Radu Theodoru: – La nivelul intelectual al categoriilor de scriitori. Nu se poate vorbi de apreciere globală. „Opera“. Opera însumează o serie de volume. Unele exprimând, reflectând un punct temporal al societății, în evoluția ei istorică. Și acel punct temporal însumează o multitudine de

factori: economici, sociali, culturali, spirituali, într-un proces complex al dinamicii istorice. Este una ca scriitorul să-și propună o temă socială majoră a epocii lui și alta să evolueze în spațiul modei, al mondenului, al amorului, al eternului triunghi conjugal, al aventurii existențiale.

Pentru fiecare dintre aceste secvențe de viață există scriitori și cititorii aferenți, plus critica de rigoare. Pe acest portativ și în acest registru s-a situat Ioana în dubla sau mai corect tripla ei contemporaneitate. Perioada interbelică: direcția Lovinescu, gust public gen Ionel Teodoreanu în proză, „gust public mai restrâns, proza de introspecție, exotic“. Perioada postbelică, cu două subperioade: proletcultistă și a realismului socialist, când scriitorii interbelici, chiar și cei de stânga, dacă n-au fost încercați, au fost obligați să-și readapteze concepțiile estetice, mijloacele, unii devenind oportuniști jalnici, alții operând inteligent în spațiul tematicii predilecte impuse de politic, făcând concesii minore, spre a impune majorul. Ioana a evoluat în ambele perioade, amendându-și opera fără excese, spre a se împlini în perioada realismului socialist care, estetic cenzurat de excese politizante, a îmbogățit substanțial realismul creat de Balzac și Tolstoi. La acest moment estetic și-a descoperit Ioana, datorită momentului politic stimulator, vocația epică, dar și vigoarea latentă de poienărită, de femeie a unui spațiu viril, tenace, abil în a-și păstra autenticul și ancestralul în transumanța lui anuală.

Receptarea, în opinia mea, este tridimensională: în spațiul public (cititorii), în spațiul criticii literare, cel mai subiectiv, și parțial, în spațiul timpului. Din toată opera ei doar „Vlașinii“, afirm eu, au întrunit sufragiile tridimensionale ale receptării.

– Ce vă amintiți despre călătoriile Ioanei Postelnicu în străinătate? Aveți cunoștință despre vreo publicație a sa ori de vreun roman rămas neterminat?

Radu Theodoru: – Ioana a făcut câteva călătorii în străinătate, pe care le orânduiesc în două categorii. Una forțată de o boală gravă, la Paris, cu ajutorul material al Uniunii Scriitorilor, cu tripleta benefică: vicepreședinți, Simion Pop și Laurențiu Fulga, și președintele, Zaharia Stancu. A doua, pe care o cunosc nu din cartea

ei „Roată gândului, roată Pământului“ (în Canada și SUA, cu ajutorul soțului ei, care a sensibilizat preoții noștri misionari acolo), ci din lungi discuții cu autoarea. Venită din lagărul „comunist“ (a fost folosită drept cobai; „boala și medicația erau perfect cunoscute“), a fost supusă la tot felul de teste, i s-a indus și o moarte clinică, după care, mulțumiți de rezultatele obținute, într-un timp record a fost tămăduită radical.

Spirit de observație ascuțit, Ioana a deslușit interfața capitalismului occidental, a libertății mereu calmate la posturile cyberspațiului occidental, a diferenței mortale dintre sărăcie și bogăție, a caracterului infrafraccional, agresiv, „binefaceri“ cunoscute de noi după decembrie. Deci nu turism de dragul turismului, ci documentare profesională. Numai observația notată – nu în treacă – a acului de păr al uneia dintre gazdele canadiene, de fapt un fel de pumnal de apărare, și ferecatul ușilor și obloanelor la lăsarea întunerului se constituie în elemente primare ale documentării care, prin însumare cu alte și alte observații din cotidian, prin diagnosticul de la baza socialului, creionează un profil social. Nu cunosc portofoliul și din arhiva scriitoarei Ioana Postelnicu.

– Ce a însemnat pentru scriitoare perioada de după 23 august 1944?

Radu Theodoru: – Un purgatoriu care a maturizat-o.

– Vă mai amintiți când ați văzut-o ultima oară sau când ați vorbit ultima dată cu Domnia Sa? Ce vă amintiți că o preocupa?

Radu Theodoru: – Să-și asigure noul statut socioprofesional la Bacău. Moldovenii (aici, băcăuanii), cu o tradiție culturală veche, cultivată și de Radu Cârneli, au adoptat-o oferindu-i o largă și caldă ospitalitate. Verificați dacă nu cumva i-au conferit și titlul de cetățean de onoare.

– A fost decorată cu „Meritul cultural“ în grad de Comandor și a fost numită cetățean de onoare al municipiilor Sibiu și Bacău. Cu ce alți autori era prietenă și cum au contribuit aceștia la îmbunătățirea scrisului său?

Radu Theodoru: – De când am cunoscut-o noi, n-am știut de alt anturaj profesional. [...]

Comana (Grădiștea pe Argeș),
1 apr. 2020
**Interviu de Maria-Ionela
NEGOESCU-SUPEALĂ**

* Secvență din teza de doctorat (în pregătire) dedicată vieții și operei Ioanei Postelnicu; Radu Theodoru (n. 17 ian. 1924), autor de romane istorice cu subiecte militare (I. D.)

Pentru mine, întâlnirea cu scrierile Sfântului Nicodim Aghioritul a reprezentat un moment cu totul special: am simțit că explicațiile date aici curg în ordinea unui firesc vechi de când s-au manifestat în lume și pentru lume voiața și iubirea lui Dumnezeu. Am „văzut” în „Paza celor cinci simțuri” o lucrare de căpătâi pentru orice ortodox, o Hristoitie, ce cuprinde acea știință atât de rară a scrierilor cu adevărat ziditoare, ce poartă înțelesuri fundamentale atât pentru omul simplu, cât și pentru cel obișnuit cu finețea aserțiunilor intelectuale. El însuși cărturar, vorbind latina și franceza, cunoscător fin al învățăturii Sfinților Părinți, Sf. Nicodim Aghioritul rămâne atașat de viața din Sfântul Munte Athos, desfășurând o muncă fără răgaz față de scrierile vechi ale ortodoxiei, corectând și pregătind pentru tipar sute și sute de texte. Trăind pentru o bună bucată a vieții ascuns pentru lume, tainic, Sfântul Nicodim Aghioritul și-a îndreptat adesea atenția către raporturile dintre creștin și lumea în care trăiește, despre sensul de-venirii sale, fapt pentru care pocăința a constituit adevărat punct de plecare pentru opera sa. Într-unul dintre cuvintele referitoare la pocăință, ne dezvăluie că „...bună și folositoare este cercarea conștiinței sale ce o face cineva ca să poată afla cu aceasta toate păcatele ce le-a făcut, cu lucrul, cu cuvântul și cu învoirea gândurilor; bine este a-și mărturisii cineva la duhovnic toate păcatele sale, fără de a lăsa vreunul nemărturisit, căci își pricinuiește sufletului său mare ușurare. Însă împreună cu acest fel de cercare și mărturisire, se cade a fi însoțită și zdrobirea, și durerea cea dinlăuntru a inimii, pentru care vorbim aici. Căci celălalt canon ce l-ar lua de la duhovnic cel ce

temeiuri în acvaforte

Marius MANTA

Cel ce călugărește cuvintele

se pocăiește, ori post de a fi, ori plecări de genunchi, ori altă rea pătimire, zdrobește și chinuiește numai pe trup și pe omul cel din afară, și ca și cum ai zice: taie numai ramurile cele din afară ale copacului, iară durerea zdrobește și rănește pe omul cel dinlăuntru și chiar pe însăși inima, unde este rădăcina tuturor împreună-păcătorilor; și zdrobind inima, zdrobește îndată și rănește chiar pe însuși diavolul și începătorul răutăților balaur, care, încuibându-se în inimă, de acolo dinlăuntru vorbește și aruncă toate gândurile cele urâte și cele hulitoare, și păcatele”. Adevărata Pocăință se leagă de durere, de dorința organică de a trăi precum Iisus, de a urma acestuia fără de vreo condiționare personală, de a primi aici-și-acum în chip definitiv Vestea Evangheliei.

În economia tuturor cuvintelor de mai sus, mottoul volumului „Cu fruntea pe altare” este cu adevărat lucrător, căci edificiul liric își zidește înțelesurile sub cuvintele aceluiași Sf. Nicodim: „Nu-L urma pe Iisus numai atunci când merge spre muntele Tabor, ci urmează-L și atunci când merge spre Golgota”. Dintre toate, acesta este și sensul suprem – cel al pocăinței pe drumul Hristic – pe care l-am detașat din volumul semnat de Mircea-Constantin Jurebie, volum apărut în primele luni ale lui 2021 la Editura „Ateneul scriitorilor”, Bacău. De mult nu am mai întâlnit versuri reli-

gioase care să fie atât de unitar încheiate, în ciuda faptului că autorul, dincolo de această temă-umbrelă a pocăinței, lasă loc unor motive și simboluri dintre cele mai complexe, precum frica lumească, viața nefericită, martirajul, desertul, timpul, pustia, zborul, ruga (în ipostaza de vehicul duhovnicesc dincolo de timp și spațiu). Trebuie mai apoi să recunoșc faptul că îl cunosc pe Mircea-Constantin Jurebie de ceva timp, iar apariția acestui volum nu a fost surprinzătoare, întrucât latura aceasta spirituală echivalează în cazul domniei sale cu un culoar de-a lungul căruia tind să curgă toate energiile unui om frumos (în sensul antic al cuvântului), cunoscător al dreptelor principii, al rigorii și măsurilor cuvenite. În paranteză fie spus, păstrând evident proporțiile, volumul de față are ceva din „lucrătura” cărților definitorii: așază adevăruri de necontestat în formule simple, ce au însă aproape simultan capacitatea de a multiplica în chip geometric noi și noi deschideri ce nu evadează din spațiul creștin. *Simplex sigillum veri*. „Cu fruntea pe altare” este și o mărturisire publică poate nu a păcatelor propriu-zise, cât o reiterare a nevoii de a fi auzit. Poetul se află la adăpostul Cuvântului ce urmează să-i redea neprihănirea. Doar acolo, în Calea Lui, urmând unui asemenea „program”, toate vor fi reumplute cu sens: „Eu nu sunt vrednic, Doamne,

să îți urmez pe cale./ Deși aş vrea povara ce umerii-Ti apasă/ Să o adun în mine și-n plânsul de cavale./ S-o răstignesc pe crucea amară, nemiloasă./ Îmi iartă neputința, îndură-Te de mine./ Căci înfocate patimi mi-au ruginit privire./ Hrănește-mi iar speranța, căci mare Ți-e iubirea/ Și, precum pe Tălharul, mă ia în Rai cu Tine” („Te voi urma pe cale”). Dar calea aceasta izvodește – cum altfel? – și suferință; e suferința ce întemeiază virtutea, e suferința ce prevestește Întâlnirea: „Pe lespedea tăcerii cobor cu fruntea minții/ Și mă închid cu gândul întru duhovnicie./ Mă însoțesc în taine Apostolii și Sfinții/ Către Dumnezeiasca, eterna Împărăție// Cu dreaptă judecată și binecuvântare/ Pri-mește-mă, Stăpâne, și, cu bunăvoință./ Dă-mi, Doamne, îndelungă putere în răbdare./ Să-mi duc spre Tine crucea, gustând din suferință!” („Gustând din suferință”). O asemenea cale intrupează în fapt o scară, marchează o evoluție – trăsăturile omului vechi se estompează din ce în ce, pentru ca apoi, grație Divinității, Lumina să deschidă „Vieți spirituale”: „...Trăiesc minunea clipei pe altare/ Săpate în tăcerea din planete./ Cu psalmi și cu povești vizionare/ Înscris în sublimele versete./ Speranța strălucеște în cuvinte...” În alt loc, „privesc spre nu știu unde, cu ochii plini de cer./ Străin de toate cele, străin de-acest prezent./ Mă

rispesc în mine, mă sprijin de eter./ Devin, fără de voce, eu însumi transparent./ Plutesc, plutesc într-una prin zările vecine./ Îmi cresc pe gânduri aripi uriașe și albastre./ Rememorez imagini care-mi păreau străine./ Din alte vremi, dar astăzi mă plimbă printre astre” („Plutesc... plutesc”) – doar de la asemenea înălțimi cele de neînțeles capătă sens, vizul se umple de Lumină. Interesante sunt cele câteva pasaje în cadrul cărora poetul se aventurează să definească pustiul (gândind nu ca loc, ci ca o condiție spirituală). Retin: „Pustiul este școala grea a duhovniciei./ Pustiul este școala aspră a suferinței...” ori „Nu știm dacă pustia are nisip în gânduri./ Nu știm noi câte gânduri se-neacă în nisip”. Cele trei-patru texte care fac trimiteri directă la „pustiul” au ceva din încălcătura Patericului, demonstrând – dacă mai era nevoie – că, în ceea ce îl privește pe Mircea-Constantin Jurebie, actul scrisului urmează experienței trăite, că – revin – poezia are un profund caracter confesiv. Absolut inedită viziunea din „Plectat în rugăciune”, un microimn al nevoii de celălalt, al temeiului de prietenie duhovnicească: „Pluteam, pluteam întruna și-n revelațiune./ Eram și-aici și-acolo, în ubicuitate.../ M-am întâlnit c-un suflet plecat în rugăciune./ Călătoream alături, către Divinitate”. Lumea autorului e o lume ce a depășit *coincidentia oppositorum*, e o lume a misterelor deja reîntregite, a existenței în părg. Rugăciunea e incandescentă precum în „Devin o rugă”: „Mă depărtez de-aici, mă cheamă cerul./ Înaltul către el mereu mă strigă./ Aprins, îmi face semne făclierul./ Vrând să mă prindă-n tainica-i verigă”. Nu am să reproduc niciun vers din ultima parte a volumului, care cuprinde câteva bijuterii lirice dedicate celor apuși. Formulele găsite în această ordine sunt cu adevărat pe deplin ferice și fac dovada unui poet ajuns (probabil) de mult la maturitate.

Sigur, la o adică, autorul pe care l-am avut sub lupă poate fi lesne așezat în linia unor alți creatori de poezie duhovnicească precum Vasile Voiculescu, Zorica Lațcu, Daniel Turcea etc. Dar aceasta ar fi o altă poveste, pe care o va rosti cândva vreo istorie literară. Personal, actul lecturii mi-a prilejuit bucurie, mi-a adus în față o nouă „imitatio Christi”; îl văd pe Mircea-Constantin Jurebie în postura poate paradoxală a autorului ce nu scrie de dragul scrisului, nici nu falsează; dar știe că poate oferi, că poate avea bucuria de a oferi.

Dan PERȘA

Un roman dobrogean

O „inșetată de frumosul acestei lumi” este prozatoarea Diana-Dobrița Bilea, aflată la cea de-a șaptea călătorie epică (dacă am numărat bine): romanul „Inșetatele prigorii” (Constanța, Ed. „Ex Ponto”, 2021). Ovidiu Dunăreanu salută acest roman într-o prefață, asigurându-ne: „De la un capăt la altul lucrarea este traversată de inefabil, de o tensiune și de o viziune lirică bine stăpânite, care ne aduc sub ochi o proză de factură feminină de cea mai bună calitate”. Romanul este binecuvântat și de Ion Roșioru, care îl apreciază astfel: „Cartea, de o mare densitate faptică și ideatică, onorează pe deplin canonul estetic al colecției romanului de dragoste și ea se citește cu sufletul la gură de la un capăt la altul”. Este vorba, așadar, de o prozatoare consacrată, capabilă să descurse și „afacerile stilului”, și dinamismul cerut prozei, și tensiunea dramatică și, nu mai puțin, să

rupă ritmul atunci când este necesar, pentru a te arunca în aventuri antrenante, dar și să mențină o bună cumpănă între real și fictiv.

Ca redactor la revistele „Ex Ponto” (Constanța) și „Poezia” (Iași), Diana-Dobrița Bilea se ocupă mai ales de cronică literară, așa încât își completează statutul de prozatoare cu acela de cronicar literar, în urma căruia a și editat o primă carte de cronici literare, „Impresii de călătorie în lumea cărților” (2018). Faptul că este un cronicar literar dedicat îl arată, pe lângă editarea acestei cărți (apariția ei demonstrează seriozitatea abordării criticii literare), Premiul filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor din România, dobândit pentru volum.

Numai dacă mă gândesc la prozatorii Dobrogei – cu un fond aproape întotdeauna specific, de la Dimitrie Stelaru și până azi, la Diana-Dobrița Bilea – și cred că ar merita să fie scrisă o *Istorie a literaturii dobrogene!*

Cassian Maria SPIRIDON

mai pîlpie un gând

sîntem pe o planetă
unde oamenii
tot mai numeroși
caută o altă locuire
au renunțat la suflet
la schimb cu strămutarea
în golul ce neantul
a-mbogățit uitarea

dispar
neamuri după neamuri
cotropiți
cu voia lor
de alte stranii universuri
ne stingem cu încetul

ca o făclie
în funduri de ocean
mai pîlpie un gând
am fost
sau nici atît
un simbure de viață

Ștefan RADU

Dacă educație nu e...

Într-o țară condusă de *cațavenci* și de strănepoți ai lui Dandanache, reforma învățămîntului a devenit locul de joacă al sferodoctorilor într-ale educației, care au pîrjolit tot ce s-a făcut de la Spîru Haret încoace. Voci răzlețe ale unor intelectuali cu drag de nație au tras semnale de alarmă. Degeaba! Nici aleșii neamului (poate nu au înțeles?!), nici cadrele didactice (cu tot cu sindicatele lor!) nu au reacționat pe măsura pericolului. Dovadă stă și lucrarea recent apărută, *Descolarizarea României*, semnată de Mircea Platon. Una dintre concluziile autorului este necrutătoare: „Ceea ce a făcut procesul de reforme (structurale și sistemele) ale învățămîntului românesc a fost [...] tocmai să ne rupă legătura cu acea sursă a proiectelor sociale permanente care e continuitatea cunoașterii și a învățării. Ne-a tăiat cu inconștientă sau cu sadism, deci cu perversitate, ultima șansă de a redeveni o societate normală”. Numai că, la o recentă lansare a volumului citat, am constatat că (fizic, dar și participativ!) prezența actanților din învățămînt a fost aproape zero. Și atunci îți zici cu năduf, precum Anton Pann: *dacă nema putîrîntă, geaba chichirez gâlceavă!*

Din neant, precum variantele de COVID, iată că răsarea dinspre Cotroceni proiectul național „România Educată”, inițiat de președintele Iohannis și întocmit de autori anonimi. Nu de alta, dar am vrea să știm cine a pus în pagina 9 a documentului această frază năucitoare: *Asumptia ontologică a strategiei abductive s-a bazat pe ideea consacrată că realitatea socială este o construcție a actorilor sociali*. Am convingerea că este aceeași persoană care spune că educația este un *fenomen antropologic complex, cercetat de un număr mare de discipline teoretice sau aplicative, fiecare utilizând propriul aparat conceptual, propriile universali logico-metodologice și, implicit, propriile metodologii*. Clar ca lacrimă! Pare-se că dintr-o simplă trăsătură de condei au fost desființate *științele educației*. Deoarece *abducția* (nu vă enervați: nu eu am început gâlceava!...) este o regulă folosită pentru raționamentul *de la efect la cauze*, rezultatul fiind doar o presupunere asumată (engl. *assumption*) ce poate fi ulterior infirmată în prezența altor observații contradictorii. Cel puțin așa am citit eu pe la alții mai deștepți decât mine...

Aleșii noștri nu au auzit de Edmund Burke: *Educația este apărarea ieftină a națiunilor*. Și nu sunt interesați de personalitatea românilor sau de interesele culturale și istorice ale acestei nații. Probabil că a venit vremea aplicării unei presiuni *adductive* (ca să fiu pe înțelesul reformiștilor!) asupra celor desemnați să administreze țara asta.

Târziu, despre Eminescu

În memoria lui Mihai Drăgan,
inspiratul coordonator
al Colecției „Eminesciana”

Poveste lungă-i timpul, târziu e uitarea,
adâncă și întinsă precum în larguri marea.
Prieteni, mai știți? Pe- aici era ținutul
sortit să contopească un mit cu absolutul.
Neasemuite daruri să fi avut pămîntul,
să urce în lumină neprețuit cuvîntul?
Să prindă chip în lume, zeiesc și fără pată,
ca spusa anonimă din veac în veac purtată?
Iertare de- l uitărați, dar nu uitați a fi
în plinul slovei sale deprinși a vă rosti.

Sărac cu duhul

Amintirii poetului
și bunului prieten Sergiu Adam

„Bătrâne, bătrâne,
parcă te ocupai
cu îngrijirea cuvintelor;
vedeai, bunăoară, de mersul lor
șleampăt, de târziu lor
vag mirositor,
de cămara lor burdușită
dând pe dinafara dicționarului.
Meserie modestă, ți se spunea,
dar onorabilă, bine văzută
în nomenclatorul profesilor.”
.....
„Ei, da, cum să nu, prietene.
Mă ocupam susținut,
dar de un timp încoace,
cam după Sântă Măria Mare,
m-au părăsit unul câte unul
cuvintele,
lăsându-mă singur și neajutorat.
Nu-mi rămâne altceva de făcut
decât să mă apropiu de pînăla aceea
unde se intră sărac cu duhul,
în ordinea analfabetică.”

Reverii

Doamnei Carmen Mihalache,
cologă odinioară de redacție

Închide ochii, prietene, și taci.
Simți-vei cum se ofilește ceasul?
Cum depărtările îți bat în poartă?
Cum apa se resoarbe în havuz?
Imaginează-te-n oglinda dinlăuntru tău:
aproapele ființei tale ti-e alături
ca o chemare viețuind din vremi bătrâne
nicicând știută, fiind tu mereu
în umbra sfetnicului gând,
a veșnicilor nestatornice cuvinte.
Târziu pe atunci înmugurea,
azi prefăcându-le în oseminte
asemenea priveliștilor, poate, de pe lunci
ieșite din tăcerile prelungi
înlouind aducerile aminte.

Multe direcții, o singură cale

Domnului Constantin Călin,
cu statornică prețuire
verificată în ani și ani

Neștiutul pîndește din umbră
sau prinde pe apucate culoare,
te-adulmecă, te cheamă, te-ndeamnă,
etern să te afli cu tine-n prinsoare.

Aproape că atingi necuprinsul
acelei imagini din depărtări,
dar te cufunzi ades fără noimă
în sinele tău fără margini și zări.

Tu însuși pari a fi altul
și-aceia se-ascunde bezmetic în tine;
dincolo de rău se înaltă versantul,
abisul se cască dincoace de bine.

La mijloc dimineăța cea pură
îți propune în viață să te încrezi,
te-or urmări totuși fantasmale nopți
până-n târziu următoarei amiezii.

Nici atunci nu vei crede că-i clipa
opririi cu toate ale tale,
șoptindu-ți nu se știe de unde:
„Multe direcții, o singură cale”.

Perpetuum ...

Domnului Mihai-Emilian Mancaș,
profesorul meu dintotdeauna

Din veac strecurându-se seara. Împrejur
întunericul înghite penumbre și umbră;
din neștiut o liniște sumbră
acoperă padini cu vâlul ei sur.

Sub streășină, așezat pe lăicer,
și-aruncă-nțeleptul privirea-n abis;
o carte i se arată ca-n vis,
cu slove răsărind în eter.

Acestea îi spun că nisipul s-a strecurat
în vidul clepsidrei, vijelios ca un râu,
lăsând în urmă-i gol și pustiu,
asemenea soarelui după deal scăpătat.

Acest înțeles de neșters
pare să-i prevadă o întoarcere-n sine
spre a reveni, poate, cum se cuvine
sub streășina târziului invers.

Dar tace înțeleptul. Mereu se vor toarce
miriadele de fragmente, sfârșit și început;
trist-bucuros de puținul știut,
întrebându-se totuși: Clepsidra cine-o întoarce?

Angi Melania CRISTEA

Autoizolare

vorbeam secunde întregi despre licurici
și alte minuni
apa care îmi șiroia pe piept se zvârcolea apoi
pe pietrele încinse pe sub brazii înalți
și tocmai când mă sărutai atât de profund
apa aceea se transforma într-o zăpadă nesfârșită
încât nici un om nu o putea curăța de pe
tălpi
și așa călcai timid apoi prăpăstios
peste acoperișul lumii opulent

tu dragoste de trei mii de like-uri
poți să îți amintești nopțile acelea teribile
când ne vedeam corpul fosforescent
luminând propria noastră lehamite
imperfecțiunea clipei/ doar tu zen/
îmi adunai emoțiile eterice în pumn
și dezinvolt mă mângâiai pe toată lungimea
firului de păr
iar eu ca o cascadă urlătoare mă prăvăleam
lângă tăcerile tale
cu o candoare de trunchi de copac
peste care nu a trecut magma universului

te vedeam cu ochi de neînchipuit
mai frumos ca orice vietate
ascuns lângă un pasaj precum Pablo Escobar
gata să riști să rămâi cuvânt/ necuvânt
pulbere albă sentimente nelocuite
iar eu mă autoizolam într-un vacarm de nedescris

Ore virale

sunt aici cal pag și mască FFP3/ nicio vorbă în plus
poate se vor dezmembra roțile de rezervă
și va fi vie
întâlnirea noastră între ore
sau vom rămâne la poarta cu infirmi
să ne teleportăm
printre cei sănătoși/ dacă nu ți-ar fi teamă
de Covid 19
te-aș iubi – te-aș iubi
vin păsări agitate miroase a vin vechi și nu am
atâtea mâini cât să cuprind
hârtiile de la masa doctorilor de gardă
care zboară liber
fără halate de protecție
sunt 100 de zile și 300 de nopți de pandemie
drumul se bifurcă în poezie și un fel de a fi
de neimaginat
cum poți picta cuvintele ce îmi ies din piept/ tablou
de Gustav Klimt/
și încă o dată voi renaște poetă fără umbră
cavalerilor templieri
doar într-un balansoar al acestor zile de izolare
noi dincolo de orice criză mondială (tic-tac)
cum te poți îndrăgosti pe insula lui Euthanasius

Ochi de înger

suntem atât de săraci încât pietrele ne sar
de sub pași nefirești de albe rotunde
avem traiectoria umbrei mereu aplice
peste un dom imaginar
mă tocmesc cu tine suflet al meu răsfirat
peste mare lumea asta cu neputințe
îmi pare a locui într-un singur veac singuratic
de mare
mi-e dor de apusuri roșcate de ochii îngerilor
pirogravați pe stâlpi de biserici
de niște dimineți cu iarba udă
de iubirii înspicate fir cu fir de toamne
care tușesc efemer

dacă lumea este o simplă piatră filosofală
noi de ce am fi mai săraci în secunde?
traiectoria noastră nu poate fi decât zbor
de cuvinte/ pendula lumii rătăcită
pe un munte sărat/
avalanșă de înger cu ochii scoși din orbite
ne rotim precum caii de la Letea între cer și pământ
muți pe un ostrov inundat săraci ai lumii
de pe uscat până când?

Astenie

aici în sud cerul se rupe sub ploii
tu desenezi sufletul ud al orașului colturile
obtuze ale caselor
și parcă dintre toate linia de contur
strălucеște
așa cum numai o linie frântă o poate face
sau o inimă foarte fragilă/ ceva ca un supersonic
ce gravitează
deasupra răzurilor și mărilor și mai știu eu
ce lucruri mărunte
poate tu ești încă viu cu porii dilatați și
nescanat până în branhii
poate a devenit o urgență să ne vedem
de 33 de ori
și de 144 de ori să trecem alpii

fie și pentru o secundă te poți răsuci
până în epicentrul orașului
unde vei găsi toate lumile posibile
realități descarcerate suma tuturor viciilor
tunelul pe unde conduci imprudent
și nicio stare nu poate fi ca atunci
nu poți opri ploile care adâncesc albia
unui râu imaginar
și îți transformă iubirile în metarealități

dacă mă întrebi despre viața dinainte
de pandemie cuvintele mele sunt spoturi
și îți voi răspunde cu intermitențe
va fi aceeași sete de morți neantologate
aceeași atitudine de dezastru ecologic
nimic nu va dura mai mult decât timpul
care știe să se reinventeze
decât ordinea celor 144 de zile în care vor
cădea atâtea ploii
câte îmbrățișări s-au pierdut între noi
de când orașele au devenit pasarele
pe care poți urca
1% fericit dincolo de singurătăți astenice

TELEVIZIUNEA LITERARĂ
www.televiziunealiterara.ro
tvbucuresti@yahoo.com
0722.410.597
0740.370.865

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Inimioarele Sylviei Plath

„Există o taxă// Ca să-ți plimbi ochii pe cicatricile mele, o taxă/ Ca să-mi ascuți inima – / Chiar merge.// Și mai e o taxă, una foarte mare./ Pentru orice cuvânt sau atingere/ Sau pic de sânge// Sau fir de păr sau haină de-ale mele”, declara ironic-amar eul poetic sinucigaș al Sylviei Plath într-una din poeziile ei de marcă, *Lady Lazarus*. Este imposibil să nu mă bântuie aceste versuri în timp ce parcurg lista materialelor puse în vânzare, chiar în acest iulie arzător, de către Frieda Hughes (fiica poetei), la celebra agenție britanică Sotheby’s.

Catalogul include nu numai scrisori și fotografii, ci și obiecte domestice care au aparținut scriitoarei. O introducere bine documentată în biografia Sylviei Plath este însoțită de un scurt video unde Frieda Hughes, pictoriță și poetă la rândul ei, mărturisește, din sufrageria confortabilă a casei sale galeze, că a dorit ca aceste lucruri ale părinților săi să își găsească locuri primitoare unde să dănuie în continuare (ea este, de altfel, ultimul membru în viață al familiei, neavând urmași). Frieda vorbește cu afecțiune și, în același timp, cu o necesară detașare, despre marea iubire dintre Ted Hughes și Sylvia Plath, demonstrată, în primul rând, de cele câteva scrisori trimise de poetă soțului ei, pe care l-a adorat cu o devoțiune pur și simplu emoționantă.

Scrisorile îndrăgostite ale Sylviei Plath formează, în fapt, nucleul principal al licitației, ni se spune pe site. În mod curios totuși, la data la care scriu aceste rânduri, tocmai aceste scrisori au rămas nelicitate, interesul publicului îndreptându-se în mod special către ceea ce unii critici ar numi „elemente ale culturii materiale”. Pe lângă o ediție a *Iliadei* lui Homer, primită în dar de cei doi poeți de la Leonard Baskin (ilustratorul cărții, care le-a scris pe ea o dedicație cu cerneală roșie), cele mai multe licități s-au înregistrat pentru câteva obiecte de uz cât se poate de casnic: un suitor sculptat de lemn, două tăvi, rețetele de bucătărie ale Sylviei scrise pe cartonașe, o pereche de bețișoare chinezești lăcuite primite în dar de Sylvia de la Ted, o cană aniversară smălțuită din 1897, cu chipul reginei Victoria. Fotografiiile au fascinat și ele, deși nu la fel de ardent (poate și pentru că sunt mai scumpe).

Nu este prima dată când se scot la licitație lucruri ale Sylviei Plath. În urmă cu vreo trei luni, într-un podcast al revistei *Times Literary Supplement*, o jurnalistă atrăgea atenția celor interesați asupra unui scaun decorat de Sylvia Plath pentru copiii ei, Frieda și Nicholas, care nu se vânduse la o altă licitație de acum patru ani. Scaunul respectiv s-a vândut în mai, anul acesta, pentru o sumă de vreo cinci ori mai mare decât prețul inițial. Este vopsit complet în alb, iar mâna iubitoare a poetei a pictat pe el inimioare, flori și păsări.

Sylvia Plath avea, de altfel, obiceiul de a picta inimi pretutindeni. Le regăsim azi pe câteva piese de mobilier aflate în colecția Colegiului *Smith* din Massachusetts: o masă, un scaun, un leagăn, chiar și un coș de gunoi de nuiel (!). Dar dacă am crede că ele sunt simpla expresie a unui sentiment plener, ne-am înșela mult. Dincolo de aerul lor idilic și copilăros, inimile pictate compulsiv de Sylvia sunt, în același timp, „masca goală/ a Djinnului” ei care, „deschizându-și brațele” să o „cuprindă”, a „devorat-o”. Inimioarele roșii marchează „poteca panicii” ei, sunt „petele unei răni”, după cum metaforizează Ted Hughes într-un poem de inspirație autobiografică (*Totem*).

Materialele vândute de casele de licitații sunt și ele tot „pete ale unei răni”, dar este de înțeles de ce acolo nu se pune prea mult accentul pe latura mai întunecată a acestor obiecte. Mă întreb, altminteri, ce ar crede Sylvia Plath însăși despre aceste vânzări. Este adevărat că își dorea cu ardoare faima, dar știa bine că faima la care aspira ea se obține cu multă trudă, iar truda ei, enormă, a fost să recreeze viața trăită prin scris, pentru că viața ca atare îi era dureros de insuficientă. Este puțin ironic faptul că tocmai urmele acelei vieți reale par acum poate mai importante decât textele care le-au transformat. Și totuși, obiectele acestea nu mai sunt întru totul „reale”, ci planează undeva între imaginație și realitate, bucăți de materie transfigurată de efortul celei care le-a folosit pentru a dura un înțeles. Poemele ne trimit la ele, iar ele ne trimit înapoi la poeme, într-un mecanism în care, fără doar și poate, „sensul se scurge din molecule”, cum resemnat constata Sylvia Plath într-o poezie.

Titlul miniseriei spaniole „El desorden que dejas” (2020), în traducere directă, ar fi „Dezordinea pe care o lași”; în limba română, filmul s-a difuzat cu titlul „Haosul din urma ta”. Un titlu poetic și care îmi place un pic mai mult decât varianta originală, chiar dacă acțiunea și mesajele filmului fac referire la „dezordinea” din viața personală și mai puțin la noțiunea filozofică de haos (în greaca veche, *haos* înseamnă „răsturnare, deschidere a ceva foarte vast, dezvăluire amplă”). Intriga filmului este complexă și are ca poli două caractere feminine fascinante prin frumusețe, eleviație și stil, aparent extrem de diferite una față de cealaltă: Raquel (Inma Cuesta) și Viruca (Bárbara Lennie). Ambele sunt profesoare de literatură. Raquel este genul intelectualei talentate, conștiințioase; în viața personală, o timidă care îndrăznește din când în când să treacă barierele, pentru ca ulterior să fie cuprinsă de remușcări. Viruca e o enciclopedie vie de literatură, e foarte bine pregătită profesional, preferă metode moderne de predare. Viruca e expansivă, foarte încrezătoare în frumusețea și șarmul ei; îi place să seducă, o atrage riscul, traversând granița până dincolo de limita acceptabilului. Ambele au vocație didactică, dar se comportă diferit: Viruca e uneori prea apropiată de elevi (aceștia i se adresează pe nume cu o familiaritate exagerată), iar Raquel preferă metodele didactice clasice; onestă, încearcă să se impună printr-o severitate moderată, dar nu este indiferentă față de problemele elevilor.

În ianuarie 2001 avea loc la Sala Radiodifuziunii din București, sub bagheta dirijorului italian Roberto Salvalaio, primul concert medalion Astor Piazzolla organizat în România. O mică istorie a tangoului, *Vita Nuova, Milonga del ángel*, în recital la Sala „Ateneu” a Filarmonicii „Mihail Jora” din Bacău. *Tribute to Astor Piazzolla*, cu Roberto Salvalaio și cvintetul de coarde *Avantgarde*: Laurențiu Busnea – vioara I, Alexandru Timilie – vioara a II-a, Ilinca Sbanțu – violă, Liviu Mera – violoncel, Ciprian Cărare – contrabas. Omagiu muzical itinerant la Tecuci, Râmnicu-Vâlcea, la Vidin, la Teatrul *Megaron* din Salonic. Roberto Salvalaio este bine cunoscut pentru preocuparea-i constantă de a pune în valoare creația muzicianului argentinian, nemuritorul Piazzolla, pe care îl sărbătorim, la centenarul nașterii. Salvalaio dirijează, cântă la bandoneon, și în anul 2007 a revizuit manuscrisele inedite ale lui Piazzolla, la *Aldo Pagani Edizioni e Curci*, colaborare care s-a finalizat fericit prin interpretarea în primă audiere mondială și transmiterea în direct la Radiodifuziunea Română a oratorului „El Pueblo Joven”. Anul acesta a tipărit volumul al II-lea despre Astor Piazzolla.

Fin cunoscător al creației lui Johann Sebastian Bach, organist și cembalist, artist venețian, dirijor și compozitor, din anul 2020 profesor de orgă la Liceul de Muzică din Portogruaro (Veneția), de armonie și analiză muzicală la Conservatorul „C. Pollini” din Padova, Roberto Salvalaio se plasează al doilea în competiția dirijorilor din Bacău, în anul 1995. Trei ani mai târziu, la pupitrul

realitatea paralelă

Violeta SAVU

Haos și ordine

Viruca reprezintă haosul; Raquel și-ar dori, chiar dacă intențiile ei sunt pline de ezitări, să poată pună lucrurile în ordine. Paradoxal, tocmai ceea ce separă aceste două caractere determină apropierea lor, dar nu fizică, ci metafizică, nu ca timp, ci în spațiu. Spațiul comun celor două femei este orașul fictiv Novariz, situat undeva în Galicia. Un oraș mic, o comunitate restrânsă, unde toată lumea se cunoaște cu toată lumea, și cu toate acestea există zeci de tulburătoare secrete. După moartea mamei sale, Raquel, la dorința sotului ei, se mută împreună cu el în orașul natal al acestuia. Dar adaptarea ei în noul oraș e dificilă, cele mai multe probleme ivindu-se la Colegiul „Novariz”, unde o înlocuiește pe Viruca în funcția de titular al catedrei de literatură. Raquel e contrariată de competiția stranie ce se creează între ea și „fantoma” fostei profesoare a elevilor; în plus, e hărțuită prin diferite metode: un hacker îi fură date personale din telefonul mobil, iar între extemporale cineva îi strecoară un bilețel anonim: „Cât va dura până când și tu vei

muri?!” Astfel, Raquel devine tot mai obsedată de dispariția Virucăi și în consecință începe o anchetă pe cont propriu. Sinuciderii sau crimă?! Unele informații ar întări ideea sinuciderii. Cu atât mai mult cu cât despre Viruca află destul de repede că se despărțise de soțul ei și avea o relație nepotrivită cu unul dintre elevi: șarmantul și impetuosul Iago (Aron Piper). Există un trio de adolescenți care au avut importanța lor în lumea Virucăi: Iago, sensibilul Roi (care încearcă să-și înțeleagă sexualitatea; Roque Ruiz) și ultrafeminista Nerea (Isabel Garrido).

În ceea ce privește desfășurarea acțiunii, accentul nu se pune pe suspans, dar schimbările de situație și alternările de timp conferă dinamism. Intrigat să găsească răspunsul la întrebarea cum de s-au comis acele greșeli care au dus la efecte catastrofale, pentru spectator devine mai important factorul psihologic. Lucrurile sunt destul de complicate, în intriga polițistă amestecându-se: interlopi periculoși, consum de anxiolitice, adolescenți aflați în derivă, animozități între diferite personaje, crize economice care afectează grav traiul unor familii, trădări,

infidelități, sex pasional, raporturi de dominație și manipulare emoțională.

Un mare plus al filmului este accentul care se pune pe literatură și rolul ei. În primul episod din serie, Viruca îi dictează lui Iago și îi pune să scrie pe tablă următoarele versuri: „A muri/ E o artă, ca orice alt lucru/ O fac grozav de bine// O fac să doară ca dracu’/ O fac să pară reală./ Am chemare, s-ar zice”. Versurile fac parte din poemul „Lady Lazarus”, de Sylvia Plath; în film ele sunt redată în varianta spaniolă; eu am preferat să citez traducerea directă a Elenei Ciobanu, din limba engleză. Tot de la Elena Ciobanu am aflat (din cartea „Arta de a muri”) cum Sylvia Plath își analiza depresia: „E ca și cum viața i-ar fi străbătută de două curente electrice: un curent vesel pozitiv și unul disperat negativ”. Tot așa, personajele principale ale acestui film par a fi traversate când de „un curent vesel pozitiv”, când de „unul disperat negativ”.

„El desorden que dejas” e o miniserie TV, cu opt episoade, regizată de Roger Gual, Sylvia Quer, Carlos Montero, fiind ecranizarea romanului cu același titlu al lui Carlos Montero. Muzica, excelentă, este semnată de Ricardo Curto și Lucio Godoy. Sunt uimitoare peisajele cu munți, cu izvoare termale; filmările s-au făcut în nord-vestul Peninsulei Iberice, în Galicia, în cele mai pitorești locuri din orașele Ourense, Cambre, Oleiros, A Coruña, Celanova, Ribadavia; cele mai spectaculoase imagini sunt cele ale defileului Canionul Sil. Isaac Vila și David Valdepérez sunt regizorii de imagine care ne-au încântat cu priveliști de vis!

turnul cu ceas

Ozana KALMUSKI-ZAREA

Adiós Nonino

Orchestra de Cameră din Veneția, câștigă Premiul I absolut al Concursului Internațional dedicat lui Astor Piazzolla și Premiul special al *Busy music*, la Paris, pentru cea mai bună orchestrație. În 1999, sub patronajul Ministerului Culturii din România, în cadrul Festivalului de Muzică Contemporană, a fost invitat să dirijeze Orchestra de Cameră Radio din București și a realizat un CD cu lucrări de compozitori români. Salvalaio a înțeles spiritul și muzica compozitorului argentinian, cel ce mărturisea: „Pentru mine, tangoul era întotdeauna pentru ureche mai degrabă decât pentru picioare”.

Fără îndoială, compozitorul argentinian născut în 11 martie 1921 la Mar de Plata, care a crescut la New York, în ambianța sonoră a jazzului și a muzicii *Negro spirituals*, este un genial artist, care a revoluționat muzica tangoului. Piazzolla a creat o replică, aspru criticată, la tradiționalul tango argentinian, „Tango Nuevo”. El compune peste 300

de asemenea lucrări, în ritmuri alerte și într-un stil elaborat, cu armonii cromatice de mare frumusețe.

Povestea începe când, la opt ani, tatăl lui îi dăruiește un bandoneon: „«Astor, acesta este instrumentul tangoului și aș dori să înveți să cânti la el.» Prima mea reacție a fost de revoltă; tangoul era muzica pe care o asculta aproape în fiecare seară când revenea de la muncă, iar mie nu-mi plăcea deloc”. Ulterior, după ce a cântat muzica lui Johann Sebastian Bach, Piazzolla va iubi acest instrument, pe care îl va face celebru, pentru care compune un concert, în anul 1979.

În 1954 Piazzolla primește o bursă de studii, în Paris, la celebra pianistă Nadia Boulanger – prima femeie care a dirijat un program integral la *Royal Philharmonic London* (1937) și în anul 1938 *New York Philharmonic*, cea care în 1921 fonda, cu dirijorul Walter Damrosch, Conservatorul american, la Fontainebleau, care l-a încurajat pe Astor

Piazzolla să-și urmeze inspirația în ceea ce privește tangoul. Ea a fost, de asemenea, profesoară lui Dinu Lipatti, Aaron Copland, Philip Glass, Leonard Bernstein, Quincy Jones, Elliott Carter, Virgil Thompson, Daniel Barenboim și Sir John Eliot Gardiner.

Piazzolla a activat până în 1990. La Paris, a suferit un accident vascular cerebral și doi ani a fost în comă. Decesul este consemnat în 4 iulie 1992, la Buenos Aires.

Am ascultat cunoscute piese ale lui Piazzolla, cântate cu pasiune și temperament: *Five tango sensation, Oblivion, Novitango, Ave Maria, Tango Ballet, Decarissimo, Violentango, Escualo, Canto de octubre, Libertango. Finale și Adios Nonino*, emoționant rămas-bun de la tatăl care nu mai e și care credea că morții trăiesc prin respectul și iubirea celor dragi.

În 10 iulie, Seri de vară la Conacul „Gheorghe Buzdugan” (satul Gheorghe Doja, comuna Răcăciuni, județul Bacău). Orchestra Filarmonicii „Mihail Jora”, dirijată măiestru de Roberto Salvalaio, într-un program cu muzică de film. Ne-am delectat cu imagini și muzici compuse de J. Williams – *Star Wars*, A. L. Webber – *Fantoma de la Operă*, Ennio Morricone – *Cinema Paradiso* și *The good, the bad and the ugly*, Nino Rota – *Il padrino*, Astor Piazzolla – *Variaciones Sobre Buenos Aires; Movimiento tanguístico nr.3; Violentango; Finale; Libertango, Uran Khas Valse* (de J. Chuluun), *Suita Andaluza* (de E. Lecuona), *Tico Tico* (de Z. Abreu), *Danzon nr. 2* (de A. Marquez), *Suita Onda Nueva* (de A. Romero).

Scriam cândva că Leo Butnaru este povestea noastră cea frumoasă de dincoace și de dincolo de Prut, lacrima noastră cea minunată care zâmbește, simultan și cu speranță, către două boabe dumnezeiești de rouă care-și plâng risipirile. Încălecat ca Făt-Frumos-din-Lacrimi-de-Dor pe iluzia noastră cea mare, pe care numai Don Quijote ar mai putea-o struni și doar celălalt mare inocent al lumii, Mășkin, ar mai putea-o înțelege, el umblă prin lume cu metafora la butonieră, ca un apostol care vestește mereu orizonturi de așteptare optimiste. Pe oriunde-și aruncă ochii peste Prut, pe oricare mal ar fi, el zămislește mereu, cu sufletul său doldora de iubire, punți pe care nicio preotrăvită Mumă-a-Tuturor-Pădurilor-Lumii nu le-ar putea clinti. Prinț al voravei înobilate la marile curți domnești ale spiritului, Leo Butnaru aduce mereu către noi mirosul cel tulburător de otavă al verbului și farmecul unor șoapte în care locuiesc admirabile mirări.

Zilele trecute, dragul Leo Butnaru ne-a trimis unor prieteni recenta sa apariție editorială, „Postimperiale sau poezia cicatricelor” (Florești – Cluj, Editura „Limes”, 2021), cu un autograf special: „Dragi prieteni, sigur că nu e cel mai potrivit gest de bunăvoință și considerație să oferii o carte în format PDF, însă carantina sanitară ne mai ține la distanță. Poate se ia negura de pe lume și de pe suflete cât mai curând, să putem a ne vedea, a ne oferi cărțile pe viu. Până atunci, vă expediez o carte de poeme, pe care a avut generozitatea de a mi-o edita prietenul și colegul Mircea Petean. Vă urez sănătate, inspirație și – obligatoriu! – izbândă! Confratern, Leo Butnaru”. Firește, volumul este acum și de vânzare.

Ori de câte ori citesc din opera lui Leo Butnaru sau îl întâlnesc, îmi aduc aminte de celălalt tezaur al metaforelor lumii, Fănuș Neagu, care, cu drag și îndreptățire, cuvânta ca un zeu cu dezlegare la vorbe mari și ghiftuite de esențe la lansarea volumului „Gladiatorul de destine” (București, Editura „Cartea Românească”, 1998): „Leo Butnaru este un diavol cu barbă care scapără din copite de sidex la mijloc de rău și de bine, adică într-o lume din scoarță de măr domnesc plutind pe creasta valurilor ce le înalță Prutul. Se vrea gladiator de destine, dar nu știe să și-l păzească pe al său, ceea ce înseamnă că este un poet adevărat. Leo ridică vâslele și lasă vântul să te poarte spre limanul Nistrului românesc, spre Delta uimirilor ce le adună Europa lângă Ceatalul Ismail, spre misterele

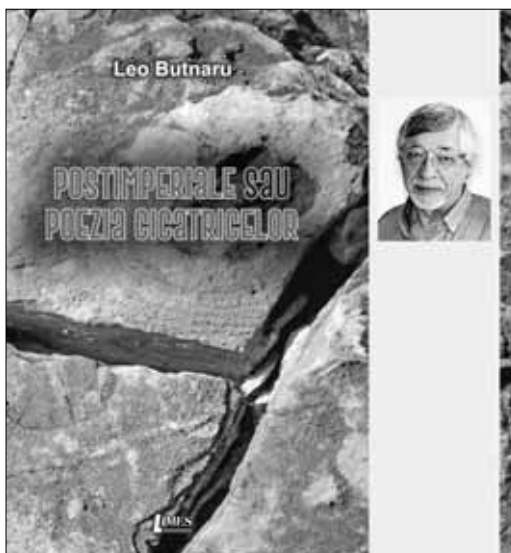
Ion FERCU

Un tulburător tratat al oftatului etico-estetic

Carpaților”. Cărțile sale au fost traduse și editate în Franța, Rusia, Germania, Spania, Bulgaria, Polonia, Serbia, Azerbaidjan, Tatarstan, Ucraina. Este preocupat de avangardismul european, în special de cel rus și ucrainean, din care a tradus și publicat peste 60 de cărți de autor și antologii, printre care „Panorama poeziei avangardei ruse”.

Pentru o schiță timidă a portretului lui Leo Butnaru – Poetul, Traducătorul, Eseistul, Omul Cetății, Prietenul –, oferim două poeme din volumul recent, grozav leac pentru vânățiile sufletelor noastre...

„Mi-amintesc: eram student-cursant-militar/ în miez de noapte/ santinela cu «kalashnikov»-ul gata pregătit/ în minte cu acțiunile necesare în caz de vine cineva/ spre-a ataca perfid puterea sovietică/ sau, posibil, să fie vreun tovarăș din lagărul socialist – ungar/ polonez neamț bulgar/ neexclus chiar frate român/ într-o rătăcire confuză/ și dintr-odată se auzi într-adevăr ceva/ așa/ un foșnet/ ca un zbor de buburuză/ și eu, conform regulamentului, am somat:/ – Stai! Cine-i?!/ Și se auzi un glas pașnic și cuceritor:/ – Eu, Muza./ Bruscu mi se spulberă din cap orice precept militar/ fulgerător revenindu-mi în minte/ marea, oceanica poezie a lumii/ cu sonurile-i divine – prin/ culoarul de sărmă ghimpată/ alături de-al negrului nopții hău/ i-am luminat calea cu lanterna și/ de

cum se apropie/ îmi amintii neîntârziat întrebarea Annei Ahmatova:/ Ce sunt onoruri, tinerețe, libertate/ În fața musafirii cu flautul în mână?/ Zău! Apoi, ușor parafrazat, am întrebat-o pe Anna cea Mare: «Tu/ i-ai dictat lui Dante Comedia despre Infern?»/ Și ea îmi răspunse: «Eu», – acolo/ printre gardurile de sărmă ghimpată/ și ineptii imperiale” („Santinela, Muza și Ahmatova”).

„Dincolo de marginea concediului medical/ se face zi de luni/ și trebuie să pleci din nou la birou/ iar până acolo/ în transportul public/ și în firea ta/ (n-ai putea spune involuntar

filosofezi:/ dacă omul nu ar fi rănit/ dacă omul nu ar boli/ dar mai ales dacă nu ar muri/ poezia lumii ar fi nespuse mai săracă” („Filosofând în transportul public”).

Citind „Postimperiale sau poezia cicatricelor”, gândul mi-a zburat către interogația lui Octavian Paler din „Definiția cicatricelor”: „Când doare cicatricea/ ne doare rana veche/ sau faptul c-am uitat-o?” –, dar și către Elbert Hubbard, cel care-mi spune că „Dumnezeu nu o să te caute de medalii, grade sau diplome, ci de cicatrici”. Poemele lui Leo Butnaru sunt tulburătoare oftaturi etico-estetice, așezate, ca niște

ecouri ale suferinței, peste vânățiile cele mari ale sufletului său, căci orice învingător este și un teazaur de cicatrici. Niște cicatrici care vin uneori de pe fronturi neașteptate. Chiar și de pe frontul... adolescenței: „Adolescență./ Prima iubire./ Îndoileli/ confuzii aproape romantice/ poate și mici contuzii, cicatrici (astea, uneori/ la examene, în studenție)/ în amestec cu ceva fericire./ Dar vorba veche:/ timpul le vindecă pe toate/ timpul ce trece... –/ o confirmă subsemnatul/ invalid al dragostei fierbinți/ de pe timpul războiului rece...” („Din secolul XX, anii '70”). Pentru Leo Butnaru, cicatricile fac parte din patrimoniul ființării hăituite și le prețuiește de parcă ar asculta sugestia doldora de tragic a lui Shakespeare: „Își bate joc de cicatrici doar cel care nu a avut nicio rană”.

Mircea Petean este convins că atunci când ne invită să ne lipim sufletul de „postimperialele” și „cicatricile” autorului: „Leo Butnaru posedă în cel mai înalt grad stilul oralității, plăcerea comentariului ironic-hirsut, ireverentios, dacă nu de-a dreptul subversiv. Neostenit călător prin timp și spații, el are știința de a proiecta detaliul de viață cotidiană pe canavaua istoriei, dar își face timp și să se joace cu vorbele, cu literele, cu sensurile, non-sensurile și tăcerile dintr-însele. Ochiul său de observator pe cât de lucid, pe atât de speculativ surprinde – adeseori cu un rictus amar – detalii care-i stârnesc inteligența și-i pricinuesc reflecții scânteietoare rotind neîncetat în fața noastră uluilor caleidoscop al lumii. El e un contemplativ, în fond, extrem de vigilant, mereu la pândă, care se lasă provocat, dar mai ales provoacă, necedând o clipă tentației de a renunța, ci, dimpotrivă, având spiritul mereu în alertă și silindu-te pe tine, biet cititor sastisit de tot și de toate, inclusiv de poezie, să continui sau să reiei lectura”.

După ce așezi „Postimperiale sau poezia cicatricelor” în raftul de lux al sufletului, parcă începi să vezi limpede cum „se ia negura de pe lume și suflete”, căci acest tulburător tratat al oftatului etico-estetic este și un seducător exercițiu de *catharsis* înțeles nu doar ca la Aristotel, în „Poetica” sa, ci poate că mai ales din perspectiva psihanalitică deschisă de Freud și Breuer, ca „eliberare de sub o excitare anormală, prin stabilirea sau restabilirea asocierii unei emoții cu amintirea sau ideea evenimentului care a cauzat-o”.

• Irina Daseală – Țărm

Colegul nostru a primit de curând, la *Zilele Revistei „Convorbiri literare”*, premiul pentru critică!

Adrian Jicu a publicat până acum cinci volume de critică și eseistică literară: „Dinastia Sanielevici. Prințul Henric, între uitare și reabilitare” (Editura „Cartea Românească”, 2018), „Coordonate ale identității naționale în publicistica lui Mihai Eminescu. Context românesc și context european” (Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013), „Caruselul cu hamsteri. Decupaje din literatura postdecembriștă” (Casa Cărții de Știință, 2014), „Mon cher Basile. Eseu despre identitarul lui Vasile Alecsandri” (Casa Cărții de Știință, 2014) și „Baricada de hârtie” (Casa Cărții de Știință, 2020). Despre cea mai recentă apariție editorială a sa, poetul și eseistul Alexandru-Ovidiu Vintilă opina: „«Baricada de hârtie» include o serie de cronici literare și recenzii selectate din perspectiva unui critic riguros, dar care în același timp are capacitatea de a se detașa suficient, atât cât e necesar, pentru o privire cât mai obiectivă asupra a ceea ce are de analizat. Este

limpede că *dicțiunea ideilor* e importantă pentru Adrian Jicu, un autor care chiar e preocupat să scoată în evidență latura stringentă a textului literar. De asemenea, volumul e structurat foarte bine: autorul alege încă din debutul cărții să con-

Adrian Jicu - premiu pentru critică

figureze câteva profiluri literare de scriitori, după care continuă cu trei capitole pe parcursul cărora scrie cronică literară propriu-zisă, sub lupa sa intrând cărți de proză, poezie sau critică și eseuri. Ceea ce ne bucură este faptul că autorul cărții se apleacă și asupra unor traduceri. De remarcat sunt eforturile susținute ale lui Adrian Jicu pentru claritate și coerență, fraza sa demonstrând nu atât o îndreptare spre sine, ci, mai ales, către celălalt, pe care vrea să îl apropie de anumiți autori, de textele lor, pe care și le explică și ni le explică, și nu oricum, ci cu o dezinvoltură proprie. Prin urmare, avem o carte cu toate ingredientele necesare, cu formulări suplă și exacte, de o certă savoare. Fără doar și poate, «Baricada de hârtie» este un volum necesar spațiului literar mioritic, salvând întru cânta fața lezată a criticii de întâmpinare de la noi”.

* * *

Zilele Revistei „Convorbiri literare”, ediția a XXV-a, au avut loc la Iași, în zilele de 15 și 16 iulie 2021. În cadrul acestei acțiuni s-au acordat premiile anuale ale publicației. Au fost acordate diplome și medalii

aniversare, la 25 de ani din actuala serie și 25 de ediții ale *Zilelor Revistei*. Ca în fiecare an, a fost acordat și Premiul Național „Iacob Negruzzi” pentru reviste literare și Premiul Național „Titu Maiorescu” pentru critică.

Premiile Revistei „Convorbiri Literare” sunt: **Premiul pentru Debut**: Alin-Titi Călin, pentru „Structuri parameiologice în traducerea românești ale romanului *Don Quijote de la Mancha*”, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” (UAIC) Iași; **Premiul pentru Poezie**: Marcel Miron, Vasile Tudor; **Premiul pentru Proză**: Adrian G. Romilă; **Premiul pentru Critică**: Adrian Jicu; **Premiul „I. E. Torouțiu”**: Ion Cherciu; **Premiul „A. D. Xenopoli”**: Gheorghe Cliveti; **Premiul „Ioan Strat”**: Ioan Cristescu; **Premiul de Excelență**: Constantin Bostan; **Premiul Opera Omnia**: Ioan Holban; **Premiul Național „Iacob Negruzzi” pentru cea mai bună revistă literară**: „Contemporanul” (director, Nicolae Breban); **Premiul Național pentru Critică „Titu Maiorescu”**: Theodor Codreanu; **Premii speciale**: Aurel Stefanachi, pentru publicarea integralei edițiilor eminesciene, și Nicolae Panaite, pentru Revista „Expres cultural”.

Florentin Popescu, cunoscut scriitor și redactor-șef al Revistei „Bucureștiul literar și artistic”, a publicat recent o carte consacrată neuitatului Radu Cârnelci: „Amintiri cu poetul Radu Cârnelci” (București, Editura „Semne”, 2021). Originari din același spațiu mai larg, al Buzăului și al Râmnicului Sărat”, Radu Cârnelci și Florentin Popescu au avut parte în lumea furtunoasă a literaturii române de o prietenie armonioasă, cu o reciprocă prețuire a omului și a condeiului, de aproape o jumătate de veac. Începuturile acesteia s-au scris la Bacău, în anul 1970, când Radu Cârnelci era deja un nume în literatură și o personalitate a Bacăului iubitor de literatură, iar Florentin Popescu, debutant, trimis aici după facultate să încalce „bocancii de soldat” și „haina de elev al școlii militare de ofițer de rezervă”, și a durat până în momentul lungului bur-râmas al lui Florentin Popescu la catafalcul celui pe care în carte îl numește „marele meu prieten”, „prietenul meu de o viață”, în decembrie 2017, la București. Prietenie deosebită, aleasă, pe care am avut bucuria să o intuiesc în toată trăirea ei bărbătească și în toată delicatetea sa sufletească la ediția „Toamnei bacoviene” din anul 2013, însoțită pentru mine și de simpatia și de mărturisirile soților Emilia și Radu Cârnelci, de aduceri aminte ale tinereții lor.

Bacăul (oraș al nașterii și al altor pagini cu amplitudine culturală ale acestei prietenii), Bucureștiul (canava pe care s-au brodat cele mai multe și mai frumoase momente) li se alătură Râmnicul Sărat, „un loc aparte în biografia acestui minunat prieten al meu”, loc al vieții sale de licean și al șansei unor profesori de incontestabilă calitate intelectuală, dar și al unor memorabile întâmplări. Astfel, grație unei manifestări din 1995, cu un Radu Cârnelci confesiv și șarmant, așezarea rămâne prin volumul lui Florentin Popescu și ca spațiu al unei conexiuni memorabile cu personalitatea poetului

Doina CERNICA

O prietenie de o jumătate de veac

• Radu și Emilia Cârnelci

african Léopold Sédar Senghor, sărbătorit atunci de UNESCO, pe care putem spune că l-a adus în România și l-a impus în orizontul lecturilor noastre. Și, de asemenea, invitarea amândurora la manifestările celebrând în 1997 împlinirea unei jumătăți de mileniu de atestare documentară a Râmnicului Sărat (al cărui cetățean de onoare a devenit Radu Cârnelci) oferă cititorului prilejul de-a afla că atunci încântătorul „căluț fugină pe o pajistă verde” a coborât de pe emblema județului Râmnicul Sărat de odinioară pe toată logistica sărbătorii, alegând să aibă cea mai lungă dintre viețile sale posibile pe coperta Revistei „Spații culturale” (fondată de poetii Valeria Manta-Tăicuțu și Nicolai Tăicuțu), copertă pe care apare număr de număr împreună cu numele directorului de onoare, Radu Cârnelci, creând o emoționantă asociere. De altminteri, cu prezența numelui său de aproape 60 de ani, ca inițiator al seriei noi a valoroasei Reviste „Ateneu” fondate de George Bacovia și Grigore Tabacaru, în caseta redacțională a

acesteia, Radu Cârnelci rămâne cu o postumitate aparte în lumea publicațiilor literare românești, de corabie cu două catarge înfruntând valurile timpului împreună cu mereu noi scriitori, noi cititori. Două catarge sau doi arbori, adaug, nerezistând impulsului unei aluzii la profesia dintăi, de silvicultor, a lui Radu Cârnelci și la prețioasa sa antologie „Poezia pădurii”, dar depășind tentația propriilor amintiri cu Radu Cârnelci, debutant la ziarul sucevean „Zori noi”, student la facultatea din Câmpulungul Bucovinei, și cu lansarea acestei antologii la Suceava. Însă nu înainte de a observa și această calitate a cărții lui Florentin Popescu: de a trezi, de a chema din memoria cititorilor ei și alte întâmplări, și alte întâmplări cu Radu Cârnelci.

Florentin Popescu își avertizează lectorul că din atât de bogată viață a poetului Radu Cârnelci a ales îndeosebi momente numai ale lor, momente desfășurate îndeobște sub semnul cărții, deoarece de la un capăt la altul este vorba de prietenia dintre doi poeți, dintre doi scriitori cu vie și largă deschidere spre confrăți, dar depășirea graniței era inevitabilă, Radu Cârnelci aparținând atât de mult scenei vieții literare și atât de distinct prin „*generozitatea și altruismul*” manifestate ca atare în viața literară, dar și în particular, în relațiile directe cu scriitorii”. Astfel că apar în paginile cărții, „în carne și oase”, Agatha Bacovia, Margareta Labiș, Carolina Ilica, Lazăr Băciuc și alte nume ale scrisului românesc, ale vieții culturale, întâlniri de lucru, lansări, festivaluri, deoarece Radu Cârnelci „debor-da de idei și gânduri frumoase, era plin

de viață și de un entuziasm rar, pe care nu de puține ori reușea să-l transmită și altora...” Se schitează pe nesimțite istoria unei jumătăți de veac a lumii în care profesionistul scrisului beletristic, scriitorul, spre deosebire de vremurile de acum, a fost văzut, și nu o dată tratat, ca un personaj important.

Gratie începutului băcăuan al prieteniei celor doi literați, avem în carte și o relatare despre „Un festival cum n-a mai fost altul: «George Bacovia» (1971), tot mai valoros cu trecerea timpului, deoarece nici până atunci, dar nici după aceea, credem, în România, n-a mai fost altul de o asemenea grandoare. Au participat cca o sută cincizeci de scriitori, critici, artiști plastici, muzicieni, ziariști, alți oameni de cultură din țara întreagă. Strada principală de la intrare (dinspre București) până la ieșire (spre Piatra-Neamț) era împodobită cu steaguri și stegulețe în culori bacoviene (galben, violet, plumburiu), cu ghirlande de cetină de brad, cu portretele sărbătoritului, cu pancarte purtând versuri ale marelui poet. S-au prezentat spectacole poetico-muzicale, s-a mers prin „codrii Bacăului”. Cu acest prilej sărbătorește s-a inaugurat «Casa Memorială George Bacovia», au primit numele poetului strada în care a locuit, teatrul de stat, principală librărie, precum și liceul la care a învățat... Momentul de vârf l-a constituit dezvelirea (în prezența unei imense asistențe și a autorităților locale și centrale) a statuii poetului (de acum celebră!), operă mult comentată la acea dată, a marelui sculptor Constantin Popovici. Demn de remarcat pentru istoria literară: Radu Cârnelci a fost cel care a avut inițiativa organizării acestei manifestări și totodată managerul ei, fiind prezent aproape la toate etapele desfășurării ei”.

Așa un om a fost poetul Radu Cârnelci, privit de istoria literaturii române cu ochii scriitorului Florentin Popescu!

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Căutarea de sine

E un colț important în orice librărie a zilei: literatura de *self-help*. Ajută-te singur. Soluție rapidă de rezolvare solitară a problemelor personale. *Self-Help* (1859) e titlul cărții lui Samuel Smiles, medic și jurnalist scoțian, redactor șef, pentru o vreme, al jurnalului *Leeds Time*. Lucrarea cuprinde biografiile unor milionari ai epocii, pe care îi cunoscuse în postura de administrator la căile ferate. Vânzarea volumului a depășit toate așteptările.

Americanii, mari amatori de gen, îl revendică, drept inițiator, pe Benjamin Franklin, cu a sa *Autobiografie* (Londra, 1793). Spiritul Americii bazându-se într-o bună măsură pe ambiția fiului risipitor, fugit de acasă și gata să facă orice numai să „reușească”. Căruia doar banul fără măsură îi susține demonstrația, mas-când rețeta efectivă a succesului. Tabuul protejează sursa primului milion. În definitiv, e tărâmul lui *self-made man*, omul făcut singur.

O anume viclenie retorică însoțește mesajul acestor cărți, avansate în prezent la rangul *dezvoltării personale*, în registrul spiritualității rapide de *new age*: „Fă ce-ți zic ca să te descurci singur!”. Cum anume „funcționezi” prestabilește „programatorul”. Ce mizează pe inertația atracție pentru minim efort.

Totusi, un adult cu puțină decentă știe că niciodată nu realizezi mai nimic de unul singur. Ai nevoie de ceilalți,

părinți, rude, prieteni, cunoscuți și profesori, ba chiar și de unii străini întâlniți în cale. Așa că pretenția salvatoare a acestui indemn maschează primejdia monologului.

Totodată, reflectă și îndepărtarea culturii profesionale, academice de limbajul și simțul comun, al omului obișnuit, pentru care diploma e doar mijloc să găsească de lucru. Iar cunoașterea are strict motivație practică, tehnică, rezultat vizibil, palpabil, imediat profitabil.

Până și filosofia răspundea odinioară așteptării concrete. Era cale spre fericire, împăcare, împlinire. Apoi s-a incurcat și complicat tot mai mult. Căutarea de sine întortocheată, în care parcă mai mult rătăcim.

Cum nevoia persistă, s-a ivit o soluție nouă, ce se vrea populară fără să țină de *self-help*. *Consilierea filosofică* e o activitate calificată în cadrul căreia specialiști în cercetarea înțelepciunii ajută doritorii în rezolvarea problemelor existențiale. Începuturile îi sunt

asociate cu numele lui Gerd Achenbach, care, în 1981, a înființat un cabinet de practică filosofică la Köln.

În loc de terapie psihologică, psihiatrică, medicamentoasă, se propune căutarea unei doctrine filosofice adecvate dilemelor individuale. De unde titlul cărții canadianului Lou Marinoff: *Înghițe Platon, nu Prozac!* Ca și subtitlul: *Aplicarea înțelepciunii eterne la problemele de zi cu zi* (București, Ed. „Treii”, 2019).

E clar că bolile psihice nu se vindecă prin *consiliere filosofică*. Poate cele ale sufletului, altădată în grija duhovnicului. Dar oamenii tot mai ajung cu viețile în impas și, deși se cred bolnavi sau defecți, pur și simplu au rătăcit calea. Astfel încât o etică aplicativă le oferă șansa redresării.

Pentru sceptici (practicantii, fără s-o știe, ai doctrinei pyrroniene, cuprinsă sau nu de Diogenes Laertios între școlile filosofice grecești): *consilierea filosofică* e atestată de sistemul asistenței medicale a

armatei americane. Servește la tratarea stresului post-traumatic al veteranilor întorși din teatrele de operații.

Practica aceasta ne întoarce la izvoarele filosofiei. Recomandându-se limpede aplicării inițiale pe propria piele. Similar psihologului, ce începe să deprindă meseria de la tehnica introspecției, cunoașterea se înțelege de sine, *consilierul filosofic* se confruntă cu întrebarea: *cum să-i ajuti în probleme existențiale pe alții fără a afla mai întâi sensul propriei vieți?*

Și uite așa (experimental) am ajuns la un principiu de *simptomatologie filologică* utilă consilierii: *spune-mi ce cărți citești, ca să-ți spun cine ești!* Lectura organică (adică nu din obligație) într-acolo se îndreaptă. Spre căutarea de sine a cititorului și prin lectură.

Îmi sprijin argumentul pe experiență: când a fost să pun în aplicare metodologia *consilierii filosofice*, m-am confruntat cu necesitatea diagnosticului personal. Pe care am pornit

să-l extrag din introspecția biografiei de cititor. Cu gândul cumva la *Jurnal de cărti* al lui Romul Munteanu, dar centrat pe o singură latură cuprinsă de critic în inventar: „o *tentativă de stabilire a unui mic „adevăr” personal”* (*Jurnal de cărti*, 2, Eminescu, București, 1979, p. 7).

Copilăria și adolescența mi-au fost marcate de literatura eroică, despre inventatori și exploratori. Cine mai știe de Mihai Tican Rumano, scriitor, jurnalist și călător român în Africa, de climatologul Georgehe Neamu, al doilea român (după Emil Racoviță) ajuns în Antarctica? Personaje remarcabile pentru mine.

Dar pasiunea de lectură „stranie” (ținând seamă de vârsta fragedă a confruntării) a fost Kafka. Romelele lui cu pronunțată tentă antitotalitară acuzau subtil dar clar tirania. Și birocracia inerentă. Arătau cum un regim discreționar favorizează manifestarea frustrării individului minor și abject, aflat aparent în slujba ordinii de fapt. Există acolo un accent cu rezonanță pronunțată personală: printre rânduri se citea cum dictatura intoxica mințile, cuvintele și relațiile dintre oameni, oricât de apropiati.

Recitesc acum câteva pagini din *Procesul* (EPLU, București, 1965). Ca să înțeleg subit ce am rămas a nu reuși să accept: tirania masei amorfe, că se cheamă *Iacobitism* ori *neomarxism* mai puțin contează.

Morile de vânt din Bibliotecă

Eugen Barz scrie o poezie modernistă, girată de publicații literare de primă mână din România și de scriitorii din aceeași categorie: Nichita Danilov, Adrian Popescu, Ioan Holban, Ion Cristofor, Mircea Bârsilă, Ioan Pinteau, Lucian Vasilescu, Horia Gârbea, spre a-i enumera doar pe câțiva. De altfel, dincolo de limitele modernismului târziu, poezia creștină a lui Eugen Barz – o poezie cu un rafinat iz biblic – nu s-ar fi putut produce în registrul serios al dicțiunii sub vântul continuel puneri la îndoială al unui postmodernism neașteptat. Iată-ne, așadar, situându-ne din rațiuni tematice într-o anumită vârstă a scriiturii. Să nu ne fie frică să înțelegem că în vremuri în care proiectia hibridă a postmodernității încă își mișcă apele în albia modernismului târziu, o poezie a albiei, a referințelor își are loc și e firească. Prin urmare, nu e necesar să găsim în actualitatea limbajului doar postmodernitate corozivă (imaginați-vă o suprapunere în palimpsest peste predici sau chiar peste înșeși cursurile de omiletică, a unor pagini ale deconstrucției postmoderniste, ale ironiei și pastșei sfredelitoare, care să erodeze reperele sacralului). Într-un timp permisiv, al dialogurilor în încrucișare fertilă de teme și reperi, discursul modernist nu este scos din cetate, iar abordarea poetului Eugen Barz – slujitor, în Biserica din Parla/ Madrid, lui Dumnezeu și unei comunități mici de români – este în acord cu firescul așezării în meditație și în pânzele poeziei. Recentul volum *Biblioteca din Parla* (Iași, Editura „Junimea”, Colectia „Atrium”, cuvânt însoțitor de Ioan Holban, 2020; 70 p.) este ambarcațiunea cu care navighează pe apele încă tulburi ale unei societăți în întretăierea cu sine însăși, în oglinda deconstrucțivă. La întâlnirea dintre lumea cu reperi și cote – biblioteca – oglinzind lumea în destrămare și reasezare valo-

rică, Eugen Barz interoghează Cartea și reface decorul teribile scene cu carnea aceea biciuită și strivită, lipită de cruce, a Fiului lui Dumnezeu:

„Pentru că mâine/ conștiința mea va trece/ într-o lume confuză/ nu vreau să mai conteze ce spun./ nici dacă eu sunt eu./ Zadarnic soarele se inflamează/ peste acoperiș/ mă aflu în obscuritate unui somn/ zgrunțuros./ de mine se lipește un abator de carne biciuită” (p.39).

Prin acest discurs întemeietor, modernist, poetul caută să descrie pildele ființei vii, în îndumnezeire în drumul căutărilor prin cărți spre Carte. Procesul însuși e încărcat de profundă semnificație, cum de semnificație se încarcă fiecare gest al ființei simbolice care slujește pentru comunitate sa și în numele ei: „O strălucire de lamă/ trezește muzele/ din somnolență./ scoate soarele din nisip./ Un sărut cât un gât subțire/ îmi ține coloana drept./ colbul

luat de vânt/ se așază, ca într-o oboaleală:/ eu deschid o bibliotecă” (p. 15). Semnificatul și nu semnul în sine e important aici, cum de altfel este și în ritualul ortodox. Trupul și sângele Domnului, pe de o parte, lumina cuvântului întemeietor, pe de alta, sunt semnificații în care se poate adăposti umanitatea întreagă, generație după generație. Iar cum această lumină contondentă se eliberează, însăși reflectarea ei se înfăptuiește, căci, spune Eugen Barz: „Cu razele dimineții sub gene/ dau drumul poeziei/ câteva ceasuri/ pe zi” (p. 23).

Poet matur încă de la volumul al treilea, *Dintr-o altă copilărie* (apărut în 2019 la Cluj-Napoca, la Editura „Școala Ardeleană”), Eugen Barz câștigă în autenticitatea și autonomia propriului discurs, iar tematic se angajează în aceeași mare problemă a umanității de recuperat. Două sunt căile posibile: ale acțiunii umanitare propriu-zise, îmbrăcat în propria-i armură apărută de semnul crucii și încredințând comunitatea asupra unei veșnicii a inocenței: „Răul se face mai rău/ trec un cimitir îndoielnic./ la poalele lui o femeie și-a rupt rochia/ parcurgându-mi neputințele: are toate vestile mele de glorie” (p. 33), respectiv ale pătrunderii în livresc, prin spațiul aparent îngust al bibliotecii, în cel cu adevărat nemărginit al comunității căreia îi slujește biblioteca: „Aidoma lui Don Quijote/ zămbetul i-a încremenit/ pe pahar./ aruncă de pe cap coroana./ o sparge./ Mori de vânt/ se ridică/ precum spectatorii la bis” (p. 28). Eugen Barz e și prin *Biblioteca din Parla* în căutarea unei alte vârste a umanității, fie ea închisă în volumul

anterior prin „altă copilărie”, în volumul precedent, fie prin bibliotecă, în cel de față. Ambele căutări poartă același semn recognoscibil, aceeași efigie a morii de vânt zugrăvite pe scut. Această călătorie prin cărți spre zorii umanității închise între coperte e reluată, dar pusă sub o altă lumină. Noi și noi mori de vânt răsăr pretutindeni, la capăt de rafturi, pe coridoare, între cărți, și ademenesc parcursul eroic. Scutier e doar poemul, închipuindu-și liniștea traiului viitor pe propria insulă. Ioan Holban îl vede poem-oracol, deschizând viitorului posibile: „Pe coridoarele întunecate ale bibliotecii circula doar poemul-oracol pentru a deschide porți succesive în așteptarea bibliotecarului care își îngrijește pergamentele din piele de bivol, suportul pentru textele și palimpsestele rânduie în rafturi” (p. 9), radiografiind celelalte poeme: „Voi radiografia poemele de peste noapte./ așez deasupra fiecăruia/ nume din biblioteca lui Moise/ cu rugăciunea inimii pe buze/ ca un călugăr athonit” (p. 36). Poemul-oracol e desprins din Carte și poartă în el și bibliotecile nevăzute, și comunitățile înscrise prin numele fiecărui individ, în închegare. Bibliotecă și comunitate împreună, într-un proiect quițotesc, sunt finalități greu de atins. Amăgiriile sunt multiple: „Amăgiriile/ curg ca tencuiala/ pe ziduri./ obsecne fluviu/ într-o iubire/ fără sens” (p. 45), dar pentru cititorul acestei cărți certitudinea este cu siguranță aceea a unei poezii mature, pe care o anunța deja Ion Cristofor în raport cu volumul anterior al lui Eugen Barz. În destrămare a imaginii comunității precum cea a uriașilor în asaltul lui Don Quijote e dificil să reconstruiești comunitatea prin cărțile întemeietoare ale bibliotecii, fie ea și în Parla, în însăși patria lui Don Quijote.

Adrian LESENCIU

Gheorghe IORGA

„Fiicele“ lui Gérard de Nerval și „Focul“ viu al Cărții

În toamna lui 1853, Gérard de Nerval (Gérard Labrunie) avea peste 45 de ani (se născuse la 22 mai 1808, la Paris). Nu se știe sub ce impuls dominator, *inexplicabil*, când ne gândim la viața și la opera sa, cu doi ani și câteva luni înainte de a se spânzura (26 ianuarie 1855, rue de la Vieille-Lanterne, după ce rățacise, pradă mizeriei, printr-un Paris înghețat), simte nevoia stringentă de a face bilanțul vieții sale literare, a-și salva textele pe care le consideră demne de a supraviețui. Din iunie 1851, publicase cinci volume: „Voyage en Orient“, „Lorely“, „Les Illuminés“, „Contes et facéties“, „Petits châteaux de Bohême“, multe dintre ele compuse din pagini inserate de-a lungul timpului în reviste și ziare, unde riscu să rămână „îngropate“. Procedul poartă marca unor vremuri potrivnice scriitorilor: Balzac își publică romanele în foileton înainte de a le vinde unui editor; Stendhal negociază cu Buloz în legătură cu „Chroniques italiennes“. Amândoi se dovedesc a fi capabili să scrie opere de proporții; publicarea acestora în ziare și reviste nu era pentru ei decât o sursă suplimentară de profit. În cazul lui Nerval, dimpotrivă, fărâmițarea este regula, fragmentarea ce îl condamnă la împrăștierea textelor în presa periodică: același vis întreținut, îmbogățit cu o meditație constantă despre sine, alimentată de memorie și imaginație – un palimpsest unde straturile se suprapun nu fără să producă reacții reciproce.

Nu poate să nu rămână prizonier al fantomelor sale; nu le poate exorciza, dar trebuie să intre în lumea lor, să trăiască din viața lor, să le semene până la a fi totodată ele și el care se chinuie în fiecare zi. Jocul extraordinar de planuri temporale ce adâncește mai ales perspectiva asupra textului „Sylvie, souvenirs du Valois“ – publicat la 15 august 1853 în „Revue des deux mondes“ – exprimă cât se poate de bine oscilarea constantă între vis și „real“ sau, mai degrabă, dezintegrarea realului ale cărui elemente, încă recognoscibile, gravitează în orbita visului. Dincolo de un oarecare prag, fantomele au întreaga forță a vampirilor care se hrănesc din Gérard de Nerval. Dincolo de acest prag, domnește *nebulnia* (ca să vorbim în limbajul contemporanilor) – nebunia ce, în opinia lui, nu-i decât exaltarea unui înțelept pe care rațiunea nu l-a abandonat niciodată, cum o dovedesc operele sale.

După ce a stat, în februarie și martie 1853, în sanatoriul municipal, intră, de data aceasta, la doctorul Blanche, câteva zile după ce publică „Sylvie“. Esti tentat să interpretezi aceste fapte printr-o relație de cauzalitate; ca și când scrisul nu era pentru el un catharsis, ci o fixație agravantă. Va ieși de la Blanche câteva zile, la sfârșitul lui septembrie ori la începutul lui octombrie: o nouă cădere îl va reduce în curând la celebrul psihiatru. Și în această casă liniștită din Passy pe care n-o va mai părăsi decât două luni din

vara anului 1854 pentru o ultimă călătorie în Germania, va compune, printre insolitii chiriași ai ospiciului, o nouă carte și va începe să scrie „Aurélia“, pe care moartea prematură o va lăsa neterminată.

În ianuarie 1854, Gérard de Nerval publică ultima sa carte, „Les Filles du feu“, dedicată lui Alexandre Dumas. Poate pentru că a fost ultima, să fi avut un destin editorial contradictoriu? Prejudecățile editorilor și ale unor critici și istorici literari față de *imaginea vieții și operei* lui Nerval, inclusiv față de sfârșitul său, au alimentat viziunea editorială. Cazul „Nerval“ e, în acest sens, o raritate și de aceea trebuie subliniat cu insistență: reproducerea textuală, într-adevăr, nu e, aici, cea mai ușoară și cea mai inactivă dintre soluții; vrea să contravină cu îndrăzneală ambițiilor câtorva critici; e afirmarea unei voințe puternice de a-i reda scriitorului complexitatea autentică.

Mai mult, editorii uneia dintre cele mai bune culegeri de opere au declarat că „nu s-ar putea imagina o compoziție mai riscantă“ și au folosit ca pretext o astfel de judecată sumară pentru a exclude două dintre cele șapte nuvele ce alcătuiesc „Les Filles du feu“ și pentru a le despărți de „Chimères“, cunoscutele sonete, dintre care „El Desdichado“ e cel mai citat. Ceea ce e „riscant“ e să distingi, la aceiași autor, pelerinul lucid al *nebulniei* fertile de artizanul incapabil al unei cărți armonioase. Ce *imagine de Epinal* a unui romantism la pret redus: clarviziune și incoerență! Un Nerval matur, atât de umil concentrat asupra lucrurilor mărunte, ar fi construit o carte pe care o publică (o spune la începutul prefeței) spre a-și manifesta existența de om rațional în ochii celor care îl credeau „în lună“.

Volumul a fost pregătit de Nerval în câteva săptămâni, dar asta nu înseamnă că a ieșit, astfel, o treabă de mântuială. Ar însemna să confundăm rapiditatea cu precipitarea. Cel care a avut meritul însemnat de a fonda, împreună cu Baudelaire, poezia modernă și a fost iluminat de intuiții n-ar fi avut suficient discernământ, nici timp ca să elaboreze planul cărții? Nu-l putem judeca pe Gérard Nerval după modesta noastră măsură. *Homo unius libri* dispune de tot răgazul necesar pentru a-și împlini visul: cele mai bune texte sunt în general concepute, scrise și încheiate într-o înfrigurare ce sporește agilitatea spirituală și-i înțește făcătățile – principii pe care nu-l contrazice când îi declară secretarului de la „Revue des deux mondes“, la 29 iulie 1853: „Doar graba mă face

• Gérard de Nerval

să lucrez, ca întotdeauna“. El vedem, în sfârșit, pe fostul elev al Colegiului „Charlemagne“ desconsiderând ori ignorând regulile clasice ale compoziției?

Verosimilități, s-ar putea obiecta, nu doveză...; însă și argumente pentru a demonta ansamblul „Les Filles du feu“ și, ștergând astfel unele trăsături ale fizionomiei scriitorului, a-l determina să coincidă cu imaginea unui Nerval livrat forțelor obscure ale visului și ale ezoterismelor.

Studiul genezei volumului și al structurii sale devine astfel convingător pentru o minte neprevenită că „Les Filles du feu“ nu e rodul capriciilor unui amator de puzzle-uri. Prețioasa corespondență publicată de Jean Richer devine, în acest sens, un document literar necesar. De-abia la sfârșitul lunii noiembrie 1853 îi încolțește lui Gérard de Nerval în minte proiectul de volum, a cărui înfăptuire se poate urmări prin numeroase bilete trimise editorului Daniel Giraud și maistrului tipograf de la „Gratiot“ (ordine, rugăminti, contraordine, indicații etc.). Câteva texte sunt sub tipar, și Nerval cere dovezi.

Titlul definitiv va fi adoptat destul de târziu, deși, pe la mijlocul lui ianuarie, scriitorul avea un prim titlu, rămas necunoscut istoricilor literari. Apoi i s-a revelat „Les Filles du feu“. Dar s-a răzgândit ori a ezitat un timp. Credea că o astfel de „etichetare“ a făcut din ea o carte prea „frou frou“, dând impresia unui „aer de feerie“, nepotrivit cu structura și conținutul textelor. Acum 167 de ani, un cititor puțin informat putea, într-adevăr, la vederea copertei, să se gândească la una dintre acele piese extrem de spectaculoase, populată cu zâne sau demoni, pe care o monta la Porte-Saint-Martin – cum era „La Belle au cheveu d'or“ a fraților Cogniard, care, jucată de Marie Daubrun, intrase în mitologia baudelairiană. Iar câteva vodeluri și operete („La Fille de Madame Angot“) le-au plăcut mult tinerilor spectatori. „Les Amours passés“ sau „Les Amours passés“, pe care Nerval le-a propus, și se pare, pe 10

ianuarie – pe 16, Gratiot declară că va tipări „Les Amours passés“ – ar fi indicat mai clar subiectul. Însă al doilea titlu la care Nerval a revenit și pe care îl reține în cele din urmă are avantajul că se potrivește perfect nucleului în jurul căruia se va alcătui cartea: nuvelele cu ramă campaniană („Isis“, „Corilla“, „Octavie“), cu eroine detașându-se deasupra orizontului împurpurat sau întunecat de Vezuviu. Fiicele focului au și privilegiul de a porunci focului, ca Myrtho din „Himerele“: „Eu știu de ce acolo vulcanul s-a trezit.../ E că l-ai atins ieri cu tălpile ușoare/ Și, fără veste, zarea-n cenușă s-a-nvelit“ (trad. Leonid Dimov, în *Gérard de Nerval, Poezii*, Ed. „Univers“, 1979).

Și Gérard, ca Myrtho, ca Octavie, ca Balkis din „Voyage en Orient“, ca Aurélia, nu e și el un fiu al focului?

Neconstituind materia unui volum, autorul se gândește să adauge celor trei nuvele „La Pandora“, rămasă neterminată (începutul a apărut în timpul vieții). În decembrie, se gândește să utilizeze prima parte din „Les Faux Saulniers“, roman-foileton publicat în 1850 în „Le National“ (a doua, „Histoire de l'Abbé de Bucquoy“, a fost inserată încă din 1852 în „Les Illuminés“): povestirea vieții aventuroase pe care o duce Angélique de Longueval este așadar disponibilă. Aici se produce o extindere a sensului titlului: „Les Filles du feu“ nu vor mai fi numai făpturi legate de un element cosmic; vor desemna și niște suflete ardente și impetuoașe, cu un caracter puternic conturat. Angélique e puțin și sora eroinelor lui Stendhal. Iar atenția lui Nerval e atrasă, am zice, firesc de înflăcărata Jemmy O'Dougherty, căreia îi tradusesse din germană, în 1843, nebuneasca poveste.

„Octavie“, „Corilla“, „Isis“, „Angélique“, „Jemmy“, iată cele cinci nuvele aflate la tipar pe la jumătatea lui decembrie. Scriitorul trimite la tipografie și textul „Sylvie“, „deși ea nu trebuie să fie în volum“. La sfârșitul lui septembrie, își manifestase deja intenția de a o publica „separat“. Presupunem că o păstra pentru un diptic, unde „Aurélia“ ar fi constituit al doilea volet.

Apoi se răzgândește și „pentru a spori interesul volumului“, consimte să adauge „Sylvie“. N-a renunțat încă, ceea ce va face în curând să atăseze și „La Pandora“. Dar cum tipografia e destul de riguroasă, se teme, când face corecturile, ca opera să nu pară subțire și de aceea îl atenționează pe Giraud, care va trimite pe unul dintre angajații lui să copieze (din „Le Messenger“,

1839) „Le Fort de Bitche“, povestire care, după modelul celorlalte șase, va purta ca titlu prenumele eroinei: Emilie. În cele din urmă, „La Pandora“ este eliminată. Nerval nici nu poate visa la terminarea acestei povestiri. N-are timp și mai ales experiența de viață pe care o povestește nu e concludentă; în plus, semnificația textului nu se deslușește prea bine.

Precedat de o introducere care, în termenii scriitorilor din 30 noiembrie trimise maistrului-tipograf, „va da cheia și conexiunea cu aceste amintiri“ – urmat de „Chimères“, a căror corectură o face la 18 ianuarie 1854 – volumul e acum complet. Va apărea, fără alte incidente, chiar la sfârșitul lunii ianuarie.

Structura volumului a durat aproape 15 ani. De aceea nu s-ar putea nega totuși caracterul eterogen al textelor adunate? Genurile literare cele mai diverse nu sunt reprezentate aici: poezie „populară“ și poezie „pură“, roman epistolar și scene dialogate, povestiri impersonale și povestiri dialogate, nuvele scrise în formă de amintiri și chiar o povestire scurtă? În sfârșit, Nerval nu a îndrăznit să reia fragmente de texte al căror autor nu era?

Acest ultim argument, invocat de cei care dezmembrează „Les Filles du feu“, e cel mai puternic. Nicolas Popa a dovedit cândva că „Jemmy“ nu e decât adaptarea unei nuvele germane a lui Charles Sealsfield: „Christophorus Bärenhäuter in Amerikanderlande“, în „Transatlantische Reiseskizzen“ (volumul al II-lea), publicată la Zürich, în 1834. De altfel, Nerval face mențiunea: „Imitată din germană“. Caracterul pueril al acestei neverosimile povestiri, demnă de vârstă când se agita tomahawkul a război, ar destina-o fără milă coșului de gunoi dacă un argument contrar, expus mai departe, nu trebuia să oprească brațul proscriptorilor.

În ceea ce privește „Emilie“, ale cărei calități literare sunt superioare, s-a pretins că Auguste Maquet îi „revendicase“ paternitatea. Adevărul e mai complex. Maquet a declarat doar că scrisese nuvela după un plan al lui Gérard de Nerval și că, în ciuda insistențelor sale, nu putuse obține de la acesta aprobarea de a-l modifica. Remarcăm, deocamdată, că „Emilie“ e povestea uneia dintre acele „Amours perdus“ – Desroche renunță la tânăr și îi dă întâlnire Morții –, în care Nerval vedea simbolul și, la un moment dat, titlul cărții sale.

În plus, există mărturisirea lui Nerval din scrisoarea trimisă lui Giraud în decembrie 1853: „Ați găsit nuvela, țin mult la asta, căci e foarte interesantă și va

încheia bine volumul". E de mirare că editorii colecției „Pléiade” au putut să tipărească această frază și să motiveze, cu aroganță, proscierea textului „Emilie”... Că n-au îndepărtat și „Isis” (o treime din ea e adaptată după un articol în germană al lui Carl Böttiger)? Dar „Isis” slujea bine ideea că Nerval e un mistic. „Jemmy” separă astfel nuvelele copilăriei și inspirate de Valois de nuvelele maturității, inspirate de Campania. „Emilie” separă nuvelele campaniene de „Chimères”... Interludii ale unei simfonii a cărei prefată expune laitmotivele și a cărei concluzie, „Les Chimères”, duce la paroxism, la limita inefabilului temelor dezvoltate anterior.

Prefața, la fel de eterogenă, e revelatoare pentru unitatea operii. Sub pretextul dedicației și apologetice, Nerval citează un pasaj din „Le Roman tragique” (1844): Brisacier îndrăgostit de Aurélie, Destinul și Steaua, Steaua inaccesibilă și el, „printr-un ignorat, amantul misterios, dezmostenit, proscrisul jovial, frumosul tenebros”, *El Desdichado*; – luminile rampei și iluzia comică; – greșeala: – Valois (fiindcă, după o scurtă indicație, episodul se petrece în regiunea Soissons). Sunt anunțate, iată, „Angélique”, „Sylvie” și „Aurélia”; e anunțat „El Desdichado”; și mai este o scrisoare adresată lui Jenny Colon, unde Brisacier-Nerval scrie despre modul burlesc.

„Les Chimères” întretin numeroase legături cu nuvelele și cu prefața ce le califică umoristic în ultimele rânduri. „El Desdichado” traduce, în limbajul cosmic al spiritului în luptă cu materia, drama personală a lui Nerval. Nu aventura proprie îl mai interesează pe scriitor, ci destinul omenirii a cărei istorie e rezumată într-o rapidă „legendă a secolelor”. „Myrtho”, „Horus”, „Antéros” și „Delfica” aduc în scenă zeii politeistului; „Artémis” ilustrează conflictul lor cu Dumnezeu creștinilor; „Le Christ aux Oliviers”, simbol al timpurilor moderne, rezolvă acest conflict printr-un nou și mai larg sincretism; „Vers dorés” întemeiază metafizic sincretismul și sunt o promisiune a victoriei făcută Spiritului. Totul trăiește și nu încetează să trăiască.

După cum se vede, planul e clar și stabilit sub efectul necesității. Coerența lor a făcut din „Les Filles du feu” un vârf al literaturii nervaliene.

Sunt prezente femeile iubite sau visate: Sylvie, careia nu i s-a putut afla un model precis, dar în care se incarnaază „paradisul verde al iubirilor copilărești”; intriganta baroană de Feuchères (Sophie Dawes), devenită Adrienne, în „Sylvie”, ridicată la rang de zână virginală și dusă la mănăstire; Jenny Colon, care iese încet din crisalida ei – în curând Aurélie, deja Aurélie, în „Sylvie” –, după o lentă metamorfoză: actriță de commedia dell’arte, în „Corilla”, unde Gérard-Fabio o înzestrează cu o judecată pătrunzătoare; îndepărtată și transfigurată prin moartea ei recentă, în „Octavie”, unde publică una din-

tre scrisorile pe care i le-a scris ei. Mama, în sfârșit, în „Isis”, soție, cea care, în „Mémoires”, va aduce mesajul iertării. Mama biologică se află în pământul silezian al cimitirului din Gross-Glogau. Or Germania, aparent, nu figurează pe harta volumului – Germania, provincie nervaliană, poartă a Orientului. Valois totuși permite accesul, traversat de ruta Flandra: Gérard de Nerval a revenit de la Leipzig, în 1850, prin Bruxelles și Compiègne. Într-adevăr, Valois nu reprezintă pentru el, cum s-a afirmat, pământul exclusiv matern (Marguerite Laurent s-a născut aici). Există o tranziție de la Italia iubirilor joviale la Germania și la Orient. Valois al cântecelor pline de viață și al tinerelor fete dansând sub clar de lună, Valois al iubirilor trecute, al iubirilor pierdute. Valois, unde castelele readuc în memorie familia de Medici, unde „respiri un parfum al Renașterii”; dar unde pietrele druidice „păstrează amintirea fiilor lui Armen” și unde un schelet de călugăr, la Châlis, îi sugerează lui Nerval imaginea „unui războinic celt ori franc culcat după obicei – cu fața întoarsă către Orient”. Din Valois poți merge în Italia și Germania: când o revede pe Sylvie la balul de la Loisy, Nerval tocmai s-a întors din Italia; când o părăsește, o face pentru a asista, la Paris, la reprezentarea unei piese în care „Aurélii își împărtășește suflul creator și farmecul cu niște versuri slab inspirate ale lui Schiller” – și a doua zi e „pe drumul Germaniei”. Drumul spre Germania, pe care îl va urma din nou câteva luni după publicarea volumului „Les Filles du feu” și care îl va conduce poate, cum a sugerat Jean Richer, la cimitirul din Gross-Glogau...

Aceste „Fiice ale focului” sunt misterioase. „Miracol de claritate franceză”, s-a scris despre „Sylvie”, compusă între două crize de *nebulie*. Iar „Angélique” are aerul grațios al uneia dintre povestirile alerte care, de la Voltaire la Anatole France, onorează proza franceză. Miracolul e că sub înșelătoarea limpezime a unei ape stătătoare, se dezlănțuie profunzimea celei mai tulburi ale visului – valori din străfunduri ce nu se exprimă la suprafața stilului decât printr-o bulă irizată: un adjectiv la întorsătura unei fraze, modificarea timpului unui verb...

Sub grațiile scrisului amintind uneori de secolul al XVIII-lea – bolovănișuri și boschete, coșite și coroane –, romantismul cel mai insidios, singurul adevărat, își face apariția în literatura franceză. Gérard de Nerval, departe de a fi fratele lui Joseph Joubert sau al lui Paul-Louis Courier, face parte dintr-o familie de demiurgi, al cărei cel mai important reprezentant e, de partea cealaltă a Rinului, Novalis...

Gabriela GÎRMACEA

Un roman captivant

„Balada” (Brașov, Ed. „Creator”, 2020), de Adrian Lesenciu, este un roman de atmosferă, prin intermediul căruia autorul introduce cititorul în istoria unei familii, Golembiovski-Porumbescu. Cărțile de acest tip aduc în discuție aspecte identitare, sociale și politice, mentalități, moravuri. Acțiunea este complexă, iar personajele captivează prin gânduri, gesturi și modul în care se raportează la contextul istoric.

În Bucovina aflată sub dominația Imperiului Austro-Ungar, personajele duc zilnic o luptă de a-și menține trează conștiința apartenenței la neam, deoarece „când te expulzează istoria, nu-ți rămâne decât să-ți faci propria istorie”. Este o frază memorabilă prin intermediul căreia autorul definește o modalitate de a supraviețui. Dincolo de fundalul istoric, Adrian Lesenciu și-a propus să contureze o filosofie a existenței care i-a animat pe Iraelie Porumbescu, pe frații Hurmuzachi sau pe Aron Pumnul, cunoscuți pentru efortul lor de trezire a conștiinței naționale, alături de alte personalități care „au contribuit la înfăptuirea ideii de unitate de spirit a românilor: Alecsandri, Negruzzi, Kogălniceanu, Pumnul, Cipariu, Bariț”.

Cadrul general al romanului urmărește interesele Imperiului Austro-Ungar în Bucovina: „Planurile ticluite la Curte însemnau slavizarea treptată a Bucovinei prin dislocarea de slavi din teritoriile din nord și așezarea lor pe văile Sucevei, Moldovei, Moldoviței și Suhei, mai apoi pe Bistrita Aurie, până în Călimani”. Pentru înfăptuirea acestui plan, se urmărea și o mișcare rațional coordonată la nivel spiritual: „politica de înlăturare a românilor din Biserica Ortodoxă, aducând în schimb ruteni și boici și huțuli, chiar dacă erau neștuturi de carte”. În această lume dominată de lovituri care trebuiau să aibă efect la nivelul identitar al unei majorități, autorul conturează preocupările preotului Iraelie Porumbescu de a-și educa fiii în spirit patriotic,

în valorile în care credea. Dar dincolo de apartenența la o etnie, tatăl își învață copiii că cel mai important în viață este să fii om.

Titlul romanului amintește de o compoziție emblematică și răscolitoare a lui Ciprian Porumbescu. Întreaga atmosferă a romanului stă sub semnul acestei muzici care vine din simțirea profundă a poporului. Spațiul în care a crescut copilul Ciprian Porumbescu este perceput din punct de vedere muzical: „Llășeștiul tot era un cântec”. Ficțiunea se împletește cu aspecte care se regăsesc în documentele vremii sau în memoria familiei Golembiovski-Porumbescu, din care desinde autorul și care dezvăluie un dramatism al căutărilor cu privire la destinul omului în lume. Adoptând firescul relațiilor, Adrian Lesenciu a creat o istorie intimă tulburătoare.

Atmosfera creată în jurul personalității lui Ciprian Porumbescu presupune conturarea unor portrete ale celor care au contribuit la formarea lui: învățătorul Simon Meier, care știa să cânte la vioară și le însufla copiilor dragostea pentru muzică, scripcarii – Urdă, „un țigan din Llășești care făcea vioara să plângă”, și Iermolai Ghiuță, care știa să cânte din vioară astfel încât să-l fărmece pe ascultător –, apoi folcloristul Simion Florea Marian, care-l îndemna pe Ciprian să nu cânte orice, „ci doar pe cele ce-și găsesc sălaş înăuntru”.

Familia Golembiovski-Porumbescu trăia într-un context multicultural, unde erau prețuite valori identice, iar mersul copiilor la colindat a însemnat pentru Ciprian familiarizarea cu alte ritmuri muzicale și speranța de a trece peste necazurile familiale pricinuite de dispariția prematură a fraților: „Cu mîntea mea de copil am prins că și-n colinda românească, și-n cea în limba rușinilor pe care o împrumutaseră și huțulii, tot în strofe se cântă și tot invocarea Domnului sau a Maicii Sale se face, și muzica lor nu diferă prea mult ca linie melodică de a noastră, a românilor”.

Romanul este cuceritor prin atmosferă, prin poveștile de iubire și personaje cu ajutorul cărora autorul creionează o lume ce se supune rostului creației. Narațiunea la persoana I este susținută pe rând de naratori diferiți care-și exprimă gândurile, sentimentele, trăirile, însă la finalul romanului, autorul face loc faptelor care rămân în memoria colectivă. Un exemplu ar fi cel al părintelui Iraelie Porumbescu care, dincolo de necazurile prin care a trecut, a găsit mereu învățători pentru enoriașii săi, înțelegând rostul omului în lume, și, fire generoasă, „a deschis și un curs de industrie casnică, plătind din banii lui doi învățători veniți de la Brașov ca să învețe cei 42 de copii ai satului și meserii, dar și cântecule care i-au rămas în minte din anul '48, cum ar fi «Deșteaptă-te, române!», sau care i s-au strecurat prin sânge din sângele său prea devreme risipit, cum ar fi «Cântecul tricolorului» și «Pe-al nostru steag»”.

În finalul romanului, autorul aduce în prim-plan mai multe personaje ale căror destine sunt dezvăluite simplu, cu intenția de a deschide o perspectivă reflexivă cu privire la rostul omului în lume. „Balada”, de Adrian Lesenciu este un roman despre pasiune și iubire, despre locuri și timpuri, despre aspirații și neîmpliniri, despre familie și cunoașterea rădăcinilor, despre viață pur și simplu. Un roman captivant!

• Irina Dascalu – Moses

Motto: *Est modus in rebus*¹

Constantin ȚINTEANU

Rosenthal

Revenim fără să știm pe aceleași cărări, iar și iar; mergem în cerc. Dacă se crede abia descoperit, altul a făcut deja; nou nimic, doar vechi, acoperit de praf. Omul muritor trebuie să ia aminte ori să i se atragă atenția asupra destinului său nemilos, căci din pământ a venit și în pământ se va întoarce; totul este trecător și zadarnic. Degeaba construim cu răvnă întreaga existență; orice lucru e sortit de la început distrugerii: averi, frumuseți, ranguri, faimă, onoruri. „Deșertăciunea deșertăciunilor, zice Ecclesiastul, deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciune.”² Cântecul tânguitor acoperea valeda cu apăsări moi de vată, speranța izvora de unde se credea că totul e secăt. Lumea îngâna șoaptele abia auzite în timp ce firul de nisip cu marea se măsură. Efemerida în vibrații de aer dansa cu străvezimile aripii, corpul fragil repeta mișcările știute, iar timpul îmbrăca haina de o zi. Bătrânul alături privi cu melancolie, viața îi trecu repede prin fața ochilor, clipă îngreunată; așteaptă semnul eliberării mai mult ca oricând; oboseala materiei îl cuprindea chinuitor. *Vanitas vanitatum omnia vanitas*. „Si am fericit pe cei ce au murit în vremuri străvechi mai mult decât pe cei vii, care sunt acum în viață. Iar mai fericit și decât unii, și decât alții este cel ce n-a venit pe lume, cel ce n-a văzut faptele cele rele care se săvârșesc sub soare.”³

Țipătul păsării străpunge adânc înaltul cerului, câinii latră a pustiu, fără rost, frica strânge încet inima în colții de gheață. Bătăile s-au întrerupt cu zvăcniri ale tâmpelii și fierbințeală. „De unde venim? Cine suntem? Încotro ne îndreptăm?”⁴ a cercețat pictorul, apoi cu grabă înghiți otrava ce-i părea dulce după tot amarul revărsat. Negreala unsuroasă pătrunsă în sânge și de care nu mai scăpa, nici măcar acolo, pe insula îndepărtată unde fugise. Tăcere... Altă fillă...

• Rosenthal – *Vanitas*

Constantin-Daniel Rosenthal, revoluționar pașoptist născut la Pesta; pictor. Mort în anul 1851, la vârsta de 31 de ani. Să fie premoniție? Gândul rățâcit l-a făcut să vadă ori a fost o simplă coincidență? Cu doar câțiva ani dați înapoi, la 1848, anul revoluției, și-a zugrăvit vremelnicia, parcursul scurt, oprit înainte de vreme, sub chipul unui colț modest dintr-un cabinet de curiozități. Pe marginea mesei, puse de-a valma, descoperim recuzita banală a temei, craniul înconjurat, sufocat

cu obiecte amestecate, fiecare cu rolul său. O tabacheră atrage atenția prin chipul unei tinere zugrăvit pe capac; se poate presupune că e iubita lui acolo. Sau cine știe, doar o fantasmă. Dincolo de poezie și reverie realitatea ne aduce cu picioarele pe pământ. Adevărul dureros își arată urâtul chip încă o dată, ca trezirea din vis în cosmar. Pictorul nu-și află rostul orice ar face; fericirea îl ocolește. C. A. Rosetti remarca întristat că prietenul său „este deznădăduț de

când s-a întors de la Londra. Nu vorbește, nu zâmbește și suferința nu-l mai ușurează. [...] Voiește a fi mare, este în vârstă, nu iubește și nu este iubit, nu are patrie, nu are pentru cine lucra și nădăjdui⁵. Nici familia nu o simte aproape; s-a înstrăinat de ea cu totul. Se destăinuie amicului său cu amărăciune: „Ei sunt atât de înapoiați, atât de puțin înaintați, în pas cu secolul nostru, încăț mi este cu neputință să trăiesc cu ei laolaltă”. Mai departe: „Tu n-ai idee, mi-e și rușine să-ți spun, n-ai idee cât de arierată este toată familia mea; vorbind cu ei mă cred în era dinaintea de Isus Christos”⁶. Pentru a compensa oarecum neîmplinirile, se dedică prețioșilor săi camarazi și străduinței lor cu entuziasm. Culorile vor fi de acum înainte mai vii ca niciodată: „Admir tot mai mult, pe zi ce trece, poporul valah. Ce inteligentă! Ce blândețe! [...] Nu vă puteți închipui cât sufăr pentru cauza voastră! Nu m-aș fi crezut atât de valah. Patria mea este Valahia”⁷. Pictează cu înverșunare. Prin alegorii vrea să insuflă idealuri mărețe; inovează, își pune arta în slujba revoluției. Cuprins de fervoare, ajuns în vâltoarea evenimentelor, nu dă îdărât de la nimic. 11 iunie 1848 îl găsește în mijlocul marii adunări populare de pe Câmpia Filaretului. Ca recunoaștere a meritelor sale, Guvernul Provizoriu îi acordă prin Decretul nr. 394 al Locotenentei Domnești, la 2 august 1848, cetățenia. Cu atât mai bizară apare în context „Vanitas”, mica lucrare în ulei pe placă de ardezie, aflată în colecția Muzeului Național de Artă al României. Nu avem decât să speculăm dacă dorim, citind în mai multe registre pentru o

statistică descumpănire. Înainte de orice, fără împotrivire, ochiul se oprește mirat pentru câteva clipe asupra detaliilor, numără cu atenție, face socoteli. Țigarete, pipe, trabuce, narghilele, toate fumegând, apoi tutunul de prizat, fata de masă, bordura decorată cu efigii sau poate măști de fumători, fiecare scoțând roto-coale de fum din felurite accesorii ale fumatului. Muștiucuri de fildeș sau os, o sculptură elaborată pe tija unui ciubuc reprezentând un boier inhalând – ironie?... – din ciubuc. Altar închinat fumatului, o ardere, purificare prin foc, imagini întâmplătoare? Sau poate zugrăvirea păcatului, viciului, slăbiciunii firii omeneste? Tutunul adus de pe noile continente a fost asociat adeseori căderii și promiscuității. În scenele olandeze ale taverelor, nelipsit alături de alcool, cu bărbați și femei în posturi indecente, apoi dansul, cântecul, zgomotul, dezordinea. Privit cu înțelegere, chiar simpatie de unii, condamnat cu vehemență și oroare de către alții. Fereastra reflectată în rotunjimea vasului străveziu, trei sferturi plin cu apă, ne ajută să facem unele calcule, aprecieri ale topografiei: cât de mare-i oada, cum bate lumina și cam atât. Restul îl vom închipui fiecare, în buna tradiție a colecțiilor eclectice; aici orice plămuiture a imaginației valorează ceva; nimic nu poate fi prea mult: subiectivismul, metafora se așază perfect pe forma locului. Intuiția deschide larg usa, dar lasă jos perdeaua, jocul continuă neabătut, nu contenește cât mai răbane o fărâmă de mister; se hrănește din el însuși precum șarpele care-și devorează coada neîncetat. Mîntea omenească este izvorul de apă vie, tainic sălas al celor spuse și nespuse. Reprezentarea ei din afară nu poate fi decât palidă copie, iluzie-aluzie. Dacă preț chiar și de o prescripție, de atingeri, poate nu ar fi totul pierdut. Spiritul simte nemurirea în vesnicia clipei și se bucură. Urma lăsată acolo va pregăti terenul pentru alte evenimente importante; memoria locului adaugă apoi încă un strat fragil în succesiunea atât de bogată. Viitorul se reflectă în imaginea trecutului. Ideologul va încerca să rupă legătura cu tradiția, pentru forțarea unei alte rânduiri. Ca și cum planta ar putea trăi cu rădăcinile rețezate. „The future can be taught”, ei spun. De ce nu și nebunia?

Anul acesta se împlinesc 201 ani de la nașterea lui Constantin-Daniel Rosenthal.

La noi și în lume – Ioan Măric

Doă sunt direcțiile sezonului estival dezvoltate de artistul naiv cel mai cunoscut în țară și peste hotare. Bacăul i-a priit și în această vară, când a lucrat intens pentru propria zestre artistică și când formula atelierelor de pictură s-a dovedit eficientă, ca și până acum. O nouă ediție a Școlii de vară „Iisus în sufletul copiilor”, inițiată de Parohia Ortodoxă Luncani, împreună cu Școala Gimnazială „Alexandru Piru” Mărgineni (director, profesoara Bogdana Burlăciuc), a avut de toate: pictură și sculptură, teatru și muzică, știință și literatură. Actori, cadre sanitare, profesori de la

Școala Populară de Arte și Meserii Bacău, specialiști în diverse domenii au colorat peisajul estival, aureolat de expoziția de pictură a Băditei Măric. Îndatorat satului natal, Luncani, el a donat bisericii două tablouri: „Sfânta Ana” și „Bădita”, spre încântarea preotului paroh Vasile Ginju. Colaborarea de acest tip a existat și între Școala Gimnazială „Ion Creangă” (director, profesoara Florentina Vieru) și Parohia „Învierea Domnului” din Bacău.

Tot o bună școală de vară a fost cea intitulată „La început de drum, desenează și pictează frumos copilăria!”, din incinta

Centrului Misionar „Sfântul Ștefan cel Mare” al Bisericii de pe lângă Baza 95 Aeriană „Erou căpitan aviator Alexandru Șerbănescu” Bacău. Aici copii între 4 și 14 ani au deprins arta colorilor sub bagheta directă a aceluiași Ioan Măric și dirijați din umbră de pr. mil. (col.) Ioan Roncea.

În localitatea Froidfond din regiunea franceză Vendee, Asociația „Histoire et Patrimoine Froidfondais” a organizat în aer liber evenimentul „Les Arts en Liberté”, iar la Centrul Cultural „Espace Anne Roumanoff” a fost prezentat vizitatorilor albumul bilingv de artă naivă „Ioan Măric dă glas Maraisului”, îngrijit de Asociația *Parler les Lieux*. „După expoziția excepțională a lui Ioan Măric (Bădita) la abazia din Sallertaine din august 2019, inițiată de municipalitatea Sallertaine, *Parler les Lieux*, Institutul Cultural Român, Universitatea Permanentă din Nantes și *La Route du Sel*, au fost selectate 17 dintre lucrările produse de pictor, iar 17 autori au dat voce personajelor schitate în ele de artist. Textele au fost citite de povestitorii membri ai Asociației *Parler les Lieux*, în decurul asigurat de cele 17 picturi menționate”, au comunicat oficiali francezi. „Cu aceeași ocazie, participanții au descoperit și colecția de povești ilustrate de Ioan Măric, precum și celelalte titluri publicate de *Parler les Lieux*.” (D. I.)

1. Este o măsură în toate (Horatiu, „Satirae”)
2. Ecclesiastul, cap. 1, vers. 1
3. Ecclesiastul, cap. 4, vers. 2 și 3
4. Paul Gauguin, „De unde venim? Cine suntem? Încotro ne îndreptăm?” (1897, Muzeul de Arte Frumoase, Boston)
5. C. A. Rosetti, notă din jurnal, 10-22 iulie 1846
6. Constantin-Daniel Rosenthal, corespondență cu C. A. Rosetti, 1847
7. *Ibidem*.

Irina Dascălu s-a născut la 12 august 1952 la Bacău. A absolvit Școala de Muzică și Arte din Bacău, la clasa profesoarei și pictoriței Elvira Enea, soția pictorului băcăuan Nicu Enea, apoi Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București, promoția 1975, unde i-a avut printre profesori pe Stelian Panțu, Ion State, Sorin Dumitrescu. După absolvire a fost repartizată la Roman, apoi a funcționat ca grafician la Editura „Junimea” din Iași, unde a ilustrat cărți semnate de Ion Barbu, George Bacovia, Mateiu I. Caragiale. În perioada 1975-1979 a predat la liceele pedagogice din Bârlad și Bacău, apoi a lucrat ca scenograf la Teatrul „Bacovia” din Bacău în anii 1980-1981.

A debutat expozițional în anul absolvirii, 1975; participă la numeroase expoziții colective și de grup, regionale și naționale la Iași, București, Piatra-Neamț și mai ales Bacău, unde s-a stabilit începând cu anul 1976. Prezentă la toate „Salioanele umorului” din București, Brăila, Cluj, Târgu-Mureș, Petroșani și Bacău, a publicat o parte din caricatură în revista „Urzica”, precum și în publicațiile băcăuane „Ateneu” și „Steagul roșu”. Extrem de activă pe plan artistic, Irina

Marcela GAVRILĂ

O artistă: Irina Dascălu

Dascălu a abordat toate domeniile artei: a făcut pictură, grafică, scenografie, caricatură, design vestimentar, ilustrație de carte, afiș, grafică publicitară.

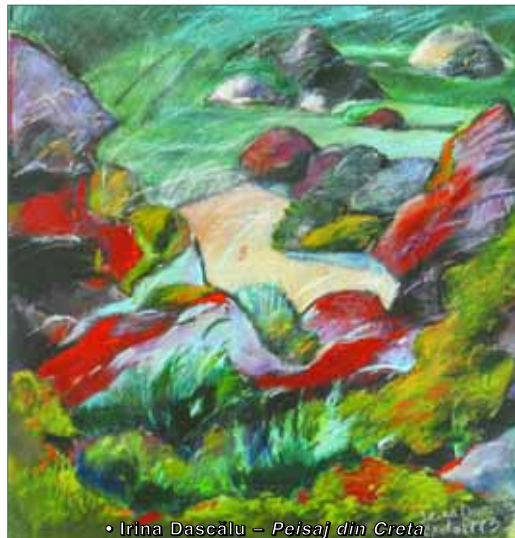
Activitatea plasticienei a fost răsplătită cu Premiul al III-lea pentru Grafică în 1979, la Festivalul Național „Voronetiana” din Suceava, și cu trei premii pentru caricatură: în 1976, la Târgu-Mureș și Bacău, și iarăși la Bacău în 1979.

A deschis prima expoziție personală din România în anul 1978; devine membră a Uniunii Artiștilor Plastici din România, filiala Bacău în anul 1980.

În 1981 părăsește România și se stabilește în Canada, la Toronto. În scurt timp devine membră la „Open Studio”, unde lucrează gravură în metal și lemn și litografie, participând la toate expozițiile de grup organizate de membrii atelierului. Cu timpul, activitatea plasti-

cienii se diversifică: începe să expună și în afara Canadei, la Pittsburgh, New York; călătorește și expune în Europa.

În 1986, artista deschide o firmă de ilustrație arhitecturală pe care o menține timp de 17 ani. În 1993, „Dell Bello Gallery” din Toronto organizează expoziția de grup „Irina Dascălu și Nițăpetre”, iar în 1997 expune la „National Small Works Show”, la Montclair University, New Jersey. Experimentează în new media între 1994 și 1997. La ediția a V-a a „National Pastel Competition – Fond Gallery”, Pittsburgh, juriul îi acordă „Second Honorable Mention” în anul 1999. Un an mai târziu participă la a 175-a ediție a „National Academy of Design” – New York. Participă, de asemenea, la „Riverdale Art Walk”, între 1999 și 2002, și primește Marele Premiu cu lucrarea „The Red Sofa”. În

• Irina Dascălu – Peisaj din Creta

2003 este invitată în rezidență artistică la „Liptovská Galéria Petra Michala Bohúoa” din Slovacia, galerie sponsorizată de Rotary Club Slovakia. Începând din 2005, participă la expoziții de grup organizate de „Headbones Gallery” – Vernon, Canada.

După 1990, plasticiena reia legătura cu mediul expozițional din România: în 1992 este invitată la Tescani, în cadrul

Taberei Internaționale de Artă, urmată de o expoziție de grup. Tot atunci, deschide prima expoziție retrospectivă de pictură și gravură la galeriile Muzeului de Artă din Bacău, ocazie cu care donează muzeului zece lucrări de pictură și grafică; revine la Tescani în anii 1999 și 2016.

Artista se stinge din viață în data de 13 iunie 2018 la Toronto, Canada.

După cum se știe, calul a fost reprezentat artistic de către om încă din preistorie. În picturile rupestre este schițat acest animal, desenul fiind făcut într-un stil pe care acum lesne l-am putea numi minimalism. În peștera Chauvet din Franța, descoperită abia în 1994, s-au găsit peste 1000 de desene, cu o vechime de peste 36000 de ani, ilustrând preponderent diferite animale sălbatice. Într-o frescă e gravat un rinocer mic și patru capete de cal. În ciuda vechimii paleolitice, s-a constatat că tehnica realizării acestor imagini nu era deloc simplă, pereții stâncii fiind mai întâi răzuți; artistul care a desenat deținea știința de a aplica umbre prin pigmentare. Comitetul UNESCO a evaluat calitățile desenelor din celebra peșteră: „Arta stăpânirii culorilor, asocierea picturii și a gravurii, precizia reprezentărilor anatomice și capacitatea de a da impresia volumelor și a mișcărilor”. E îmbucurător să descoperi că aceste calități pot fi identificate și în cea mai recentă expoziție de grafică semnată de plasticianul Mihnea Baran, „Caii liberi”, deschisă la Galerieile „Frunzetti” din Bacău, la data de 2 iulie. Tot în aceea zi, artistul și-a lansat volumul de versuri „Autoportrete” (Onești, Ed. „Magic Print”, 2021), o carte de autor, cu versuri și ilustrații proprii, iar la Galeria „Nouă”, calul a fost subiectul expoziției de fotografie „Nihil sine Deo” (pentru decorul floral, Mihnea Baran a colaborat cu Lucia Pădurariu).

Despre expoziția de grafică au vorbit artista Carmen Poenaru (președinta filialei Bacău a Uniunii Artiștilor Plastici din România) și criticul de artă Iulian Bucur, care a justificat de la bun început titlul expoziției: „Să știți că atunci când a fost prima reprezentare a unui cal, acel cal era liber. Dar nu este epocă în care acest superb animal să nu fie reprezentat. Expoziția lui Mihnea Baran o putem considera una polară: la parter el expune fotografii cu cai, iar în sala de la etaj, calul e reprezentat grafic. Artistul reali-

Violeta SAVU

Libertatea de a nu ucide caii sălbatici

zează o dihotomie. În fotografie, Mihnea Baran ne prezintă calul realist; în grafică, e vorba de calul ideal. Carmen Poenaru ne-a vorbit despre portretizare. Și așa este: acești cai au multe asemănări cu omul. Sunt antropomorfizați. Veți avea surpriza să vă recunoașteți în eleganta, în tristețea, în melancolia, în prietenia, în energia sau chiar în oboseala cailor, dar și în ideea de libertate.”

• Credit foto: Alin Leancă

Caii liberi ar putea fi considerați caii sălbatici... Cineva a șoptit în timpul vernisajului: „Caii de la Letea!” În pădurea din Delta Dunării trăiesc peste 2000 de cai... sălbatici!, despre care nu știm neapărat dacă se simt liberi; știm însă că mulți dintre ei au fost abandonați de stăpânii lor din cauza sărăciei. O situație de acest fel există și în SUA, cu o amploare mai mare; drama mustangilor este impresionantă: peste 100 000 de

cai sălbatici trăiesc în preriile nepopulate de om, iar guvernul nu le poate sprijini nici măcar la o treime dintre ei supraviețuirea. Dar există excepții, și câte un animal mai norocos ajunge să fie folosit în programe de reabilitare. Acest subiect este tratat cu multă sensibilitate în filmul „The mustang” (2019) care, la fel ca expoziția lui Mihnea Baran, vorbește despre libertate și captivitate, despre tandrețe și comunicarea fără vorbe rostite. De altfel, calul ocupă un loc aparte în istoria cinematografului, începând cu filmele western și mergând până la filmele contemporane motivaționale: „Seabiscuit” (2003, regie Gary Ross) este una dintre cele mai frumoase realizări despre cal, ideal, îndrăzneală, ambiție, recăpătarea încrederii, depășirea obstacolelor, speranță și curaj. La rândul său, în volumul de versuri „Autoportrete”, Mihnea Baran își mărturisește idealurile și dorințele, nu se sfiește să vorbească despre obstacole, dar și despre formele deosebit de personale ale curajului său: „Un curaj nebun să spui da,/ un curaj nebun să spui nu,/ un curaj nebun să cânti prima notă,/ un curaj nebun să pictezi prima floare,/ un curaj nebun să fotografiezi o operă,/ un curaj nebun să dansezi primii pași./ Fii un învingător, chiar dacă pierzi./ Asta e arta vieții: de a câștiga zi de zi”. Despre cartea care reprezintă debutul editorial al lui Mihnea Baran au vorbit arhivistul Vilică Munteanu și universitarul Ioan Dănilă, care a semnat și prefața din care spicuim: „Însemnătatea versurilor lui Mihnea Baran rezidă în impulsul interior de a se destăinui. Avem sub ochi încă o dovadă că arta deține neștiute valori terapeutice. Autoportretele în linii (grafica din portofoliul artistului) se întregesc cu cele brodate prin cuvinte, pentru a împlini adagiul latin care ne obligă să nu despărțim imaginea de poezie”.

Regalul eveniment s-a încheiat cu un emotionant recital de muzică și poezie, susținut de Alexandra Elefterescu-Tăbăcaru (violoncel) și de actorul Valentin Braniște, pe versurile lui Mihnea Baran.

Constantin GHERASIM

Redescoperirea unei piramide spirituale

S-a spus că istoria e scrisă de cei puternici. Viața demonstrează că celor puternici nu le pasă nici de trecut, nici de istorie. Ei sunt interesați doar de prezent. Ei investesc cât pot pentru a cuprinde și a stăpâni autoritar și, dacă se poate, chiar dictatorial, momentul de acum. Îi preocupă înstăpânirea și hotărârea clipei, care le conferă sentimentul de a fi mici dumnezei. Și, apoi, la ce bun să-i preocupe eternitatea, să caute resurse și metode de a o cucerii, atâta vreme cât eferemerul li se închină la picioare și, dimpreună cu el, slugăria oamenilor mărunți care-i sufocă prin lingușeli și vorbe mincinoase? De ce să trăiască sentimentul acut și dureros al zădărniciilor, când pot trăi amețiti de aburii puterii? Citind sau văzând astfel de chipuri, nu puțin pe scena largă și generoasă a vremurilor, este imposibil să crezi că, de mii de ani, conștiința istoriei, atât de onestă și de scrupuloasă, poate apăsa astfel de minți dedicate unui prezent care, sub aparența vesniciei, se surpă încet și sigur sub lucrarea răbdătoare și îndemânoasă a zădărniciilor. Și apoi, e greu de crezut că istoria poate fi păcălită sau luată de naivă, chiar dacă tace sau pare că ignoră zbuciumul celor care i-au descifrat sensul și rostul. Ea, dimpreună cu timpul, îi acoperă și pe cei tari și pe cei slabi, care dispar împreună de pe scena lumii acesteia, lăsând loc amintirilor, nostalgiilor, gândurilor bune sau dimpotrivă, celor rele.

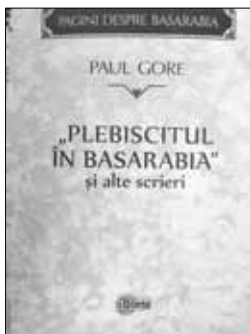
Există însă și o altă categorie de oameni puternici, despre care se vorbește și se scrie rar. Sunt aceia care au dat dovadă de o altfel de putere, pe care mai-marii acestei lumi au încercat întotdeauna să o radieze, să o alunge în neant, însă fără succes. Sunt acei oameni puternici având o pregătire solidă, spirite enciclopedice, generoase și implicare care și-au pus toată

energia și entuziasmul nu pentru a încerca să „împăratească lumea aceasta”, ci pentru a sluji adevărului, astfel încât din puterea lor să dăruiască istoriei ceea ce au mai bun. Oamenii puternici nu prin bunurile materiale sau financiare, ci prin complexitatea și profunzimea cunoștințelor asimilate de-a lungul anilor de studiu și care, alături de smerenia și delicatetea vieții lor, s-au dovedit a fi cei puternici cu adevărat.

Încet, încet, după zeci și zeci de ani de tăcere, aceștia sunt redați luminii, pentru că au iubit lumina. Sunt redescoperiți, asemenea unor piramide spirituale, și așezați pe piedestalul bine meritat pe care, deși nu l-au dorit la vremea lor, realizezi că-l meritați cu prisosință.

Unul dintre aceștia este istoricul și publicistul Paul Gore (1875-1927), redat prezentului prin cartea „Plebiscitul în Basarabia și alte scrieri” (Chișinău, Editura „Știința”, 2020), într-o ediție îngrijită de Mircea Platon. Aceasta se adaugă primei ediții dedicate personalității lui Paul Gore, înfăptuită de cercetătorii de la Muzeul National de Istorie a Moldovei (Nicolae Răileanu, Nicolae Chelțaru, Vlad Ghimpu, Silviu Andrieș-Tabac – editori) și intitulată „Paul Gore. Omul și opera” (Chișinău, Ed. „Tyrageția”, 2003).

Paul Gore, nume necunoscut sau foarte puțin cunoscut în spațiul cultural românesc, a fost un om aplecat asupra chestiunilor istorice, genealogice, heral-

dice, de istorie a artei și tehnologiei, etnografice, juridice, economice și naționale. De la considerată asupra artei covoarelor moldovenești, la precisele analize ale istoriei politice și administrative a Moldovei și Basarabiei, la foarte percutantele opinii și clarele previziuni despre starea României după 1918, Gore a lăsat un corpus nu vast, dar de mare calitate, rezultat al fericitei conjuncții dintre o inteligență pătrunzătoare și o erudită solidă”, explică editorul în nota introductivă.

Născut la Chișinău în 1875, cu studii juridice la Sankt Petersburg, Paul Gore avea să devină un stâlp și o temelie pentru conștiința românească din Basarabia. Fiind nu doar membru al Academiei Române, ci și președinte al Comisiei Arhivelor Statului, președinte al Comisiei Monumentelor Istorice Basarabene, președinte al Ligii

Culturale din Chișinău, membru al Comitetului Central al Crucii Roșii Române, membru în comitetul de conducere și membru de onoare al Societății Române de Numismatică, membru în Comitetul Societății Regale Române de Geografie și membru de onoare al Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău, „pentru mulți dintre noi, trăitorii de dincoace de Prut, numele lui Paul Gore e la fel de necunoscut ca și acel al lui Vasile Stroescu, Vladimir de Herta sau Iustin Frățiman, parte din Basarabia cinstită, tăcută, Basarabia care nu se vede de zgomotul și minciuna oamenilor zilei”, după cum avea să scrie Ștefan Ciobanu la scurt timp de la trecerea sa în veșnicie.

Volumul de față cuprinde o serie de materiale între care amintim „Populația Basarabiei pe naționalități, după izvoarele oficiale rusești”, „Plebiscitul în Basarabia”, „Alecsandri și Basarabia”, „Nobilimea și arhiva ei după Unire”, „Partidele politice din Basarabia de la 1812 și până astăzi” etc., precum și corespondența cu Ioan Bianu și Nicolae Iorga, o scrisoare către generalul Popovici, precum și o addenda în care este evocată personalitatea sa în conștiința contemporanilor săi Sever Zotta, Gala Galaction, Simion Mehedinți, Nicolae Iorga și Gheorghe Bevizconi.

Între informațiile pe care ni le-a transmis eruditul membru al Academiei Române, se număra și o fațetă necunoscută a istoriei

pe care majoritatea nu o știam, pentru că nu a fost scrisă în niciun manual. „Moldova, care înaintea venirii rușilor plătea turcilor tributul anual în sumă de 3 milioane de piaștri, acum trebuia să plătească rușilor, care au devastat țara în așa fel cum n-au făcut niciodată turcii, suma de 8 milioane de piaștri. Suma care a fost plătită turcilor, ca tribut din partea Munteniei, a fost mărită de către rușii de cinci ori. Administrația militară rusească în Principate ajungea până la culme în ceea ce privește prada, stoarcerea de bani cu forța, bătaia de joc, reaua-voință și răutatea”, scria în studiul „Anexarea Basarabiei”, publicat în monografia „Basarabia” din 1926, care, deși prezenta o realitate istorică deloc încurajatoare, se încheie într-o notă optimistă menită să redea încrederea celor care aveau să-l citească: „Românii au dat dovezi de cea mai mare vitalitate și în zilele cele mai negre ale istoriei lor n-au încetat de a susține credința lor în viitor și de a repeta vechiul adagiu popular: «Românul nu pierde». Existența acestui grup latin, pierdut în orientul Europei și plin de viață, după ce a fost de atâtea ori înecat de invaziunile asiatice, este un fapt istoric dintre cele mai însemnate”.

Pentru că bucuria lecturii personale nu poate fi compensată cu nimic, lăsăm cititorilor satisfacția de a-l descoperi pe Paul Gore, nu înainte de a mai cita un fragment din cuvântul pe care l-a scris privityor la marele băcăuan Vasile Alecsandri, acum o sută de ani: „Nu există scriitor român mai popular și mai citit în Basarabia decât Vasile Alecsandri. El a fost legătura neîntreruptă a sufletelor de aceea și de dincolo de Prut, el a fost și mângâierea noastră, și simbolul năzuințelor naționale. Influența lui a fost atât de covârșitoare, încât chiar în cartea de citire și gramatică oficială românească a lui Doncev din 1863 pentru uzul Liceului din Chișinău găsim multe poezii ale lui tipărite și cu litere latine [...]. În toate publicațiile mai recente, pentru poporul moldovenesc din Basarabia rusească, cel mai însemnat loc îl ocupă tot versul lui Alecsandri [...]. De aceea memoria lui Alecsandri, care a fost așa de iubit, admirat și prețuit în Basarabia, nu se va stinge niciodată și poeziile lui, care alinau suferințele trecute, sunt cheazășia unirii noastre sufleteste”, scria în cuvânt omagial la serbarea din 5 iunie, publicat în „Renașterea Moldovei”, despre „poetul, insuflit de iubire de neam, omul de stat luminat și ager, bărbatul blând și gânditorul nobil, Vasile Alecsandri”.

Să-l citim pe Paul Gore publicat nu doar în premieră, ci și în condiții grafice excelente la Întreprinderea Editorial-Poligrafică „Știința” din Chișinău, acolo unde au mai văzut lumina tiparului operele lui Dimitrie Cantemir, Mihail Kogălniceanu, Mihail Eminescu, Mateiu I. Caragiale și alții. Pledoarie pentru trecut, ci pentru a deschide ochii inimii și ai minții către valorile românești, cât nu e prea târziu.

Liviu FRANGA		cin-cir-lai apă iute, nu mai stai?		cin-cir-lai apă iute, nu mai stai?	
un grec la marginea râului					
lui Vasile Spiridon					
ci-lir-lai apă iute, nu mai stai?	ci-lir-lai apă iute, nu mai stai?	soarele ca nou se arată zilelor când le dă roată zi de zi e altul nou nou în cercuri de ecou	ce-cir-lai apă iute, nu mai stai?	ce-cir-lai apă iute, nu mai stai?	tot se schimbă: în schimbare din pământ se face mare marea se preface-n aer foc, din aerului caier
ci-li-lai apă iute, nu mai stai?	ci-li-lai apă iute, nu mai stai?	din contrarii vezi se naște o tăcută armonie cum din ele-o să se caște hăul – ce ne va să fie	co-cir-lai apă iute, nu mai stai?	co-cir-lai apă iute, nu mai stai?	dacă-ai fi să ne scaldăm în același râu năvalnic am putea să ne lăsăm prada-aceleiași val jalnic?
ci-li-lai apă iute, nu mai stai?	ci-li-lai apă iute, nu mai stai?	toate se topesc într-una și întreg și neîntreg soare moare naște luna focul e choreg	co-cir-lai apă iute, nu mai stai?	co-cir-lai apă iute, nu mai stai?	totul curge dintr-un veac ii percepi măsura curgerea nu are leac cum n-are nici ura
ci-li-lai apă iute, nu mai stai?	ci-li-lai apă iute, nu mai stai?	lumea care una e pentru toți din ea fără foc nu va putea să se lepede	co-cir-lai apă iute, nu mai stai?	co-cir-lai apă iute, nu mai stai?	de din miez de univers valuri curg din valuri nu opri din al tău mers timpul între maluri
co-cir-lai apă iute, nu mai stai?	co-cir-lai apă iute, nu mai stai?	să se lepede de frica de-a privi supus pe un cerc nu e nimica mai în jos mai sus	ci-lir-lai apă iute, nu mai stai?	ci-lir-lai apă iute, nu mai stai?	ci-lir-lai apă iute, nu mai stai?

În general, termenul de „agape” presupune mai degrabă o dragoste rațională, implicând acțiunea de a alege în virtutea unor considerente vădit personale. Ceea ce trebuie amintit este și realitatea conform căreia „agape”, spre deosebire de celelalte forme care redau iubirea, are un specific propriu, aparte, definind iubirea care întotdeauna face bine celui alt, cu alte cuvinte se așază peste iubirea încercată, jertfelnică, rămânând în afara unui soi de egoism constrângător. Termenul este valorizat astăzi în special în studiul Noului Testament, acolo unde „agape” ar putea chiar echivala cu o microdefiniție a spiritualității lui Dumnezeu. Simplu, „agape” este cuvântul preferat al Noului Legământ. Platon îl putea concepe pe Dumnezeu doar ca spirit, dacă vrei, ca Spiritul absolut care deține prin însăși ființa Sa pe katharsis, cu care noi, cei din „lumea umbrelor”, ar trebui să ne asemănăm tot mai mult, tinzând spre lumea ideilor, debarasați de orice fel de întinăciune. Mai mult, în ceea ce privește Vechiul Testament, Dumnezeu le cerea oamenilor suprema iubire – și mai ales iubirea între aceștia, însă odată cu Noul Testament, observăm cum Divinul coboară din infinita sa măreție pentru a oferi modelul iubirii supreme. Trecând spre un alt registru, așa afirma în

Gheorghe Iorga - „Despre ce vorbește Lucrețiu când vorbește despre plăcere?”

sensul lui Noica faptul că actul cultural ar putea salva prin comentariul cu temei de adevăr(-așezat), ar putea conduce către deplinătatea bucuriei, cât timp o înțelegem drept formă de maturitate a spiritului.

Am perceput cartea lui Gheorghe Iorga „Despre ce vorbește Lucrețiu când vorbește despre plăcere” (Florești – Cluj, Editura „Limes”, 2021) drept un discurs interesat de a reda temei ordinii, de a descoperi, plecând de la exemple punctuale, adevărate axe și mecanisme culturale, cu rol de a aduce prime-evidențe într-o ordine mai înaltă. Coborând dinspre realitățile duhovnicești, adevărata cultură e „agape”, punând la dispoziție încă un „loc” unde libertatea corect înțeleasă se află la ea acasă. Practic, suntem de acord cu destăinuirea (un soi de crez) de pe coperta a patra – „Deschizându-ne lumii, evităm să ne retragem în noi înșine. E lectia stilului sobru. Fără a-i putea citi

în limba originală, putem fi totuși sensibili la simplitatea și sobrietatea lui Tao Yuanming, Wang Wei, Li Bo, Du Fu, Li Tai Pe, Meng Haoran, Bo-Ju-Yi, Su Dongpo, Basho, Buson, Issa etc. Fiindcă – nu-i așa? – simplitatea și umanitatea sunt universale. Iar vârsta literelor pare a fi apus...”; un asemenea fragment mă „transportă” mai departe către umanismul lui Emmanuel Levinas, cel care, prin a sa „încercare de a-l gândi pe celălalt”, revine la dimensiunea etică a Legii și completește sensuri pentru sinceritate, înțelepciune și mai ales pentru responsabilitatea mesajului. Gheorghe Iorga are această știință de a descoperi rațiuni noi pentru elementele solide ale aceleiași conviețuirii în spirit. Aventura volumului de față e doar o etapă dintr-un excurs cu totul aparte, grație căruia luăm aminte la relațiile de adâncime ale artefactelor culturale, la plinul-de-sens al *panopticonului* – clădire astfel

construită încât interiorul ei (cu aspecte sau materiale documentare) să poată fi cuprins dintr-o singură privire.

Gheorghe Iorga nu apelează la o singură metodă, înțelegând că discursul literar rămâne un „loc” accesibil doar în măsura în care cercetătorul are în mod necesar intuiția întregului și totodată dispune de elemente

dinspre critica mai veche ori mai nouă, valorizând în funcție de „prezențele literare” fie critica arhetipală, fie pe cea inter-venționistă, biografică, socio-logică, formalistă, comparată ș.a.m.d. Totuși, simt nevoia să afirm explicit: autorul nu construiește un discurs didactic sec, ci pune la lucru paradigme care suscită aceeași mirare existențial-culturală. Iar dintre toate, spațiul culturii franceze este cel mai vizitat, figurile modernului francez revenind în mai multe rânduri. La rigoare, putem inventaria „descoperiri” din interiorul operelor lui Montaigne („Eseurile” acestuia echivalează simbolic cu o justificare), Mallarmé, Valéry (de la care reținem: „decadent pentru mine vrea să zică artist ultrafinat, protejat de o limbă savantă împotriva asaltului vulgarului, încă fecioară a săruturilor murdare ale profesorului de literatură, vanitos al disprețului jurnalistului, dar elaborând pentru el însuși și câteva zeci de semeni ai săi, alambicând subtile esențe artistice și mai ales trăind frumusețea, atent la toate manifestările sale, amestecându-se cu viața, mereu printr-o parte originală și vibrantă”), de Sade, Camus, Gide, pentru ca adesea interesul analitic să coboare și peste polifonia ori „carnavalizarea literaturii” explicate de Mihail Bahtin, peste avaturile bovarismului, asupra marelui paradox al poeziei moderne (implicațiile unui minimalism sintactic), Charles Olson cu a sa poetică a deschiderii, o notă aparte pentru orizonturile lui Jose Lezama Lima, apoi peste conceptul de „traducere imaginară”, în alt loc discutând devalorizarea literaturii de călătorie, neuitând – cum altfel? – nici de spațiul literaturii orientale. Prin demersuri de tip comparat, compartimentele volumului pun la lucru digresiuni temperate și raționalmente complexe, conferă sens deplin paradoxurilor, reasază în fața cercetătorului sensurile artei: „Arta, ca și știința, fiecare după propriile căli, tinde să facă ceva util din ceea ce este inutil, să confere un gen de necesitate arbitrarului. Astfel, creația artistică nu este atât o creare de opere, cât o creare a nevoii de opere; căci operele sunt produse, oferte, care presupun cereri, nevoi” – o perspectivă!

Am spus-o și altă dată: așa cum se întâmplă și cu volumele închinare exclusiv spațiului persan, și aici, acum, Gheorghe Iorga redeschide subiecte, le așază pe masa de lucru, probând capacitatea de a interrelaționa și de a compacta judecăți de valoare într-un exercițiu critic care întâlnește viața propriu-zisă. Scrisă cu multă știință și responsabilitate, „Despre ce vorbește Lucrețiu când vorbește despre plăcere?” e o nouă invitație de a admira printre forme înalte de cultură deopotrivă spiritul și trupul, fondul și forma existenței noastre.

Pagină realizată de Marius MANTA

Unde plecăm atunci când plecăm

Îmi aduc aminte că imediat după anii revoluției se auzeau multe voci care condamnau proza de la noi că nu a ieșit cu o impresionantă „producție” de sertar (era să scriu hectar), aruncând implicit umbre peste numele consacrate și adoptând un ton ultimativ; probabil, concertat sau nu, țelul era să spargă topuri, să răstoarne poli valorici, să redimensioneze așteptări, atitudini care, de altfel, vor da *imediat* măsura întregului spațiu cultural. Nu știu dacă vor fi apărut cu întârziere sau nu, însă în prezent putem considera că nu sunt deloc puține scrierile memorialistice, romanele, poemele cu teme care pleacă dinspre crudele realități ale anilor de după '50, când bocancul sovietelor a coborât animalic peste destinele oamenilor. Astăzi, o listă care să inventarieze toată această „zonă” ar impresiona, fără doar și poate! Respectând datele unei matrici existențiale, a unui mod de a fi specific românesc, literatura a răspuns prin propriile instrumente unor vicisitudini istorice; rămân totuși neidentificate până la capăt motivele pentru care literatura acestei negre perioade nu a produs schimbări semnificative în societate. Anchioloza de-a dreptul, românul pare să nu aibă nici acum „nas” pentru alegeri puțin mai ferice, orientându-se cel mai adesea după greșelile unor altora.

Am întâlnit-o literar pe Narcisa Cîrligeanu odată cu romanul „Unde plecăm atunci când plecăm”, apărut în 2020 la Editura „UP”. București. Păstrând proporțiile, așa spune că, în întregul ei, cartea ne face conștință cu o formulă cumva autohtonă ce coboară din scriitura lui Andrei Makine. Topind printre rânduri mentalități revolute, destine frânte și împlinire, note de modernitate ce izvorăsc paradoxal dintr-o tradiție organic asimilată, volumul ne lasă la picioare povestea unei deveniri într-o iubire, un loc unde destinele protagoniștilor se întâlnesc fericit în afara timpului, spațiului ori cauzalităților ce guvernează destine

obișnuite. Deși deloc formulată explicit, teza autoarei pare să fie aceea că atunci când iubirea conduce destinele, omul are acces la împlinirea totală, surmontând dificultățile vieții, anihilând vitregiile axei orizontale.

Romanul se află undeva la granița dintre real și plus-de-real, arhitectura dozând cu multă pricepere elemente din fiecare zonă. Formula este cea clasică, cu un narator mai degrabă omniscient, deși atunci când este cazul, autoarea știe să jongleze inteligent cu alteritățile temporale. Inițial între trecut și prezent, Natalia Ștefan – eroina cărții – pășește și grație poveștii de iubire căreia îi dă sens dincolo de atunci-și-aici, împlinind sensurile tainice ale unei mitice „crengi de

aur”. Citind această minunată poveste de iubire, nu te îndepărtezi prea mult nici de formule memorialistice, întrucât senzualitatea și plinul de energie al prezentului e generat cumva tainic de realitățile oprimate de altădată. Așa spune că principalul sentiment pe care cititorul îl poate încerca alături de eroină este cel al nostalgiei, derivat dintr-un „sentiment de rădăcini”, de apartenență curată la un popor cu tradiții și valori care se strecoară pe nesimțite în sufletul celui care ia parte la desfășurarea evenimentelor. Sigur, probabil deja s-a înțeles faptul că nu acțiunea propriu-zisă interesează în acest volum, ci deschiderile pe care le declanșează trăirile personajului/personajelor. Dacă așa ține să repropoz neapărat ceva autoarei, ar fi poate zona aceasta ușor „tabloidizată”, interesată de ceea ce am putea lesne numi *cinema event*: destinul Nataliei se împlinește total (urcând și pe scara socială, devenind doctor în neuroștiințe la una dintre cele mai importante universități din Marea Britanie), în timp ce Grig este poate cel mai îndrăgit solist al Royal Opera House. Prezenți într-un social care până la urmă nu le refuză nimic, cei doi coboară dincolo de înțelesurile firești către o temporalitate lor înșiși preexistentă, un loc unde ființa rămâne interesată pe mai departe de a înțelege ce e iubirea și ce presupune acasă („a fost un Crăciun care a făcut-o să înțeleagă faptul că acasă e acolo unde te simți bine și unde ai lângă tine oameni buni cu tine chiar dacă nu-ți înțeleg limba...”), de merită să renunți la orice pentru statul unui om hipercivilizat (vag anecdotic: „Poate sunt nebun, însă aici toată lumea este extrem de amabilă, dar numai până la sfârșitul programului” [...]) „Noi confundăm fericirea cu civilizația” etc.

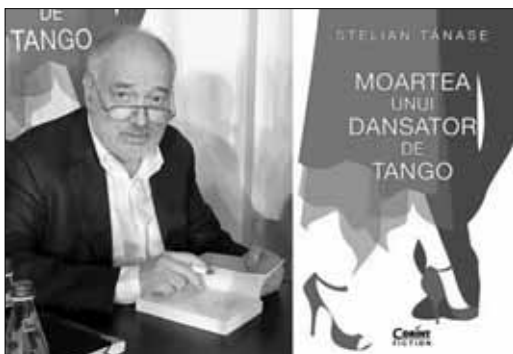
E o invitație la lectura unui edificiu despre rațiunile inimii, unde moartea se amestecă cu iubirea, curajul, dărzănia, cuvenita măsură, liniștea, aceeași singură epopee care cu adevărat contează, spusă de data aceasta cu convingere și abilitate, chiar dacă nu neapărat de un profesionist.

Tangoul este unul dintre cele mai pasionale și pasionante dansuri, iar Stelian Tănase și-a construit romanul „Moartea unui dansator de tango” – apărut în ediția a doua la „Corint Fiction” în 2021 – pornind de la tema omniprezentă a senzualității acestui ritm argentinian, transpus în Valahia, în chiar „capitala guberniei”, București, într-o perioadă zbuciumată a istoriei: anii 1940-1950. Dedicat părinților săi „care s-au cunoscut într-un salon de dans”, romanul este una dintre cele mai reușite scrieri de ficțiune ale cunoscutului autor, figură marcantă a vieții noastre intelectuale și civice. Cu siguranță, cititorii își amintesc de recente apariții: „Partida de vânătoare” (2018), „Marele incendiator. Cronica unui fapt divers” (2019), „Repertoriul amorului” (2019), „Sunt un copil al războiului rece” (2020) sau de „Conversații cu Regele Mihai” (2019), ca să enumerăm doar câteva dintre numeroasele titluri din bibliografia acestui scriitor reprezentativ din literatura română de azi.

Pentru Gogu Vrabele, protagonistul romanului – mic traficant din perioada interbelică –, „tangoul e o religie”, o fantasmă, un succedaneu pentru o viață pe care și-ar dori-o dar nu o poate avea: aceea de stea a dansului sud-american, după care toate femeile să se dea în vânt. Cunoscut în saloanele din zona Gării de Nord în anii care precedă cel de-al Doilea Război Mondial, împătimitul dansator trebuie să găsească o cale pentru a scăpa de înrolare atunci când izbucnește conflagrația. O operație la tendonul lui Ahile, făcută cu scopul de a avea o ușoară invaliditate, care să-l scutească de armată (așadar să-l scape de

Elena-Brândușa STEICIUC

Stelian Tănase: despre tango, ca despre o religie

Stalingrad & co) e total nereușită, iar Gogu va rămâne invalid pentru tot restul vieții. Așa moare – pentru prima dată – un dansator de tango care va fi obligat să poarte o gheată ortopedică și baston, târându-și piciorul infirm tot restul vieții.

Numai că „zornăitul istoriei” acoperă sunetul tălpii ortopedice pe macadamul bucureștean și evenimentele se precipită într-un ritm amețitor. Stelian Tănase reconstituie cu o precizie de împătimit al detaliului climatul politic/ social/ economic/ monden de pe malul Dâmboviței acelor ani, apelând la o tehnică narativă subtilă: toate capitolele sunt scrise sub forma unor note informative date de diversi „ciripitori” ai Siguranței, declarații etc., ceea ce nu face decât să sporească efectul de real al întregului text.

Între marele cutremur din noaptea de 3 spre 4 noiembrie 1940 (care „l-a prins între

cracii lui’ Rozina, croitoreasă de pălării, o șantalie și o superstițioasă”, p. 31) și finalul vieții, existența lui Gogu se împletește cu aceea a unui grup de prieteni, figuri pitorești ale mediului bucureștean: gangsterul Cairo (personaj real!), Titi Borțosu („afaceri cu sulfamidă & seringi suedeze”), Jubi Tekini (codoș), Nae Xenii, negustorul de conserve, „conășul” Mișu Banu, descendentul unei familii străvechi de boieri valahi, figură aristocratică, plină de carismă și curaj, un as al aviației în partea din est a conflagrației (probabil construit având ca model figura nonconformistă a prințului Băzu Cantacuzino).

Paul Cernat comenta pertinent principală particularitate a romanului, aceea de a fi un „elogiu adus Capitalei interbelice la crepuscul [...], un imn epicureic al bucuriei de a trăi cu frenezie până la capăt”. Intriga se desfășoară într-un ritm accelerat, punctat de

etapele războiului, care prinde ca într-o menhină viața tuturor personajelor, atât a celor din lumea „cea mică” (prostitutele, dansatorii, escrocii, turnătorii, micii gangsteri, „uvrierii”), cât și din „cea mare” (ministrul Teohari Georgescu, prințul Mișu Banu etc.).

Groaza bombardamentelor anglo-americane (cum este cel din 4 aprilie 1940, descris într-o notă hiperrealistă) nu face decât să exacerbeze pofta de viață a celor pe care hazardul i-a cruțat. Gogu, exdansatorul infirm, se îndrăgostește iremediabil de o dansatoare de tango care evoluează pe un ring și totul capătă un alt sens: „Din acea clipă magică, viața lui a fost o bubă, un moft, un nimic. A întâlnit destinul. I-au zvâcnit tâmplele. Pulsul i-a sărit sub curelușă ceasului. Cunoștea toate prospăturile venite din Kiev, Odessa și Istanbul, din Dubrovnik, Salonic și Cernăuți. Numai vagaboande de lux. Pe damă nexam!” (p. 46). Așa ia naștere iubirea lui pentru basarabeanca Larisa Olșevski, artistă de varieteu, a cărei senzualitate în timpul dansului este inegalabilă: „Tipa și-a înfipt obraznică țâțele în omoplații brunetului. Îl ținea încolăcită din spate, l-a cuprins cu brațele de gât. Rochia purpurie, eșarfă neagră. S-a învățit scurt în jurul lui. S-a prelinș de sus până jos, cu buzele lipite de el. A îngenuncheat, l-a prins de

glezne fără să se dezlepească de el măcar o respirație” (pp. 46-47). Femeia este „fabuloasă făptură” care îl trezește din morți și – conform logicii melodramei – ființa pentru care Gogu își va da viața, în cursul tentativei de a fugi cu un mic avion pilotat de Mișu Banu din țara deja aflată sub ocupație sovietică, după război.

Ca în dramoletele sud-americane, ca în tangourile lui Gardel („Passion y erotismo, amigo”), Gogu îi atrage după el pe soldații ce urmăresc micul grup, pentru că femeia iubită să poată fi salvată de rival. Cele din urmă clipe, care precedă moartea, sunt o apoteoză descrisă în cheie onirică – o eliberare din infirmitate, o înălțare. „El și femeia cu chipul Larisei se priveau în tăcere. Oh, dar iată-l pe marele, inegalabilul dansator de tango Gogu Vrabele! Se desprinde de partenera lui din ultima secvență. Oh, rămâi! Ea își retrace palma dintr-a lui. El poartă pantofii miraculoși. Vesta neagră, lucioasă, părul dat cu briantină, cămașa imaculată. Solo, cât să primească un glonț în inimă. Tot ecranul se înroșește de la sângele lui. E fericit s-o știe pe Larisa departe. Noapte rece. A căzut cu brațele-n cruce în iarba înaltă, mirosind a kerosen și a nori de ploaie. Îngerii nu mai sunt prin preajmă. Când degetele străine îi coboară pleoapele, încă privește în secret cerul. EXIT” (finalul romanului, p. 316).

Artist al limbajului, pe care îl folosește în toate registrele (cu precădere cel colocvial și argotic), Stelian Tănase aduce prin „Moartea unui dansator de tango” un omagiu orașului în care s-a născut și de care este îndrăgostit. Farmecul acestui roman stă nu numai în poveste, ci și – mai ales – în reconstituirea atentă a vieții din orașul lui Bucur în toată decadența lui, mai ales după apariția „noilor stăpâni” din răsărit, figuri patibulare, cum este generalul Bubnov sau trupeșă ofițereasă din serviciul administrativ al Armatei Roșii. Poveste nostalgică cu iz de vintage, „Moartea unui dansator de tango” ne invită la un periplu în istoria noastră, la o reconsiderare a priorităților în viață. Nu în ultimul rând, la o incursivă într-o sală de dans, cu sau fără „pantofii magici” pentru tango.

Înțelepciunea sociologului – Virgil Mocanu

Sunt compatibile cele două domenii, iar dacă se ivește un semen care să le unească profesionist, bucuria e deplină. Virgil Mocanu (26 mart. 1941, Târgul Frumos – 26 iun. 2021, Iași), licențiat în sociologie-psihologie al Facultății de Istorie-Filozofie a Universității „Al. I. Cuza” Iași, și-a propus să atragă atenția celor din jur asupra nevoii de a păstra dreapta cumpănă între ambiția umană și respectul apropiatului. Un exemplu ar fi „Psihosociologie și paremiologie” (Bacău, Ed. „Casa scriitorilor”, 2004), un vademecum teoretic (minimal) și practic (maximal), publicat fragmentar în Revista „Plumb”. Nu s-a erijat în dascăl de morală, ci a apelat la zestrea de înțelepciune a poporului român ori a gânditorilor lumii. Adesea fărămele de învățătură sunt nesemnate, încât intuim

aportul autorului la „clasicizarea” aforismelor și, ca urmare, aceste călăuze pot fi asumate de fiecare cititor.

Numele era cunoscut cititorilor presei locale („Desteptarea”), dar și ai revistelor de cultură. În „Ateneu” a debutat în mai 1982, cu rubrica „Atitudini”, devenită în același an „Reflecții”. După nouă ani, scrie tot aici un studiu, „Umanism și realism în folclorul românesc”, urmat de zece apariții (1989-1991) ale noii sale rubrici, „Proverbium”. „Spirit analitic, pătrunzător, atașat imperativului lucrului bine făcut” (Constanța Dumitriu), „poseșor al instrumentarului științific dificil pentru un novice” (Ioan-Romeo Roman), Virgil Mocanu ne-a lăsat un „îndreptar popular de etică și de conduită pentru tineret” (2018) util tuturor vârstelor. (I. D.)

În cea mai nouă carte a lui Ion Mureșan, o carte de publicistică, „Indulgențe”, apărută în 2021 la Editura „Charmides”, se împarte iertarea și e gratis. În plus, nu trebuie să faci efortul căinței; purificarea se face prin prezentă. Suntem o țară veselă, în care răul se spală prin răs sau zâmbet fin. La noi a fost întronată o *pax romana* interioară de care nu reușim să ne debarasăm ca să ne apucăm în sfârșit de treabă, să nu mai moțăm cu ochii în televizoare, să ne îndreptăm spatele singuri fără ajutorul kinetoterapiei. Ion Mureșan ne spune că ar fi cazul să luăm măsuri, oarecum în glumă, dar, în realitate, foarte în serios.

Din „Întâmpinare” observăm nu atât melancolia și nostalgia, cât dezamăgirea pentru „naivitatea” scriitorului angajat la „spații verzi”, pentru că ce ar fi jurnalistul dacă nu un lucrător în aer liber care menține vier, prin curățenie, o stare de spirit? Când greblezi folosind cuvinte, îți asumi modul în care o faci. Scriitorii observă inadvertențele, dar, fiind și mari generoși, le dau o formă potrivită pentru înghițituri mici, lipsite de efort. Aparent inofensive, mai ales privind retrospectiv

Ana PARASCHIVESCU

Omul care aduce clemența

peste douăzeci de ani de presă, „pastilele” au avut rolul lor, au amendat niște „păcate”, le-au strâns într-un singur loc de unde au avut șansa să fie ridicade. Că și acum sunt tot acolo, ține de conservatorismul societății românești care se complăce și nu ia decizii, gândindu-se mereu că lucrurile trebuie schimbate de la rădăcină, rădăcina e în pământ, pământul e bătătorit, uneltele ruginesc cine știe pe unde. Dacă „Indulgențe”-le par dintr-un început legate de tonul „artistic”, apropiat, antrenant al lui Ion Mureșan, ele sunt și un fel de reproș pe care și-l aduce autorul: că n-a fost mai dur, mai transant, că nu și-a arătat mușchii verbali atât de bine definiți.

„Pisica pe perdea”, prima parte a cărții, relevă cel mai mult scriitorul ca jurnalist al expresivității. Aici este Ion

Mureșan ancorat într-o realitate proprie, recognoscibilă la nivelul societății, savuroasă la cel al cetățeanului, înaintea de toate scriitor. Tabletele au aici culori, adesea satirate, și pot fi confundate, cum s-a întâmplat cu pisica în cauză care, la pagina 59, încearcă să fie convinsă cu mătura că norii sunt nori și nu soareci. Acesta este și motivul pentru care „Pisica pe perdea” dă titlul primei părți. Suntem și noi pisici consecutive, încercăm să prindem nori, iar Ion Mureșan iese câteodată dintre noi și caută să ne coboare pe pământ fără mătura, doar cu clemență. Secretul e că și Ion Mureșan vânează nori. Frumoasă și dureroasă meserie! Umorul scriitorului este plin de cugetări poetico-filozofice, dintre care aș aminti doar una, cea de la p. 55: „La cazan fructele își îndeplinesc menirea; ajung, cum ar spune Platon, la

înfățișarea lor esențială; ajung Idei”. Zicerile de duh sunt numeroase, adevărate delicii în țesătura cărții ce are o schemă logică desfășurată într-un anumit spațiu temporal.

Partea a doua a „Indulgențe”-lor face „Recurs” la istoria recentă. Mi-am adus aminte realități ale anilor trecuți, uitate și înlocuite cu altele cel puțin la fel de irrationale. Treizeci de ani par uneori a fi treizeci de milenii. Se întâmplă acest fenomen, poate, datorită memoriei care ne ajută să scăpăm de „spaiame”, de „deochi”, de „blesteme”. Ce bine e să uităm, dar cât e de important să ținem minte! Anii imediat următori Revoluției, celebra tranziție care a părut interminabilă. Cu mineriadele, cu personalitățile, cu Constituția, cu votul, campaniile electorale, nervozitatea și, în același timp, cu vechile obiceiuri împământenite în cincizeci de ani de comunismocăușism. De când ne știm suntem în urmă, un anacronism ne suflă în ceafă. Asta ne face alterabili moral, iar Ion Mureșan a stat de gardă de-a lungul timpului, a trecut biata țară amețită prin toate formele de ironie. Dar noi avem vederea tot încețoșată, am rămas cu frica în oase și când ne părăsește puțin, ne place comoditatea. Suntem aliații fideli ai televizorului, rămânem pe canapea, butonăm telecomanda, parcă pe la cărciumă se mai întâmplă ceva, e un spațiu protejat, îți spui părerea liber, visezi liber, iar publicul

înjură scurt și pleacă, mai ales dacă e alcătuit din mici investitori fericiți. Așa că să scriem pe șnițele; poveștile zilnice se digeră mai ușor în stomac decât se învârt alandala prin creierile oboseite de redundanță.

Sunt, așadar, trei feluri de „indulgențe”: „Pisica pe perdea”, „Recurs” și „Addenda”. Trei părți care se completează pentru a se încheia, cu „Addenda”, în copilărie. Și întrebarea: ce e viața dacă nu o revenire la copilărie? Și întrebă Ion Mureșan: ce e copilăria fără sat, acel sat al existenței pentru existență, cu ceasul reglat după anotimpuri, după nemurire? Ultimele trei „indulgențe” sunt memorialistică, sunt poezie în întregime. Nostalgia e atât de puternică, încât sentimentalismul și patetismul, „greseli” blamate în prezent, arătate cu degetul și puse la colț, se revarsă cu sinceritate. O emoție simplă a omului, a cititorului de basme care nu se mai satură de fabulos. Satul vechi ardelenesc se scaldă în soare, amintirea îl face cald ca plăcintele și dulce ca „silvoita” (magiun de prune). Ca în Creangă, dar mutat mai spre vest, viața era frumoasă cu mama și cu tata, cu ceilalți copii, cu locurile știute cu ochii închiși. Totul se schimbă, cincizeci de ani pot fi devastatori, dar poezia continuă, este inepuizabilă: „Dacă în 50 de ani cazanul de fier silvoită s-a ridicat din pământ deasupra pământului, nu cumva peste alți 50 de ani va fi urcat pe acoperișul caselor, iar peste alți 50 silvoita se va fierbe deasupra norilor?” (p. 149). Drumul spre acasă trece prin curtea părintească, străbate satul pe lângă monumentul eroilor și, ca orice drum adevărat, îl oprește pe „fiul de împărat” în basm, și el o realitate construită din „Indulgențe”.

Expoziție Constantin Cuceș - 80 de ani de la naștere

În ziua în care artistul ar fi împlinit 80 de ani, pe 24 iunie 2021, la Muzeul de Artă din Bacău, a avut loc vernisajul Expoziției de Caricatură „Retrospectivă Constantin Cuceș”.

S-a născut în localitatea Corbița, județul Vrancea. A absolvit Facultatea de Arte Plastice a Institutului Pedagogic București și Facultatea de Filozofie a Universității București. A fost profesor de desen și filozofie. A debutat în caricatură în 1976, la „Salonul umorului”, București. În țară a expus la saloanele de caricatură din Bacău, București, Brăila, Suceava, Timișoara, Vaslui, Târgu-Mureș, Focșani, Galați ș.a. Palmaresul său cuprinde peste 30 de expoziții internaționale: Montreal, Knokke-Heist, Paris, Angoulême, Amsterdam, Akşehir, Tokyo, Skopje ș.a. La expozițiile filialei Bacău a Uniunii Artiștilor Plastici din România a expus, de asemenea, pictură și grafică.

La vernisaj, Dionis Puscută (artist plastic, șeful Secției de artă a Complexului Muzeal „Iulian Antonescu”) a amintit despre aparițiile din publicații, subliniindu-le pe cele din presa băcăuană: „Se întâmpla în perioada de glorie a caricaturii de presă, când și presa scrisă era în vogă. Caricaturistul a fost prezent mulți ani în presa națională și internațională. În Bacău a colaborat la „Ateneu” și „Desteptarea”. Artistul plastic Vasile Crăiță-Mândră a evocat, la rândul său, cu multă căldură personalitatea colegului său: „Filosofia i-a folosit mult în creațiile plastice. Toate caricaturile sale au la bază poante adânci; nu doar glumite, ci idei de fond. Caricaturistul atacă în profunzime condiția umană așa cum este ea, cu bune și cu rele. Nu este genul de umor la care să te prăpădești de răs, dar desenele lui îți dau de gândit; îți dau, ca la școală, câte o temă pentru acasă”. (Red.)

• Constantin Cuceș (desen publicat în *Almanahul Ateneu* - 1988)

Slănic-Moldova, în festival

În Parcul Central din stațiunea Slănic-Moldova a avut loc, în zilele de 17 și 18 iulie, la XXIX-a ediție a Festivalului Județean de Folclor și al Meșteșugurilor Artistice Tradiționale, organizat de Consiliul Județean Bacău, prin Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale (manager, Florin Zăncescu), în parteneriat cu Consiliul Local și Primăria orașului Slănic-Moldova.

Pe scena amplasată în perimetrul terenului de sport au evoluat ansambluri folclorice, grupuri vocale și formații de dansuri populare din peste 20 de localități ale județului: Agăș („Mugurașii”; solistă: Roberta Rată), Bacău („Dor de neam”, „Florile Siretului”, „Mihai Bălan”, cu solista Bianca Popa), Berești-Tazlău („Bereșteanca”), Brusturoasa („Dor străbun”), Faraoni („Ecol din Vale”), Filipeni („Valea Dunavătului”), Filipești („Drag de neam”), Gioseni („Șerpoaica”), Mănăstirea-Cașin („Mugurașii mănăstireni”), Moinești („Moineșteanca”), Nicolae Bălcescu („Năsturașii”), Orbeni („Spic de grâu”), Pâncești („Mugurelul”), Poduri („Păunașii”), Săscut-Sat („Dorululeț”), Sânduleni („Siminocul”), Sărata („Trandafir de la Sărata”; solistă: Maria Enache), Săucești („Hora Siretului”), Solonț („Florile din Cucuieti”), Traian („Plaiuri trăienene”).

La Târgul Meșteșugurilor Artistice Tradiționale, în Foisorul din Parc, au expus meșteri olari, țesători, împletitori de coșuri din nuiele, confecționeri de costume populare, sculptori în lemn, cusători de goblenuri.

Adrian-Florin MOISĂ

Elegant, demn, cu un accent moldovenesc apăsător, oricărui întâmplări pe care o povestea știa să-i presare iz de glumă bună. Ce om! Vorbeam des la telefon și îl vedeam prin apelurile video cum fuma mult, dar cu grația unui gânditor care-și găsea ideile învăluit în norul de fum. Vorbeam mult și tare îmi plăceau discuțiile inițiate de el! Mă scoteau din starea de amorțeală și de solitudine în care debutul epidemiei de Coronavirus ne izolase pe toți.

Herman Victorov, pe numele real Herman Haimovici, s-a născut pe 9 august 1931 la Târgu-Ocna. Când l-am întrebat cum s-ar descrie în câteva cuvinte, mi-a recitat un catren, compoziție proprie: *Am fost și bun, și rău./ Adeseori, cu modestia strasnic m-am certat./ Dar nu am părăsit al muncii front/ Și-n oastea muncii m-am știut mereu soldat!* Și mai spunea plin de emfază că a umblat în toată lumea: „Numai în China am fost de 40 de ori, dar frumos ca la Târgu-Ocna nu-nicieri!”

I-am urmărit lansarea celor două cărți: „Din viața unui om oarecare. Pagini de jurnal” și „Sub aripa neagră a războiului” și eram curioasă să-l cunosc. Îmi mai văzusem prin emisiuni și știam despre el că e un evreu băcăuan care a reușit să-și înscrie numele în rândul inventatorilor, îmbogățind lumea dinamică a tehnicii, dar și în rândul oamenilor de afaceri, ca realizări deosebite. Ca proprietar al unei companii unice în lume prin produse și servicii, Herman Victorov a ridicat prestigiul României și al Canadei, țara care l-a adoptat, așezându-le la loc de cinste pe harta industriei farmaceutice mondiale. În 1984 a fondat în Canada Compania *Techophar*, ce va deveni lider mondial în construcția de capsule tari și moi din gelatină. După 1990 pune bazele industriei constructoare de mașini de capsule farmaceutice în România. În 2007, cel mai mare fond de investiții din lume, Carlyle, a achiziționat

Irina-Amalia BĂCĂOANU

Rămas-bun, domnule Herman Victorov!

companiile sale. În prezent, ele sunt parte a grupului Mitsubishi.

Herman Victorov a fost martorul atrocităților celui de-al Doilea Război Mondial și destinul nu i-a surâs mereu; ba chiar a fost unul tragic și la aproape 90 de ani, când vorbeam despre timpurile trecute, despre prigoana evreilor, se simțea că era încă marcat. Durerea n-a putut niciodată s-o șteargă, s-o ignore sau s-o ascundă, pentru că a fost adânc înfierată în mintea și sufletul său. Nu purta ură nimănui și n-a blamat pe nimeni, numai că n-a înțeles niciodată de unde atâta ură și de ce s-ar bucura cineva de atrocitățile comise, fără a lua în calcul că trăim cu toții sub același cer și nimeni nu e mai presus de legea divină.

A purtat de la vârsta de 8 ani „steaua galbenă” care marca într-un fel dizgrațios stigma și o presupusă inferioritate. Dacă înainte eram evrei, brusc am devenit *jidani*, constata cu tristețe schimbarea în atitudine a celor din jur. Omul Herman Victorov, cu o generozitate fără margini, le-a purtat cu pioșenie sentimente de dragoste și recunoștință celor care n-au avut atitudini antisemite, care au întins o mână familiei și care i-au primit în gazdă după ce au fost alungați din leagănul copilăriei sale, din idilicul Târgu-Ocna. Orașelul de pe malul Trotușului, înainte de naționalismul legionar, reprezentat pentru Herman copilăria lipsită de griji în care, înconjurat de dragostea părinților, trațiilor și a bunicii, a crescut și s-a dezvoltat armonios în mijlocul unei comunități prietenoase și

binevoitoare. Este un univers sublim la care va tânji mereu să se întoarcă în momentele de încercare sau de bucurie.

Un filantrop care n-a putut rămâne impasibil la nevoile celorlalți și n-a refuzat niciodată ajutorul de câte ori i s-a solicitat, Herman Victorov a finanțat la Târgu-Ocna montarea noilor conducte de gaz și de apă care au fost avariate de inundații, iar pentru acest laudabil gest a fost declarat *Cetățean de onoare al orașului*. În fața Catedralei „Sf. Gheorghe” din Windsor (Ontario), a amplasat un bust al poetului Mihai Eminescu, sculptat de artistul Aurel Costrăș, iar toate costurile de creare a operei și de organizare a evenimentului au fost suportate de familia Victorov.

A fost unul dintre cei dintâi investitori după Revoluția de la 1989, deschizând la Odorheiu Secuiesc primul punct de lucru. La șapte ani de la intrarea pe piața românească, se mai deschide un punct de lucru în Prahova, la Cornu. Companiile au fost axate pe producție de componente necesare echipa-

mentelor marca *Techophar*. Valoarea investițiilor în România au depășit pragul de 20 milioane de dolari. După intrarea în grupul Carlyle, din al cărui consiliu de administrație face parte și George Bush Sr., s-a decis inaugurarea în România a celei de-a treia fabrici, la Chițila. A avut în vedere crearea locurilor de muncă pentru români și cu acest prilej a revenit frecvent în țara pe care o iubea atât de mult!

Prima dată când am luat legătura cu dumnealui, mi-am arătat dorința de a-l cunoaște și de a-l „descoase”. A fost dispus să stăm la palavre. Eram fascinată de povestea călătoriilor sale prin toată lumea, unde a viațat mai mult ca om de afaceri decât ca turist. Mă impresionau afecțiunea deosebită față de toți oamenii, aprecierea corectitudinii, a simplității, a curajului, a ospitalității, a sentimentului de prietenie, a dorinței de a comunica, de a-și deschide sufletul. Mai presus de toate, mi-au rămas întipărite în minte glumele sale pe care le depăna cu accentul lui neaoș moldovenesc. Spunea că atunci când a emigrat în Israel, în 1975, pe Aeroportul *Ben Gurion* din Tel Aviv, erau pancarte cu sloganul „Mai veniți și evrei frumoși, că destepti avem destui!” Era, desigur, altă anecdotă spusă spre a-și satiriza delicat semenii. Într-o seară, i-am cerut să-mi povestească o amintire frumoasă pe care n-o va uita și atunci a început să-mi spună despre norocul de-a fi cunoscut-o pe Maria Tănase, pe undeva pe la Onești, unde avea spectacol. A mers în

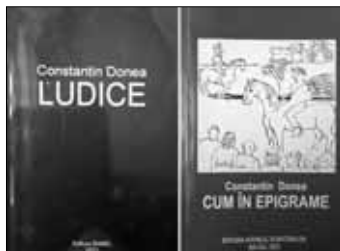
mașina ei, i-a cântat, au mers la restaurant, unde au băut Secărică și au mâncat fripturi găsite de cârciumarul Morii, iar seara a fost la concertul care l-a lăsat înmărmurit de admirație. I-a spus că dacă vine în București, să treacă pe la „Capsa”, căci pe-acolo își face veacul. Întâmplarea a făcut c-a venit în Capitală cu treburi medicale și ajuns la „Capsa”, chiar a văzut-o pe marea doamnă a cântecului românesc. I-a spus că deși nu l-a cunoscut prea bine, simte că-l știe de-o viață și i-a făcut confidențe: *Nu mă prea simt bine. Sunt bolnavă, băiete. Nici doctorii nu știu ce am. I-a oferit mașina ei pentru a o conduce și de aici a început aventura traversării țării în lung și-n lat, ca șofer al Mariei Tănase, pe la toate concertele. Ce ferice pe un tânăr pe care providența l-a purtat taman în calea unei vedete! În cartea sa „Din viața unui om oarecare. Pagini de jurnal”, unde descrie în amănunt întâlnirea cu Maria Tănase, la finalul capitolului, Herman Victorov spune: *Maria Tănase este personalitatea cea mai importantă pe care am întâlnit-o vreodată și amintirea acelei întâlniri rămâne un moment de referință din viața mea. După mulți ani de la moartea ei, am pus o floare pe mormântul din Cimitirul Bellu. Am mângâiat crucea de piatră și mi-am privit palma, amintindu-mi cum am cunoscut-o în drumul spre Borzești. M-am gândit deseori de-a lungul anilor la întâlnirea mea cu marea artistă. Clipele petrecute în preajma ei sunt amintiri pe care le păstrez cu pioșenie în sufletul meu și le consider un dar pe care această minunată doamnă l-a oferit unui tânăr care lucra pe șantier.**

Doamne, multe povestea Herman Victorov și nu mă săturam de vorbele lui! Mă consider privilegiată că l-am cunoscut, că i-am fost pentru o scurtă perioadă confidentă și că și-a deschis sufletul și cuțărul cu amintiri. Am ținut legătura și cu sora Domniei Sale, Ela Ionescu, din Pitești, și dacă am avut bucuria să-i cunosc, nu pot decât să mă bucur că în agenda mea și-au făcut loc oameni cu adevărat valoroși. În aprilie 2021, Herman Victorov, la aproape 90 de ani, a plecat la Domnul; în Săptămâna Patimilor, când se spune că Porțile Raiului sunt deschise și cei care pleacă vor sta de-a dreapta Tatălui. Cine știe dacă o fi mit, vorbe-n van sau adevăr?! Dar eu știu că undeva acolo sus, printre stele, Herman Victorov, băiețelul cu steaua galbenă cusută de hăinuță, aviatorul iscusit, șeful de șantier și omul de afaceri spune bancuri îngerilor, iar cerul îi zâmbește, îmbrășându-l.

Herman Haimovici... Herman Victorov... evreu... român... OM!

Întoarcerea la poezie: Constantin Donea

Preocupat mai ales de etnologie și folclor în anii de activitate, Constantin Donea este unul dintre cei mai apreciați oameni de cultură ai Bacăului. Numeroase proiecte privitoare la arta și cultura populară îi poartă numele, însă după ce s-a pensionat, revine la una dintre iubirile tinereții: poezia. Sasa Pană îl aprecia ca poet încă din 1965, când spunea: „Mi-a plăcut Constantin Donea pentru că are multă sensibilitate în poeziile sale și un umor inteligent”. În 1967 îl întâlnim în antologia de poezie a lui Victor Kernbach, „O sută de poeți”. Nu a avut însă vreme în continuare pentru poezie, pe de o parte datorită activității de cercetător, pe de alta de manager. Printre altele, înființează Ansamblul Folcloric „Busuioacul”, este vicepreședinte al Comitetului Județean de

Cultură și Educație Socialistă Bacău, iar după 1989 a fost, vreme de 16 ani, managerul Inspectoratului pentru Cultură al județului Bacău. Cum spuneam, abia după ce se pensionează își găsește timp și stare, din nou, pentru poezie. Publică ver-

suri în revistele „Ateneu”, „Vitrailui”, „Plumb”, „Pro Saeculum” și alte publicații, iar în 2011, la Editura „Niculescu” apare volumul de poezie „Solstițiu de iarnă”, urmat de „Poeme în șaptesprezece silabe” (2012), „Alte poeme în șaptesprezece silabe” (2013) și „Rostuiri” (2015), acestea din urmă publicate la Editura „Corgal Press”, din Bacău. Anul 2021 îi mai aduce două realizări poetice: volumele „Ludice” (Editura „Babel”) și „Cum în epigramă” (Editura „Ateneul scriitorilor”). Poeziile sale cuprind mari arii ale lumii și existenței omenești. Ba flash-uri din natură (ca în celebrele haikuuri nipone), ba intertextualități, când face aluzii la cărțile confracților, ba scene din viața de zi cu zi a oamenilor, ba mitologizare ori „folclorizare” a unor scene biblice. Titlul unuia dintre aceste volume dă știre despre una dintre laturile sale ca poet: „Ludice”. Într-adevăr, Constantin Donea „se joacă”, în sensul înalt pe care îl atribuie Johan Huizinga jocului literar și spiritului ludic. (D. P.)

Tocmai cumpărasem nu de mult cartea lui Giorgio Agamben „Epidemia ca politică. Unde am ajuns?” (Suceava, Alexandria Publishing House, 2020), în traducerea lui Alex Cistelean. Spun „nu de mult”, fiindcă ne aflăm totuși în 2021. Mă bucurasem și de alte cărți ale filozofului italian, precum „Profanări” și „Sacramentul limbajului. Arheologia jurământului”, în care se poate observa temeinicia analizelor și sintezelor sale, păstrându-se acolo în sfera academică. În cartea abia cumpărată am descoperit însă o altă ipostază a filozofului, polemistul, îngrijorat peste măsură de sensul în care evoluează lumea odată cu pandemia de Covid-19. Și poate că n-aș fi scris nici un rând despre cartea lui Agamben – cumpărată, cum spuneam, nu de mult – dacă prin iunie 2021 nu s-ar fi petrecut la noi un fapt simptomatic, ce pare să confirme temerile filozofului italian. Un medic din Iași, profesor la Facultatea de Medicină și Farmacie, tocmai este cercetat disciplinar de Colegiul Medicilor pentru „instigarea pacienților la refuzul respectării normelor legate de pandemia de Covid-19”. Iar pe timpul cercetării, acesta „nu va mai desfășura activități de predare, activități de seminar, lucrări practice sau de laborator, îndrumare de proiecte de an, participare la examene”, se mai precizează în decizia semnată de rectorul universității amintite. Așadar, se observă cu ochiul liber suspendarea unor drepturi constituționale, între care, mai întâi, dreptul la opinie, apoi exersarea liberă a profesiei, pe care medicul și-a câștigat-o prin zeci de ani de studiu și experiență. Contextul? Pandemia și „legislația” generată de aceasta.

Giorgio Agamben, în „Epidemia ca politică”, analizează tocmai aceste fenomene prin care „puterile dominante au hotărât astăzi să abandoneze

Dan PETRUȘCĂ

Epidemia ca politică

fără regrete paradigmele democrațiilor burgheze, cu drepturile, parlamentele și constituția lor”, pentru a le înlocui cu un terorism sanitar, un fel de religie a sănătății generată de „starea de excepție”. Pentru Giorgio Agamben, care totuși recunoaște că nu e virusolog, Covid-19 este o „simplă gripă”, pe care marile puteri ce guvernează lumea au transformat-o într-un pretext, devenit experiment prin schimbări legislative menite să suspende unele libertăți garantate de constituțiile statelor occidentale. Biosecuritatea, afirmă Agamben, este o formă de guvernare care rezultă „din fuziunea noii religii a sănătății cu puterea statală și starea ei de excepție”. Dreptul la sănătate, din tradiția democrațiilor burgheze, s-a transformat în perioada pandemiei „într-o îndatorire juridico-religioasă ce trebuie îndeplinită cu orice preț”, chiar prin suspendarea unor drepturi cetățenești; iar oamenii, bântuiți de teama unei amenințări la adresa sănătății, „par dispuși să accepte limitări ale libertății pe care altfel nu și-ar fi imaginat că le pot tolera”. Dacă dispozitivul juridico-politic al *Marii Transformări* de astăzi, cum precizează Agamben, este „starea de excepție” (care tinde să se permanentizeze), dispozitivul religios este *știința*. Iar la nivelul raporturilor sociale s-a inventat, cu succes, „distanțarea socială”, o nouă formă de relație care tinde să tempereze cu totul impulsurile afective la propriu. Pus în paranteză, *afectul* este înlocuit cu „conexiunea”, „prin intermediul dispozitivelor

digitale tot mai eficiente și invazive”. Pentru răspândirea terorii medicale „a fost nevoie de un aparat mediatic obedient și fără falii”, mai spune Agamben, de care, e de presupus, cei care conduc lumea s-au folosit. Ne aflăm în plină teorie a conspirației, după filozoful italian.

Așadar, conform teoriei conspirației, aproape oricine ai fi, inclini să recunoști că ești prea mic în raport cu acei conducători „oculți” ai lumii, foarte puțini la număr, desigur, posesori ai unor resurse inimaginabile, care, din când în când, provoacă o criză într-o lume devenită laborator de cercetare a comportamentului uman. Criza sanitară actuală ar fi, după Agamben, laboratorul în care se pregătesc noile rânduieli sociale și politice ale umanității. Starea de urgență tinde să devină stare de excepție permanentă, în numele căreia oricine are păreri sau idei contrare celor instituite de guverne, asemenea medi-

cului din Iași amintit mai sus, poate fi judecat și chiar condamnat: „Starea de excepție este mecanismul care permite transformarea democrațiilor în state totalitare”, susține Agamben, exemplificând prin regimul nazist. Filozoful crede că suntem martorii sfârșitului democrațiilor burgheze, întemeiate pe drepturi, parlamente și separarea puterilor, lăsând locul unui nou despotism.

În trecut fie spus, specializările medicale au îngustat, în timp, posibilitatea medicilor de a se pricepe la orice, astfel că putem afirma din bun-simț că stomatologul, oftalmologul, ginecologul, să zicem, n-ar trebui să aibă păreri „definitive” cu privire la virusologie. Și chiar în sânul ultimului domeniu amintit s-au auzit în ultimul timp „voci discordante”, care au bulversat opinia publică și așa derutată. Democrația este, de o vreme, în declin, crede Agamben, așa că se poate observa cum pandemia a facilitat „utilizarea necugetată a decretelor de urgență prin care, de fapt, puterea executivă (adică aceea a guvernelor, subl. noastră) se substituie puterii legislative (a parlamentelor, subl. noastră), abolind acel principiu al separării puterilor care definește democrația”. Sarcastic, în același context, Agamben afirmă că Biserica, „sub un Papă care și zice Francisc, a uitat că sfântul Francisc îmbrățișa leproși” și că instituția guvernată de el, care ar trebui să vegheze asupra demnității omului, coabitează cu știința, devenită adevărată religie a prezentului... Fiindcă nu se compară

mortalitatea din pandemie cu aceea din aceeași perioadă a anilor trecuți, susține Agamben, trăim într-o „operațiune gigantică de falsificare a adevărului”. La toate acestea se adaugă faptul că în toate momentele de criză din istorie, „adevărată sau simulată, vom vedea din nou cum ignoranții îi vor calomnia pe filosofi, iar canalele vor încerca să scoată profit din nenorocirile pe care tot ele le-au provocat”. Trimiterea e, mai întâi, la Socrate și Aristotel, pe de o parte, cât și la ideea că urmărirea profitului, dintotdeauna, nu are legătură cu etica, pe de alta...

M-am regăsit într-una dintre categoriile identificate de Giorgio Agamben. Fac parte dintre cei care, din prostie sau naivitate, au crezut și cred că starea de urgență sau aceea de excepție nu va deveni permanentă în perioada următoare și că, în doi-trei ani, vom reveni la viața de dinainte de pandemie. Mă bazez și astăzi pe realitatea că cetățenii statelor democratice, indiferent de anvergura lor intelectuală, tind prin tradiție să nu se supună totuși autorității, plictisindu-se până la urmă să respecte normele „abuzive”. Revoltându-se, unii, ca Agamben, se folosesc de forța cuvântului, iar alții ies în stradă... Obedient, m-am vaccinat, de fapt, puterea executivă (adică aceea a guvernelor, subl. noastră) se substituie puterii legislative (a parlamentelor, subl. noastră), abolind acel principiu al separării puterilor care definește democrația”. Sarcastic, în același context, Agamben afirmă că Biserica, „sub un Papă care și zice Francisc, a uitat că sfântul Francisc îmbrățișa leproși” și că instituția guvernată de el, care ar trebui să vegheze asupra demnității omului, coabitează cu știința, devenită adevărată religie a prezentului... Fiindcă nu se compară

Irina Dascălu - Icon

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Cadran cultural

IV, 3(19), 2021

Din numărul pe mai-iunie reținem interviul cu Dumitru V. Marin, la 80 de ani („Am pus Vasluiul pe harta culturală a lumii”), evocarea lui Vasile Bardan despre Nichita Stănescu, portretele lui Romulus-Valentin-Dan Busnea, George Nestor, Emil Popa, Victor Croitoru, Vasile Th. Cancicov, precum și zigzagurile lui C. Călin.

Ramuri

6 (1260)/2021

Ion-Bogdan Lefter, Irina Petraș, Robert Șerban, Florin Toma, Mihai Zamfir și Mircea Muthu răspund la ancheta Revistei, „Cuvântul și/sau imaginea”, provocată fiind de o constatare a redacției: „În epoca digitală, cuvântul – în speță, literatura – pare să piardă teren în fața imaginii, a cinematografului și a caleidoscopului vizual al rețelelor de socializare (utilizatorul acestora este îndeosebi un consumator de imagini)”.

Vatra veche

XIII, 6 (150)/2021

Mircea Daroși ni-l aduce aproape pe Petre Dulfu („un poet uitat”), Mihaela Rașcu (1970-2020) a scris poezie religioasă, Vasile Matei (1934, Răcățâu, Horgești, jud. Bacău – 2002) semnează cinci epigrame, iar Corneliu Vasile recenzează volumul lui Stan V. Cristea „N-am fost singur. Scrisori primite: 1987-2020”.

Albanica – 10

Revista cultural-științifică trimestrială editată de Liga Albanezilor din România a ajuns la al zecelea număr. Cu semnături prestigioase (de pildă, a academicianului Grigore Brâncuș) și subiecte centrate îndeosebi pe albanologie, publicația condusă de dr. Luan Topciu abordează exemplar, acum, tematica derivată din personalitatea Maicii Tereze. Am notat un singur titlu: „Rugăciunile sale: poezii precum faptele ei”. (I. D.)

Îl știam pe Valentin Talpalaru poet talentat, un romantic, un menestrel, un pasionat de muzeografie, bun povestitor despre trecute vieți de scriitori și un activ jurnalist cultural, realizator de emisiuni radiofonice de cursă lungă, așa că am avut o surpriză în momentul în care mi-a trimis spre lectură trei piese scurte. Așa am aflat că era vorba, de fapt, despre o mai veche dragoste, scriitorul ieșean mărturisind că este un împătimit al genului dramatic. (Care nu se bucură la noi de prea mare vizibilitate, cum se spune acum, dramaturgia fiind privită cam de sus și considerată, îndeobște, o rudă mai săracă a literaturii.) Există însă și o dramaturgie nouă, fără ambiții metafizice, fără abisalitate, teme general-umane, metafore și parabole, produsă de practicieni ai scenei, de regi-zori, în primul rând, care scriu un teatru direct, unul implicat în actualitate, atent la problematica socială, activist (vezi grupurile DramAcum și Tanga Project).

Aventurându-se la o mai târzie vârstă pe teritoriul scrisului pentru teatru, Valentin Talpalaru are puternice afinități cu stilistica anilor '60-'70, când unele dintre cele mai valoroase texte ale teatrului românesc din perioada comunistă erau sub formă de parabolă și foloseau limbajul

Carmen MIHALACHE

„Ficțiunea trebuie protejată“

esopic. Teatrul era văzut drept ceva „mai mult decât viața” (spunea Dumitru Solomon), o metaforă a existenței. Credință de care nu este departe nici Valentin Talpalaru, acest lucru fiind evident în textele sale, în „Muzeul” mai cu seamă, acesta fiind și cel mai elaborat dintre cele trei pe care le-am citit. Este acolo vizibilă apetența pentru un gen de „absurd filosofic”, pentru destăinuirii, „spovedanii”, pentru revelații, preocuparea pentru un conflict dramatic mai clar decupat fiind în plan secund. Sunt cultivate suspansul, misterul, ambiguitatea, personajele (invitate să dea un test pentru a deveni expozate într-un „Muzeu al trecutului”) au o psihologie nebuloasă și o conștiință încărcată, vinovății ascunse, regrete, remușcări etc. Se vorbește, în tonalități diferite, despre adevăr și minciună, întâmplare, destin, despre realitate și iluzie, viață și ficțiune. Totul în ideea că „ficțiunea trebuie protejată“.

Celelalte piese, foarte scurte, sunt „Ultima stație”, aceasta cu un accent melodramatic de conspirat încă din titlu, și „Sfântul Pafnutie și alegerile”, o satiră politică. Prima este povestea unor vârstnici care stau la discuții într-o stație de tramvai, fiecare având un istoric nefericit, intim, medical, material (divorțuri, decese, rude rapace, moșteniri pierdute, sărăcie, disperare). Femeia ar încerca să-și refacă viața cu neajutoratul bărbat ajuns la azil, își face planuri de nuntă (două singurătați care se

unesc), dar nu mai coboară din tramvaiul ajuns la capăt de linie, rămânând cu capul lipit de geam, în „nemiscare și tăcere”. Remarcabile în această piesă amăruie despre imprezibilitatea vieții și fatalitate sunt firescul limbajului și hazul de necaz practicat de lucida Celia.

În buna tradiție a teatrului alegoric despre care am amintit, este și „Sfântul Pafnutie și alegătorii”, o fabulă contemporană despre moravurile și năravurile din politica dâmbovițeană. Cu o țintă clară a satirei, textul e bine structurat

dramatic, este alert și, din nou, are o calitate memorabilă a replicilor. Cum limbajul esopic nu mai este de actualitate în timpul democrației, pentru că se vorbește pe șleau acum și cât mai „frust” (cum fac personajele lui Caraman și ale lui Peca, de pildă), Valentin Talpalaru îi pictează în culori tari, fără menajamente, pe politicienii de tip nou, agramați și verosi, cultura picându-le greu acestora, după cum bine se știe.

Comicul de situație (un sfânt este trimis de Cel de Sus ca să mai ușureze viața pământenilor, să-i ajute), răsturnările acesteia (celestul personaj este luat, de ageamii dintr-o comisie însărcinată cu listele, drept candidatul de la centru, fiind propulsat în Parlament, „un fel de iad, cu votchi, tabacioc, guleai”), umorul de idei, limbajul comic savuros și, desigur, actualitatea subiectului fac din această minipiesă o ofertă foarte tentantă pentru repertoriul teatrelor.

Având calități literare, dar și virtuți teatrale certe (dialogurile sunt vii, văzându-se în ele îndelungata experiență a autorului de interviuri), piesele scurte ale lui Valentin Talpalaru nu așteaptă decât fericita întâlnire cu un regizor inspirat, care să le transpună scenic.

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Gela Enea - „Sună-mă cu taxă inversă“

identitar”, p. 7). Este o punere în scenă inversată, pentru că liniștea se așterne doar „în pauza dintre generația mea și altă generație/ la fel de pierdută” („poem identitar”, p. 8). Adică? Poate atunci când îți pieri cheful să mai râzi, în momentul sensibil al refuzului de a împărți suferința celui alt, de a crede și că ești singurul „suferind” al lumii, tocmai se stabilește, cu fiecare cercetare sociologică, că nu e nimic nou și, în același timp, există ceva unic, irepetabil, în fiecare ființă.

„jucării orfane” (p. 9) despachetează copilăria în elementele ei constitutive care trimit la joc. Ce s-a ales de această modalitate de cunoaștere esențială se poate observa privind balerina mecanică despre care poeta spune „îmi place că ține-ntră degete fire de praf” pe care îl distribuie generoasă. În delicatetea ei e o tristete incomensurabilă. Gela Enea va reveni la praf și în alte poeme, devenit, astfel, un simbol al destrămării, al uitării. Praful se mănâncă în copilărie în varianta lui mai gustoasă, țărâna, un demers structural pentru o supraviețuitoare: „de pe-atunci mi-am învățat stomacul/ să-și roadă sila”. Spre final, o definiție amară: „liberul-arbitru/ nu e decât un ștreang răsucit în jurul absenței” – provocată de eroarea „am crezut că o să vii înapoi”.

În „nu am nicio fotografie cu tata” (p. 12), moartea revitalizează amintirile, nefericirea, limita care a așezat tăcerea în familie și care nu mai permite un instantaneu cu cel dispărut dintr-un motiv simplu: neputința tehnologiei de a uni lumile verosimil. Dar „vor mai fi ocazii”, undeva, cândva, cumva.

Tulburătoare sunt poemele de tipul celui intitulat „într-un singur vers” (p. 15). Alcătuite dintr-o succesiune de așa-zise strofe, acestea sunt poezii scurte, de sine stătătoare, concentrate, dar călăuzite de o idee comună, de data asta: strada. Comunitatea participă, strada este un topos al vitalității unde lucrurile se întâmplă în virtutea unor legi predefinite. Civismul se împletește cu inefabilul, fără bariere, e un proces de elucidare a motivelor care au dus la confundarea casei, „pentru că doarme puțin/

strada noastră visează/ puțin/ visele/ sunt cai înaripați/ ne-aruncă din șau/ ne-amețesc/ nu mai știm/ unde e casa din care-am plecat” (p. 18).

Factualitatea din „poem fără titlu” (p. 21) supune existența unui RMN de urgență. Se constată brutalitatea existenței: „ne-au făcut biserici să-l înjurăm pe Dumnezeu/ de la adăpost/ și spitale/ să avem de unde ieși cu picioarele-nainte/ atâtea morminte înșirate pe sfiori”. Hainele vin să completeze tabloul prin nepotrivire, prin lipsa atenției în fața detaliilor, în același timp cu ideea îmbătrânirii conținută în atributele lor superlative „prea transparente/ prea subțiri/ de la o vreme și prea largi”.

Prezența mamei e duioasă, în ciuda problemelor inerente în relația cu fiica ce își raționalizează „aerul curat”, în poemul „într-o dialectică a drumului invers” (p. 23): „peste tot pe unde-am ajuns/ mirosea a mamă/ chiar și borcanul cu compot de vișine/ mirosea a mamă”. De aici hotărârea de a nu minți la rândul ei în lanțul existențial, de a prelua povara, de a fi memoria, neuitarea.

Și am ajuns la pagina 25. Mai este mult înainte, cartea de-abia începe. Exemplarul meu e plin de semne, de versuri subliniate. Cred însă că cititorul trebuie să aibă propriile lui semne, să-și aleagă modalitatea de lectură, cheia în care vrea să descifreze sau, invers, să încifreze conținutul. Gela Enea este cetățean în propria patrie, în care se izbește de realitatea generală și, fără să-și revină, dă piept cu propria realitate. O carte implicată și vie. Aici timpul bate pasul pe loc, te trage pe sfoară, nu-l observi că trece, e un perpetuum acum, iar când observi că nu mai e, că n-ai fost atent, că ți-a suflat posibilitatea de a-l face răspunzător, rămâi cu mâna întinsă spre telefonul care nu mai sună.

Ana-Daniela PARASCHIVESCU

Pe la începutul lunii iunie, pe diferite site-uri care promovează evenimentele de artă plastică, se anunța deschiderea expoziției „Ioan Burlacu – Decupaje. Pasărea cu două anotimpuri”, la Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”. Lucrările au fost expuse în Sala „Horia Bernea”; partener: Asociația Esta B.; curator: Constantin Ținteanu. Insuși curatorul expoziției este unul dintre cei care lansau invitația de a vizita expoziția artistului Ioan Burlacu, pe care l-a descris în cuvinte calde: „Ioan Burlacu este un artist polyvalent, cu preocupări diverse în domenii care la prima vedere nu au multe în comun. Firea sa, dar și împrejurările l-au îndreptat la începutul carierei spre peisaj, participând cu entuziasm la autentice lecții de pictură în aer liber, unde a avut ocazia să-l cunoască pe unul dintre cei mai importanți pictori ai genului. S-a bucurat de aprecierea lui Horia Bernea și de prietenia lui Mihai Sărbulescu, i-a avut mereu alături pe Ilie Boca și pe Vasile Crăiță-Mândră, care l-au sprijinit necondiționat”. Faptul că maestrul Vasile Crăiță-Mândră l-a sprijinit necondiționat este demonstrat și în textul alăturat, scris în 2003, inedit, iar conținutul de idei și impresii se potrivește de minune și cu expoziția de la Ipotești, din... 2021. Textul este o analiză critică, profesionistă; Vasile Crăiță-Mândră este considerat în arta plastică unul dintre *grii* școlii de peisaj, iar în cariera sa didactică preuniversitară și universitară a fost apreciat pentru calitățile pedagogice. Așadar, publicăm această analiză, o viziune a unui artist despre opera altui coleg artist, viziune ce ar putea părea *previziune*. Și totuși, vom deconspira secretul acestei cronici *avant la lettre*: în recenta sa expoziție de la Ipotești, Ioan Burlacu prezintă pictură din perioada 1986-2000, desen din 1973-1996 și obiect din 2002-2009. (Red.)

Vasile CRĂIȚĂ-MÂNDRĂ

Substanțialitatea picturii lui Ioan Burlacu

• Ioan Burlacu

Nota caracteristică a picturii lui Ioan Burlacu este *consistența*, sesizabilă la prima vedere, imanentă tuturor elementelor ce-i compun imaginea: pământ, vegetație, ziduri, apă, cer. De fapt, consistența vibrantă a pastei de o fluiditate organică, impregnând cu tensiuni vitale mai ales pământul, brazda, straturile decorate cu arabescuri vegetale, colinele cu tușe dense de iarbă în care se simte smaragdul clorofilei. Apoi, arborii ce respiră aceeași încălțătură saturată, suculentă; cu coroana densă, opacă, între crengile căreia circulă un aer de substanțialitate sevei. Și, în pofida materialității dense: omniprezența unor vibrații sonore, în deplină rezonanță cu acordurile cromatice de gravitate lirică. Așa cum se prezintă chiar personajul Ioan Burlacu, cu caracteristicile și contrastele sale: viguros, indest dar subtil și cu gesturi delicate, introvertit, de o vulnerabilă individualitate, cu sclipiri pragmatice, dar de hipersensibilitate selenară

peisajului, îi reușește acestuia o radiografiere în profunzimi și detalii, până la descifrarea structurilor naturale. Fin observator al realității fizice în mirabila sa plasticitate, notează și surprinde – în schițe sau fotografii de discreție cromatică – ziduri vechi, patinate până la griuri subtile, uși a căror vopsea a căpătat în timp o densă prețiozitate. Tot ceea ce transformă substanța fetelor existenței bătute de vânturi și ploii, coji scoarțite și cracluri, mici pete de mușgai sau mușchi în inedite suprafețe de surprinzătoare picturalitate. Această rafinată capacitate de observație și selecție a vieții oferită artistului vulnerabil și distrat îl propulsează în lumea creației tridimensionale: a celor care au capacitatea de a realiza artă-obiect. Artă – prin decuparea unor forme în spațiu cu fațete și forme subordonate unui anumit ritm inspirat și armonice pe care-l poate „nimeri” numai artistul, cel ce poate controla secretul fundamental al sculpturii. Obiect – pentru că vocația de pictor îl ajută pe Ioan Burlacu să confere patină și substanțialitate suprafețelor, menținând-o la nivelul reușitei volumetrică. Sculptor, artistan, demiurg, toate se contopesc oferind în final obiectul insolent ce te fascinează prin ingeniozitate combinativă, rafinament și... umor.

Am vizitat expoziția artistului Bogdan Antochi cu două zile înainte de vernisaj, când încă se lucra la panotare. Mi-a plăcut mult ce am văzut; Bogdan Antochi este un artist tânăr care de la primele sale apariții pe simezele galeriilor de artă a făcut impresie bună. Dar trebuie spus că de la ultima sa personală (cel puțin, ultima din câte știu eu, în 2015: „Ziduri”, Galeria „Nouă”, Bacău) a evoluat spectaculos, încât unele lucrări din actuala expoziție (care acoperă două galerii, așadar un duplex) par realizările unui artist matur, cu ani îndelungi de experiență. L-am găsit pe artist în expoziție un pic agitat pentru ultimele detalii ale panotării; pe lângă el, artiști consacrați care îi acordau sfaturi în acest sens. Încurajarea celor mai tineri de către maștri e ceva ce nu se întâmplă prea des; admirația în mod obligatoriu trebuie să funcționeze reciproc! Desigur, păstrând proporțiile: învățacelul admiră cu venerație *bătrânul* (a se înțelege că nu de vârstă e vorba, ci de *înțelepciune*), cu speranță și încredere în viitor! Revenind, în acea zi Bogdan Antochi mi-a spus că nu are încă un text și ar vedea necesar unul ca preambul pentru deschiderea expoziției. Am privit cu atenție tablourile, m-am uitat surprinsă la titlul expoziției: „Impedanță vegetală” – inițial fără a-l înțelege. Am reflectat și am scris cele ce urmează.

Ceea ce a creat Bogdan Antochi în această expoziție este o rețea. O rețea în care se combină vegetalul cu celestul și electricitatea. Ceea ce poate frapa pe un vizitator este acest cuvânt tehnic, „impedanță”. Din fizică ne amintim că impedanța se referă la opoziția unui circuit la curentul electric. Dar artistul plusează prin introducerea adjectivului „vegetal”, făcând parcă referire la un

Descărcări electrice și implozii vegetale

Bogdan Antochi, „Impedanță vegetală”, Galeria „Frunzetti” și Galeria „Nouă”, Bacău, 14 iulie – 28 iulie 2021

vers de-al Anei Blandiana: „Eu cred că suntem un popor vegetal./ Cine-a văzut vreodată/ Un copac revoltându-se?” Iată contradicția despre care ne vorbește expoziția: revolta (opoziția/ impedanța) și resemnarea (vegetală). Liantul dintre cele două este cerul, pe care artistul îl contemplant în momente diferite ale zilei și în anotimpuri diferite. Cerurile lui Bogdan Antochi ascund, de fapt, stări sufletești: norii întunecați care prevestesc furtuna simbolizează tristețea, o tulburare sufletească; dar privind atent vom descoperi și apusuri în culori violete (melancolia se așterne) sau chiar răsăritul de soare (speranță).

Caracterul eterogen este rezultatul unei atențe observări a realului: ochiul uman poate decupa din natură un detaliu care să cuprindă o bucată de cer, cabluri electrice, cărămizi (din ziduri sau acoperișuri), vegetație. Astfel, prin reinterpretarea sa cu instrumentele plastice, artistul unește finit cu nemărginitul. Bachelard spunea că „macrocosmosul și microcosmosul sunt corelative”.

I-am trimis un e-mail lui Bogdan Antochi cu reflecțiile mele, iar el le-a publicat pe Facebook alături de afiș și invitația la vernisaj. În consecință, atunci când Lulian Bucur a făcut în fața publicului o laudatio pentru expoziție, a intrat cumva într-o polemică foarte prietenoasă cu ideile mele, folosind arta eristică și mai ales a maieuticului, pornind de la titlul expoziției: „Poeta Violeta Savu a găsit poezie în această asociere para-

• Bogdan Antochi

doxală, aproape oximoronice, între impedanță și vegetal. Între faptul de a fi static, a suporta aproape orice și, dimpotrivă, de a împiedica, de a opune rezistență. Dar orice sistem are o impedanță. Noi, oamenii, ne comportăm ca un sistem care are o impedanță. Da, titlul e o dihotomie, e un fel de dușmănie, de ceartă între doi termeni. Dar poate fi considerat și în alt sens. Există un fir între cele două noțiuni, între *împiedicat* (impedanță) și vegetal. Vegetalul poate să fie revoluționar, și impedanța să fie

inertivă. Expoziția mizează pe ideea de paradox. Veți găsi în tablouri acea juxtapunere între partea plată la modul absolut și vibrația cea mai energetică. Veți găsi gestul de o subtilă eleganță și tușa executată aproape mecanic; o ceartă secretă între culorile fluorescente, fosforescente, făcute de mâna electrică și griurile cu ecurile lor abia auzite. Pictorul nostru vine dintr-o zonă a ceturilor (lucrează de ceva vreme în înțetosa Britanie). Dar el a adus de acolo puțin din ceața Londrei; în schimb a adus mai mult din cuceririle artei digitale. Această expoziție este nu atât de azi, cât mai ales de mâine. Există secante care traversează tablourile și care încearcă să taie imaginea aproape împotriva voinței privitorului. Iar tabloul de mâine va fi un pic mai autonom față de cum ne-am putea noi imagina astăzi. Spunea odată un poet că zidul este despre viață, iar fereastra este despre înțelepciune. Curatorii acestei expoziții au pus zidurile înspre ziduri, iar cele cu cer și lumină spre fereastră, încercând să spună că există o linie între traiul banal, biologic, tegumentar și posibilitatea noastră de a visa, de a evada. Nichita Stănescu e cel care face asocierea între fereastră și zid: «Tot ce am trăit în zadar s-a făcut zid, tot ce am înțeles s-a făcut fereastră». La Bogdan Antochi, vom găsi și cer mediteranean în ferestrele lui de înțelepciune. Expoziția lui Bogdan e mai mult decât frumoasă; ea invită la evadare spre alte lumi prezente și alte lumi posibile, a încheiat Lulian Bucur elegantul său discurs, pe care l-aș echivala cu o altfel de poezie, care îndeamnă la speranță și invită la evadare. Spre încântătoare lumi posibile!

Violeta SAVU

N. 4 iulie 1911, în Chișinău (azi, Republica Moldova) – m. 9 mai 1996, la Bacău. Profesor universitar, astronom. Studiază la Școala Primară (1919-1923) și la Liceul de Băieți „B. P. Hasdeu” (1923-1930) din orașul natal, după susținerea bacalaureatului optând pentru admiterea la Politehnica din Timișoara. Timp de trei ani e studentul Facultății de Electromecanică, însă greutățile materiale l-au silit să abandoneze cursurile de inginerie și să se retragă în Moldova, unde s-a înscris și a absolvit Facultatea de Științe a Universității Ieșene (1933-1937), reușind să-și ia licența atât în matematici, cât și în fizico-matematici. Remarcat de profesorul Vintilă Siadbei, începând din anul al II-lea lucrează concomitent la Observatorul Astronomic din Iași, de care avea să-și lege activitatea un deceniu mai târziu. Înainte însă de a ajunge să reabiliteze această instituție, greu încercată de război, a lucrat mai întâi ca preparator la Laboratorul de Mecanică de pe lângă Catedra de mecanică rațională și aplicată, reținut fiind de titularul acesteia, profesorul universitar Simion Sanielevici. Începând din 1938, e preparator în cadrul Facultății de Științe a Universității „Al. I. Cuza”, iar după trei ani devine asistent. La 30 iunie 1942 își susține teza de doctorat în domeniul mecanicii

Personalități băcăuane

Victor Nadolschi

teoretice, comisia alcătuită din reputații profesori Octavian Mayer, Ion I. Plăcinteanu și Ștefan Procopiu acordându-i – pentru lucrarea „Asupra unui nou caz integrabil în problema mișcării unui corp rigid în jurul unui punct fix” – titlul de doctor în matematici. Noua recunoaștere a meritelor sale științifice îi permite să ocupe funcția de șef de lucrări (1943-1946), iar de la 1 octombrie 1946 să fie avansat conferențiar pentru astronomie, susținând cursuri de Astronomie și Astrofizică la aceeași facultate, apoi la Facultatea de Matematică și Fizică (1948-1962) și la Facultatea de Matematică-Mecanică (1962-1966). Tot din 1946 începe o laborioasă muncă de organizare și dotare a Observatorului Astronomic din Iași, distrus de marea conflagrație mondială, reabilitându-l și înzestrându-l la nivelul standardelor. Cu mijloace proprii a construit un astrograf și o oglindă de telescop, fapt ce l-a permis să introducă pentru întâia oară în fosta capitală moldavă fotografia astronomică și fotometria stellară vizuală extrafocală. A reînființat, totodată, stația meteoro-

logică și stația seismică, iar prin dotarea cu ecuatoriale și microfotometru fotoelectric tip Zeiss a putut să extindă cercetările spațiului, studiind eclipsele și occultările, planetele, cometele și orbitele acestora. L-a preocupat, de asemenea, studiul sferei, astronomiei stelare statistice, teoriei orbitelor, instrumentelor și metodelor astronomice, metodelor noi de determinare a coordonatelor geografice, despre care a publicat peste 100 de lucrări, atât în Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza”, cât și

în alte publicații de specialitate ori edituri. Dintre lucrările didactice, utile și astăzi sunt „Cursul de astronomie generală” (Iași, Litografia Învățământului, 1957) și „Astronomie generală” (București, Editura Didactică și Pedagogică, 1963), iar dintre cele de popularizare a astronomiei, la fel de actuale sunt, între altele, „Despre supernove” (1947), „Astronautica și astronomia” (1959), „Observații astronomice de amatori” (București, 1961), „Vorbește cosmosul” (București, Consiliul pentru Răspândirea Cunoștințelor Cultural-Științifice, 1962), „Venus și Marte, ținte apropiate ale zborurilor cosmice” (București, Editura Științifică, 1963), „Hallo, itt a kozmos bezel” (Bukarest, Tudomanyos Konyvkiado, 1963), „Precizarea unor condiții pentru producerea eclipselor” (1965), „Cu mijloace simple, observații astronomice” (împreună cu Matei Alexescu, Editura Științifică, 1965), „Construit un telescop” (București, Editura Tineretului, 1965), „Cum și când s-a format pământul” (Editura Științifică, 1967), „Planete gigant” (idem, 1968), „Popas printre însoțitorii

planetelor” (împreună cu Margareta Șugăr, București, Editura Enciclopedică Română, 1969), „Asteroizi și comete” (București, Editura „Albatros”, 1971), „Figuri ilustre din perioada Renașterii” (coautor, idem, 1972). Își încheie fructuoasă perioadă ieșeană la 1 octombrie 1966, când, în urma unui concurs, obține postul de profesor universitar la Institutul Politehnic și la Institutul Pedagogic din Galați, în cadrul cărora va preda studenților astronomia, matematici speciale, algebră și analiză matematică. După numai doi ani, din pricina suprasolicității celor două posturi, se pensionează, retrăgându-se cu domiciliul în comuna Ardeleani, județul Bacău, unde soția sa deținea o locuință. Refăcut, renunțând la viața patriarhală și se stabilește la Bacău, colaborând cu Revista „Ateneu” și cu Muzeul de Științele Naturii „Ion Borcea”, cărui îi donează o colecție bogată de micro și macrolepidoptere, precum și un neprețuit material bibliografic. Pentru meritele sale în domeniul astronomiei, în 1958 a devenit membru activ al Uniunii Astronomice Internaționale, fiind inclus în analele acesteia și în dicționarele de specialitate. Totodată, în memoria sa, edilii au dat numele său unei străzi din municipiul Bacău.

Cornel-Simion GALBEN

De Râșca pesemne că nu ar fi auzit cei din alte ținuturi ale țării dacă nu ar fi fost să trăiască acolo doi ilustrii scriitori, tată și fiică: Ioan Țicalo și Mihaela Grădinaru. Când te gândești la ei, Râșca devine centrul unui cerc pe a cărei circumferință (desigur, n-o fi un cerc perfect, dar este o arie) stau Iașul, Suceava, Botoșaniul și, de ce nu, Bacăul. Dar Râșca a devenit și topos literar datorită lui Ioan Țicalo, care își plasează în jurul satului și comunei purtând acest nume întâmplările din romanul publicat în 2020 la Editura „Biblioteca Miorita” din Câmpulung Moldovenesc, „Vremuri maștere”. Știm cuvântul „mașteră” din basme și povești: el denumește o mamă vitregă; vremuri vitrege, despre așa ceva este romanul lui Ioan Țicalo. Dar cum titlul ne-a incitat deja asupra regionalismelor, să mai mergem un pic pe acest fir. Romanul lui Ioan Țicalo este înțeles de regionalisme, de „moldovenisme”. Majoritatea acestor cuvinte le cunosc din copilărie. Unele cu exact același înțeles ca în dicționarul de la sfârșitul romanului, altele cu un înțeles apropiat, totuși diferit, iar unora dintre aceste cuvinte nu le știam deloc înțelesul. Așa că Ioan Țicalo a făcut bine să întocmească un glosar (ca și Ovidiu Dunăreanu, care în romanele sale folosește cuvinte de-ale dunărenilor și doborogenilor, puțin cunoscute în restul țării). *A se aburca, alivenci, banită, a boroscodi* (eu îl știam a *boscordi*, iar regionalismul *boroscodi*, mai expresiv, nici nu apare în DEX), *ciubăr, cofă* și multe altele, le știam, fără să-mi dau măcar seama că sunt regionalisme. Dar am luat la purcat de la bun început Glosarul autorului, ca să mă delectez cu astfel de cuvinte, să le învăț pe cele neștiute și astfel lectura romanului să-mi fie lesnicioasă. Dar citind cartea, regionalismele folosite în roman sunt mai numeroase decât cele din Glosar. Uneori apelam la el, ca să văd ce înseamnă *rodin, duluță*, dar nu găseam cuvintele. Ei bine, am zăbovit asupra acestei chestiuni pe de o parte pentru că

Dan PERȘA

Vremuirea, într-un topos literar

Ioan Țicalo este unul dintre scriitorii care scot la iveală câte ceva din tezaurul lexical al limbii române, pe de alta pentru că (mi-a fost lesne să înțeleg) scriitorul din Râșca a adunat între principiile sale strategice privind scrierea prozei și pe acesta al împământării limbajului, principiu folosit cu măiestrie. Expresivitatea scriiturii este deja asigurată. Dar să trecem la substanța cărții. Romanul „Vremuri maștere” mi-a apărut de la bun început drept un fel de „O mie și una de nopți” autohtonă în ce privește structura arborescentă a unor povești în povești, însă nu și în conținut. Dacă faimoasa *Halima* arabă conține basme cu efreți și lămpi fermecate, romanul lui Ioan Țicalo conține realități românești, povești întâmplătoare în acel loc ce a

• Irina Dascălu – Red Icon

devenit topos literar și poartă numele unei localități reale, pomenite deja, Râșca, și care în roman devine un locus mundi. Poveste în povești și povești după povești, în stare să cuprindă întreaga lume a umanității noastre. Naștere și moarte, pace și război, răutate și bunătate, credință și nestatornicie, dragoste și ură, suferință și fericire, speranță și disperare, înălțare și decădere („a pășit mai departe, cu gândul la înălțarea și decăderea omului”) și orice altceva din cele ce fac însumarea firii și rațiunii speței omenești. Încât, dacă ai început să citești romanul, nu-l mai poți lăsa din mână. Ești luat de apele lui și dus prin toate ținuturile prin care undele călătoresc, uneori aruncat fiind și peste cataracte. Și nici nu te poți opri să nu te întrebi: vin toate aceste povești din imaginația scriitorului, sunt ele rodul unei sinteze născute din observarea existenței omenești, sinteză remodelată în povești, ori poveștile sunt, pur și simplu, unele reale, adunate în memoria scriitorului de-a lungul vieții sale, din auzite și din văzute și re-plămădite ca proză?

Să remarc și faptul că, în vremurile noastre, „Vremuri maștere” (la vreme de război, al Doilea Mondial) este un roman de o originalitate frapantă. Câștig de cauză are acum romanul „citadin”, care cuprinde viața oamenilor de la oraș, încât, citind romanul lui Ioan Țicalo, ai putea crede că te afli într-un timp trecut. Ce e drept, fiind vorba despre anii '40-'50 ai secolului trecut, este vorba despre un timp istoric, însă asta nu m-a împiedicat să mă gândesc la faptul că scriitorul ar fi putut scrie despre Râșca timpului nostru, dar nouă ne-ar fi părut că este vorba despre un timp trecut (recunoscând liniștea și eternitatea) și bănuiesc că am fi constatat că adevăra-

ta Românie se află în spațiul atemporal al satului, iar citadinismul e doar un accident.

Nu-l cunosc atât de bine pe Ioan Țicalo încât să mă hazardez să fac considerații despre viziunea morală ghicite în această carte a sa. Filolog ca formație și profesor (până la pensionare), dar și un, cum am constatat din comentariile sale, profund cunoscător al celor teologice, Ioan Țicalo nu are tendințe moralizatoare. Totuși, ca și din piesele lui Shakespeare, se pot face unele observații: cei răi își primesc întotdeauna pedeapsa. Haidauca moare în chinuri, după ce a fost străpunsă de lețuriile unui gard, Boiandru, lovit de un gloanț în picior, se cangrenează și „s-a călătorit spre lumea cealaltă cu viermii după el”. Totuși, cei chinuți de acești oameni răi nu par să aibă vreo compensație; viața pare crudă în totalitate. Și dacă tot am amintit de oameni, să spun și că arta portretului este unul dintre punctele forte ale scriitorului. Boiandru, spre exemplu, este „un flăcău cu ochi de viziure, cu măstăcioară de motan, pălărie ținută pe cap într-o parte și pană de găiță sub șnur și înfioat ca un păun”. Dar este în cartea lui Ioan Țicalo o curgere a vieții, viața având puterea de a trece peste orice obstacol în curgerea ei, dar în această curgere, multe dintre moleculele apei vieții, oamenii, sunt lovite, chinuite, distruse. Din pricina asta nu avem în Ioan Țicalo un scriitor hătru și pus pe șotii, ca ilusturul humuleștean, ci un scriitor cu o bună și dreaptă măsură în toate cuvintele sale. Dacă la început romanul nu te impresionează prea mult, pe măsură ce înaintezi în carte, îți dai seama că ai de a face cu un mare prozator. Original, inspirat, cunoscător al lumii și tuturor tainelor vieții, precum și al tainelor literaturii, implicat și profund, lucrând și cu mintea, dar și cu inima (mai știu pe cineva din Râșca aidoma), romanul „Vremuri maștere” îmi pare un echivalent beletristic al faimosului cimitir de la Săpânța: umanitate revelată până în adâncul ei miez.

Nu am cum să ratez pentru a doua oară un eveniment care încă de la prima ediție s-a dovedit a fi unul al excelenței: parte a unui proiect mai cuprinzător – intitulat simplu „Troțuş Valley – come on, visit!” –, Festivalul „Blues in the garden” are toate datele să devină pentru lung timp un construct cultural solid, un eveniment care să deschidă posibilități interculturale, sintactice, care să aducă în același loc noul și tradiția. Încă de la prima ediție, arhitectura perfect sudată a zilelor de blues a dus mesajul unor oameni frumoși, care au reușit să capaciteze forțe, dar mai ales să trimită peste vâile Troțuşului (și nu numai!) sonorile muzicii blues. Marius Diaconescu, managerul general al Festivalului, mi-a vorbit în așa fel despre toată această „întâmplare”, încât am înțeles că poate mai vie decât în alte locuri, această alăturare a promotorilor, muzicienilor, publicului etc. presupune în fapt o familie deosebită, ai cărei membri vor răspunde afirmativ cu fiecare ediție: odată prins într-un joc cu rosturi clar contu-

rate, vei rămâne copleșit de bucuria muzicii, de bucuria firească de a fi... împreună. De altfel, printre ambasadorii primei ediții au fost Roser Infiesta, secretar al European Blues Union, Alexandru Rusu (Radio-România), Cristian Tabără (TVR).

Ediția din 2021 este listată în cadrul evenimentelor girate de Blues Festival Guide Magazine (USA) și va fi cât se poate de generoasă: desfășurată de-a lungul a trei zile, la sfârșit de august – 27-29 –, „Open Air Blues In The Garden” va alinia nume importante ale bluesului mondial; dintre acestea, îi vom aminti pe Ride on Band, Will Wilde Band, Artur Menezes, Catfish Band, Maryliss feat AXIS, Jessie Lee & The Alchemists, Dani Wilde Band, Heather Newman Band, The Southern Cockroaches, Loup Garou Band, Rares Totu's Midnight Sun feat Dean Bowman, Big Daddy Wilson Band. Zilele de Festival sunt

Blues in the garden

împărțite de-a lungul a trei seri/nopti: Rock Blues, Lady's Night și Final Night.

Aleg aproape la întâmplare din cifrele celor de la Catfish, una dintre cele mai galonate

trupe din Marea Britanie: în 2015 – nominalizare la Emerging Artist of the Year, Paul Long fiind nominalizat la Keyboard Player of the Year; următorul an: același Paul

Long pentru Keyboard player of the Year la British Blues Award. Trupa e nominalizată ca Emerging Artist of the Year; 2018 vine cu UK Blues Award pentru Blues Act of the Year, iar albumul „Broken Man”, nominalizat la Album of the Year; 2020 – Blues band of the year in UK. Blues instrumentalist of the year – Matt Long. Nu în ultimul rând, albumul „Burning Bridges” e printre albumele anului; 2021 îi conferă lui Matt Long statutul de Blues instrumentalist of the year s.a.m.d.

Simțindu-mă motivat și de cuvintele aceluiași Marius Diaconescu: „Nu suntem din categoria celor ce amână”, vă invit la rândul meu la a doua ediție a Festivalului Open Air Blues In The Garden Dărmănești. Luați-vă abonamente, urmăriți pagina de Facebook și website-ul evenimentului! Voi reveni cu o amplă cronică a evenimentului, eventual cu interviuri.

Marius MANTA

Împlinirea a 150 de ani de la nașterea criticului și istoricului literar Garabet Ibrăileanu a fost marcată la Roman prin desfășurarea, în perioada 18-20 iunie, a Festivalului Național „Garabet Ibrăileanu”. Organizat de Uniunea Armenilor din România, sucursala Roman, și aflat la cea de a IV-a ediție, festivalul reprezintă una dintre manifestările notabile, care pune Romanul pe harta culturii naționale. Apărut din inițiativa președintelui filialei românești a Uniunii Armenilor, dr. Emanuel Nazaretian, și sprijinit de Primăria Roman, de Hotel „Roman”, de Societatea Culturală „Clepsydra” și de Centrul de Copiere și Imprimare „Color Print”, Festivalul s-a desfășurat în grădina de vară a Hotelului „Roman” by Dumbrava, într-o atmosferă distinsă.

Deschiderea manifestărilor a avut loc în prezența Excelenței Sale Sergey Minasyan, ambasadorul Republicii Armenia la București, a primarului municipiului Roman, Leonard Achiriloaei, a domnului Mihai Zamfir, critic și istoric literar, profesor la Universitatea din București, a domnului Vasile Spiridon, profesor la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, ambii membri ai Uniunii Scriitorilor din România. Asistența numeroasă, formată din reprezentanții mai multor comunități armenice din România, din personalitățile culturale ale orașului, din oamenii pasionați de cultură și din reprezentanții mass-media, a fost cea mai puternică mărturie a dorinței oamenilor de a participa fizic la evenimente culturale.

Activitățile primei zile au fost conduse de directorul Festivalului, dr. Emanuel Nazaretian, care a subliniat contribuția majoră a intelectualilor cu ascendențe armenicești (Gheorghe Asachi, Mihail Jora, Jeni Aterian, Ștefan Agopian, Spiru Haret, Ana Aslan) la dezvoltarea diferitelor domenii de activitate, accentuând rolul lui Garabet Ibrăileanu la evoluția criticii literare ante- și interbelice. Despre viața și activitatea culturală a întemeietorului Revistei „Viața românească” au vorbit profesorii Mihai Zamfir și Vasile

Festivalul Național „Garabet Ibrăileanu”, 2021

Spiridon. Universitarul bucureștean ne-a prezentat cu măiestrie evoluția profesională a criticului, de la calitatea sa de publicist, de teoretician al poporanismului, la cea de profesor universitar, de traducător și chiar de romancier. De cealaltă parte, universitarul băcăuan a expus o latură mai puțin cunoscută a lui Ibrăileanu, dezvăluită de amintirile contemporanilor săi, și anume ipohondria sau obsesia lui pentru igienă.

Seara s-a încheiat cu vizionarea peliculei „Legătura de leuștean”, filmul de licență al tinerei regizoare Armine Vosganian, prezentat și în cadrul „Zilelor filmului armenesc”, din ianuarie 2021, bucuria fiind întregită de participarea directă a talentatei actrițe. Scurtmetrajul, cu tema mineraielor prin ochii tinerilor, a fost realizat după noua omonimă inclusă în volumul *Jocul celor o sută de frunze și alte povestiri*, semnat de Varujan Vosganian.

Activitățile din a doua zi a Festivalului au fost conduse de președintele Uniunii Armenilor din România, cunoscutul scriitor și om politic Varujan Vosganian, responsabil de renașterea culturală a comunităților de armeni din România. Vestitul istoric de artă Răzvan Theodorescu a impresionat audiența alegând să prezinte, într-un discurs elevat, efortul lui Ibrăileanu de a dovedi contribuția remarcabilă a intelectualilor moldoveni la emanciparea noastră culturală, aceștia fiind mai mult orientați spre Occident, comparându-i cu intelectualii munteni, influențați de Balcani și de Orient. La finalul expunerii, tonul sobru al vicepreședintelui Academiei Române a devenit tandru, mai ales când l-a evocat pe strămoșul său ilustru, Melchisedec Ștefănescu, cu imagini ale Romanului din copilăria sa. În continuare, profesorul Mihai Zamfir a înfățișat evoluția neobișnuită a criticului literar,

de la statutul de promotor și apărător neînduplecat al poporanismului (tendința realist-critică a tradiționalismului) până la poziția de intelectual atras de ideile moderne ale vechiului său rival, Eugen Lovinescu.

Momentul cel mai așteptat al Festivalului a fost anunțarea premiilor. Premiul Opera Omnia a fost acordat criticului și istoricului literar, prof. univ. dr. Mihai Zamfir, pentru activitate îndelungată și carieră prestigioasă, iar premiul pentru debut i-a revenit conf. univ. dr. Emanuela Ilie, pentru activitatea remarcabilă, desfășurată în cadrul Catedrei de limba și literatura română „Garabet Ibrăileanu” a Universității „Al. I. Cuza” din Iași.

Laureații concursului de aforisme originale au fost anunțați de prof. dr. Lucian Strochi, cel care a avut și calitatea de președinte al juriului, format din Emilian Marcu (scriitor, critic și istoric literar) și Cornel Paiu (preot, scriitor și președinte al Societății „Clepsydra”). Premiile speciale ale juriului au fost obținute de dr. Ecaterina Petrescu-Botoncea (Târgoviște) și de Mihai Hanganu, scriitor (Piatra-Neamț). Premiul I a fost acordat lui Tudorel Radu (Piatra-Neamț), Premiul al II-lea Dacianei Cuc (Hunedoara), Premiul al III-lea Manuelei Cogeana (Piatra-Neamț), iar mențiuni au primit Veronica Kerekes (Reșița), Adriana-Iuliana Cuc (Petroșani) și Mihai Babei (Botoșani). Trofeul Festivalului i-a fost decernat academicianului Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române.

Întâlnirile din cadrul meselor rotunde, la care s-au așezat în fiecare seară reprezentanți ai sucursalelor Uniunii Armenilor din Bacău, Botoșani, București, Cluj-Napoca, Constanța, Iași, Suceava și Tulcea, au îmbogățit cunoștințele participanților despre menținerea critică a lui Garabet Ibrăileanu, despre contribuția sa la dezvoltarea culturii române, în calitate de polemist, de eminescolog, de moralist și de romancier, dar și despre istoria greu încercată a armenilor sau despre impresionantul lor patrimoniu cultural.

Paraschiva BUCIUMANU

• Irina Dascalu – Bound upon the wood

Despre Andrei Scrima, unul dintre cei mai influenți și importanți intelectuali români ai secolului XX, privit din perspectivă religioasă, s-a scris relativ puțin în limba română, dacă e să-l comparăm cu alți teologi de talie internațională, precum părintele Dumitru Stăniloae. Eruditul arhimandrit, profesor, diplomat și teolog apare în textele deopotrivă elogioase și admirative ale unor intelectuali precum Andrei Pleșu, Horia-Roman Patapievici, Teodor Baconșchi, Anca Manolescu, Bogdan Tătaru-Cazana, Roxana Sorescu, preotul Jan Nicolae și alții.

Interesant este că, uzând de tonuri și tonalități specifice gradului fiecăruia în ordinea lumii văzute și nevăzute în care trăim, imaginea lui Andrei Scrima a rămas totuși una a unei personalități cu „identitate paradoxală”, „gentleman creștin” ca să-l cităm pe Andrei Pleșu, sau „caz inclassabil”, în opinia lui Teodor Baconșchi. Reticența sau ambiguitatea formulărilor privindu-l pe „intelectualul român” (cum se numea pe sine), precum și vacuitățile pozitive sau negative, după caz, privind mențiunea identității sale, dimpreună cu entuziasmul admirativ la adresa prodigioasei sale activități sunt firești. Să nu uităm că părintele/ profesorul

Constantin GHERASIM

Un erudit teolog

Andrei Scrima a fost reprezentant personal al Patriarhului Ecumenic al Constantinopolului Athenagoras la Conciliul Vatican II, membru fondator al Academiei Internaționale de Studii Religioase din Bruxelles, profesor de filosofie și de științe religioase la Universitatea Catolică *Saint Joseph* (Beirut) și la Universitatea Maronită *Saint Esprit*, Kalik (Liban), membru al comunității ortodoxe a Mănăstirii *Saint Georges* de la Deir-el-Harf (Liban). Așadar, o personalitate incontornabilă în sfera vieții cultural-religioase a secolului XX, nu doar a României sau Europei, ci a întregii lumi. Numai privind pe o hartă imaginărilor locurile și oamenii cu care a intrat în contact de-a lungul timpului îți poți crea imaginea unor fragmente dintr-un puzzle impresionant înfățișând, sub forma unor lumini și umbre deopotrivă reale și ametoare, o trecere prin lumea aceasta ineluctabilă și incomprehensibilă.

Toate aceste dificultăți și provocări au fost pentru universitarul ieșean Ioan-Alexandru Tofan un motiv în plus să porceadă la dezvăluirea unei biografii complexe, deloc străine Domniei Sale, despre care însuși Andrei Scrima mărturisise într-un interviu acordat Roxanei Sorescu că „e lucrul cel mai nesemificativ”. Că realitatea nu

e tocmai o iluzie și că biografia lui Andrei Scrima nu e iluzorie, ci merită dezvăluită, pe cât se poate și se permite, o demonstrează și cartea apărută la Editura „Humanitas” și intitulată sugestiv „Andrei Scrima, «un gentleman creștin»”. Portret biografic”. Că ar fi mers probabil „încercare de portret” nici nu mai contează, dată fiind multimea ușilor pe care autorul le deschide cu acest prilej.

Plecând de la argumentul că acest volum „vorbește despre un stil aristocratic creștin, reflectat în gândurile și întâmplările care compun, ca într-un basm, viața Părintelui Scrima”, Ioan-Alexandru Tofan parcurge migălos și discret o prezentare a copilăriei și adolescenței lui Andrei Scrima, mergând spre momentul „întâlnirilor esențiale” cu profesorul Anton Dumitriu, medicul și poetul Vasile Voiculescu, arhimandritul Benedict Ghius, ieromonahul Sandu Tudor, plecând apoi spre India însoțit de „Pateric” și „Ceaslov”, revenind în Europa,

trecând peste ocean în Statele Unite, poposind, cum era și firesc, mai mult asupra momentului „Vatican II sau ecumenismul ca ospitalitate”, fără a fi neglijat nici Libanul, respectiv Mănăstirea „Sf. Gheorghe” din Deir el Harf, unde a susținut numeroase omilii și conferințe. Evident, biografia părintelui Andrei Scrima ajunge într-un final la București sfârșitul de veac și mileniu unde, într-un apartament închiriat, avea să susțină între 1994 și 1997 o serie de 28 de prelegeri private, impresionant fiind, la revenirea în țară, de „credința puternică, profundă, vie chiar și printre intelectuali – luminoasă, reinnoită”.

După cum precizează Ioan-Alexandru Tofan, în 1997, părintele Andrei Scrima a fost prezent și la Școala de la Tescenti, organizată de Andrei Pleșu, slujind și la biserica din sat.

Practic, de-a lungul a 230 de pagini, profesorul ieșean a întretesut migălos și expresiv suma mărturiilor disponibile, cercetând atât arhive (inclusiv la CNSAS, NEC și Mănăstirea Deir El Harf) și corespondența păstrată, dar și mai multe evocări/ mărturii apărute în țară și în presa internațională despre una dintre cele mai complexe personalități ale României secolului XX.

Par, azi, amintiri dintr-un muzeu
al propriei noastre existențe.

Pe dealul bucureștean cu nume de planetă („Uranus”) – adaptat unei *infrastructurii* actuale, a zilelor noastre, cu trei benzi de circulație rutieră și separatoare de sens, obligatoriu necesare unui *trafic intens* –, odinioară urcau și coborau încet căruțele spre Rahova și Ferentari, dar și tramvaiele domoale, rotunde și scorojite, cu roți metalice care scrâșneau la fiecare întâlnire mai apăsătoare cu sinele. Ca și pe Uranus – cu străvechea lui epopee tragică, a detașamentelor de pompieri condus de căpitanul Zăgănescu, care, pe vremea lui Tudor din Vladimiri, ținușe eroic piept, până la ultimul soldat, puhoiului turcesc revărsat peste deal, într-o inundație catastrofală –, și pe cheiul răcoros al Dâmboviței copilăriei mele se rostogoleau tramvaiele cu două clase ale „Întreprinderii de Transport București” (I.T.B.), scrâșnind și hurdăcându-se amamic în sus și-n jos, de la Opera Română până la Piața Unirii și înapoi. La fel, aceleași tramvaie greoaie umblau pe strada mea natală, „Izvor”, cea cu nume, umbre misterioase de noapte și insuportabile arșițe de zi foarte asemănătoare corespondentei sale mult mai cunoscute, celebra stradă „Mântuleasa” a *adolescentului miop* (cu care amamic mi-a părut de rău că, deși contemporani de vârste oricât de diferite, totuși nu mi-a fost dată, niciodată, șansa de a-l întâlni, în vreun fel, undeva, în afara paginilor)...

Tramvaiele aveau numai două „clase”: clasa întâi și clasa a doua. Diferența de confort și eleganță a mobilierului, de dispunere a spațiului interior era nulă. De căldură transpirată, vara, și de frig înghețat, iarna, se beneficia în mod egal. Deși biletele difereau ca preț: 25 de bani – clasa a doua, 30 – clasa întâi. Parea greu de bănuț, dar clasa a doua circula, cel puțin la tramvaie, mai puțin umplută, până aproape de refuz, față de clasa întâi, care avea un singur avantaj: te lăsa ceva mai aproape de centrul stației, nu în zona ei.

vade mecum

Liviu FRANGA

Ultimul vagon

Ușor-ușor, peisajul cvasirural al transportului public bucureștean a început – cum s-a întâmpat, foarte probabil, în toate orașele mari sau mai mari ale țării – să se urbanizeze, odată cu apariția troleibuzelor și autobuzelor cu „burduf” și a unei noi generații de tramvaie. Diferența de „clasă” s-a șters definitiv (oricum, era complet nerelevantă), în schimb a căpătat mult mai mare importanță aceea de poziție în interiorul vehiculului: „în față” și „în spate”, de ambele situații ale călătorului depinzând facilitățile, respectiv dificultățile urcării și coborării sale. Iar când, pe la mijlocul anilor '70, în trepidantul București și-a făcut apariția metroul, ideea de „clasă” s-a retras pentru totdeauna în manualele de istorie rutieră a României.

Asemenea multor concetățeni, de-a lungul vremii și vremurilor, m-am îngheșuit și eu mai „în față”, pentru a putea „urca” sau „cobori” mai ușor „la prima” (stație, desigur). Spatele vehiculului sau ultimul vagon era însă mai întotdeauna de evitat. În epoca în care se recomanda și se impunea să se urce în vehiculul de transport în comun doar prin spate și să se coboare numai prin mijloc și prin față, a schimba ordinea însemna atunci a da peste cap, în interes strict personal, o anumită disciplină benefică transportului comunitar, poate chiar rațiunea lui de a fi. N-am înțeles însă niciodată de ce, chiar și azi, ultimul vagon a rămas, în general, neagreat. Dincolo de dezavantajul că, într-o stație oarecare din localitate sau, în alte cazuri, într-o gară, de pildă, ultimul vagon te silește să te

plasezi, la urcare, sau te face să ajungi, la coborâre, periferic, un alt impediment semnificativ nu-mi pare a sta în cale.

Străbătut și eu, până deunăzi, de acest sentiment negativ, m-am urcat, cu *trebi* urgente și matinale, într-o călduroasă dimineață de început de Cuptor, în trenul care duce din cetatea lui Bucur în cea a Banilor, unde voiam să ajung. Cerusem, la ghișeu, un loc într-un compartiment (din ce în ce mai rară diviziune a spațiului în trenurile actuale), dintr-un vagon de pe la mijlocul trenului. „Vagonul patru?” m-a consultat funcționara de la casa de bilete (o călătorie fără tichet lunguiet de carton albăstrui, de azi, fără biletul mic, galben, tare și aspru la pipăit, de acum multe zeci de ani, îmi pare că nu mai e mers cu trenul, ci cu telefonul *smart*). Am căutat, trăgându-mi valjoara în sus și-n jos, de-a lungul peronului, din ce în ce mai nelămurit și, direct proporțional, din ce în ce mai neliniștit, vagonul patru, dar nu l-am găsit acolo unde, respectând legile progresiei aritmetice, ar fi trebuit să-l găsesc. Era, dintr-o sau printr-o decizie, explicabilă doar prin destinația diferită, precisă, a grupurilor de vagoane, ultimul. Cu multiplă neplăcere, în sfârșit, m-am urcat în el.

Cum de compartimente, indiferent de nivelul lor de confort (iată, aici, se păstrează încă diferența de „clasă”: din ce în ce mai precară, totuși...), în trenurile contemporane aproape că nu mai e vorba – cuvântul de ordine fiind o devălmășie numită, elegant și *corect politic*, socializare –, am ajuns, cu

ușurință, străbătând culoarul îngust dintre banchete, la ultimele uși de ieșire din vagon, cele două, de pe stânga și de pe dreapta, pe care cobori din sau urci în vagon. Dar în fața ta nu mai e niciun alt vagon pe care să-l străbați. Ai surpriza că, în sfârșit, te poți bucura de lumina vieții din afară, lumină care pătrunde, din plin, pe geamul dintre cele două uși: ultimul vagon nu mai are nici un alt vagon după el.

Precum în viață zecile de ani, ultimul vagon te poartă, și el, din plin spre destinație. Nu te urci în tren fără să știi unde ajungi. Dintr-o altă lume, te sui în viață fără să știi unde te vei opri, și când, și cum. În ambele cazuri, ceea ce contează însă, ceea ce este cel mai important rămâne călătoria. Cum este timpul pe care îl petreci străbătând trenul vieții, azi într-un vagon, mâine într-altul. Până când ajungi în ultimul vagon, iar trenul, cu un șierat, te anunță, încetinind tot mai mult viteza, că acum a venit momentul să te dai jos, trebuie, ai ajuns la destinație.

Până atunci, cu ochii măriți de uimire, te bucuri să vezi atâtea lucruri în jur. Minunile lumii și bucuriile ei, de care ai parte și tu. Alteori, cu ochii strânsi de tristețe, stai abătut. Dar ajungi în ultimul vagon, ai, largă, plină, deschisă spre înapoi, toată perspectiva vieții de până atunci. În fața ochilor minții se perindă, ca prin geamul dintre ușile ultimului vagon, peisaje multicolore, fapte, locuri și oameni. Ca niște liane care se scutură, pe când trece furtunos, prin mijlocul pădurii, trenul vieții. El aleargă, aleargă încă, și va mai alerga, tăind cu uruiul lui liniștea serii, a nopții apropiate. Ai ajuns în ultimul vagon. Trenul încetinește. Se apropie gara. Alte luminițe, nevăzute ziua, se aprind acum, în depărtare, să te întâmpine. Ultimul vagon te-a dus departe, trebuie să cobori, ai ajuns la destinație. Alții se vor urca, în toate vagoanele, să meargă mai departe. Trenul trebuie să meargă mai departe. De la primul până la ultimul vagon.

O celebră legendă orientală ne povestește că înțeleptul Chuang Tzu a visat într-o noapte că s-a transformat într-un fluture. Când s-a trezit din somn, foarte tulburat fiind, se întreba insistent dacă el este cu adevărat filozoful care a visat că este un fluture sau dacă nu cumva este fluturele care acum visează că este filozoful; este inutil să dezvoltăm aici toată aporia teoriei filozofice orientale prin care se încearcă definirea iluziei „maya”.

Leonida Ivel, autorul romanului „Fluturile Monarh”, sunt sigur, cunoaște îndeaproape legenda iluziei Maya, întrucât Domnia Sa e absolventul Facultății de Istorie-Filozofie din București (promoția 1978).

Aflăm despre fluturile Monarh că este un fluture a cărui migrație e încă „nerezolvată” de biologie, întrucât zboară circa 4.000 de km în aproximativ opt săptămâni, adică 70 de km zilnic, pe timpul zborului hrănindu-se cu nectar obținut din florile câmpurilor înverzite și de prin smârcuri... Sigur că datorită agriculturii dezvoltate din extensiv, fluturile Monarh se găsește din ce în ce mai rar.

Narațiunea surprinde datorită profunzimii sensibilității, dar și rafinamentului. Firul poveștii e captivant, pus și adus în lumină cu finețe și măiestrie, dovedind faptul că autorul dozează ficțiunea artistică, dar și tensiunea lirică a romanului, cu mare acuratețe.

„Fluturile Monarh” leagă, datorită zborului său prin fire nevăzute, atât locul cât și o succesiune de fapte aflate la mari depărtări. Romanul lui Leonida Ivel (alias Viorel Ioniță) dezvoltă insolit „realitate magică” deosebită, fulgerată de o melancolie funciară. Cu o voce originală plăcută și cu un dozaj echilibrat al tensiunii lirice, autorul îmbracă și animă energic evenimentele descrise. Imaginarii acțiunilor e unul viu, colorat și determinat efectiv de călătoria întreprinsă de fluture...

Personajele principale ale romanului, Horia și Emanuela, sunt bine și sugestiv conturate. Personajele secundare sunt puține, iar acțiunea lor concordă și completează vectorial acțiunea propusă. Ceea ce surprinde în lectura acestui roman e tocmai haloul magic al scriiturii, asemenea cuantelor care doar atunci când sunt observate sau măsurate își asumă după caz una sau alta dintre stările lor virtuale. Starea virtuală în acest caz ține de evenimentele pe care le experimentează eroul principal, care trăiește intens într-un deplin existențial înalt. Narațiunea este făcută cu claritate, vervă, dar și cu o acută inteligență creatoare, cel ce citește fiind silit să-și folosească memoria și reflecția pe post de vehicule.

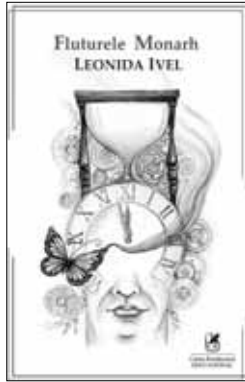
Theodor-George CALCAN

Doi fluturi legați de marginea curcubeului

Atât expresia patetică, cât și simțul rațiunii concurează activ în realizarea acțiunii acestui roman inedit și, în egală măsură, surprinzător. Intriga e bine condusă, cu un dinamism energic de bună factură, autorul folosind o limbă cu patină originală, expresivă și adecvată scopului propus.

Structura narativă e clar exprimată, cu fraze simple, dar totodată ilustrând un foarte bun simț al limbii. Acțiunea este cursivă, concepută de regulă pe mai multe planuri, plonjând în fantastic sau în oniric cu o acuratețe de invidiat. Cromatica narațiunii e una cu un caracter special. Dacă vom consulta un album tematic, vom descoperi cu siguranță mai mulți fluturi exotici în stare să parcurgă distanțe foarte mari pentru a se hrăni sau pentru a-și realiza împerecherea, pentru a se perpetua ca specie. Relevant rămâne faptul că alternanța planurilor narative în desfășurarea acțiunii este făcută în ritmul etapelor de zbor ale fluturilor migrator dintr-un loc în altul...

În plan real, avem de-a face cu Horia, ca ultim vlăstar al familiei Zărneștilor, ori cu generalul Horixul în spațiul și peisajul persan sau samuraiul Masachi Horyaka în spațiul nipon. Ea, femeia iubită, e Emanuela Manu, în planul real Manuxena sau Manuko în plan imaginar. Un fapt banal, nesemnificativ, e de natură să declanșeze ori să schimbe semnificativ planul și desfășurarea acțiunii. Tablourile în mișcare, succesiunea și desfășurarea acțiunilor fac sarea și piperul acestui roman. Un fapt este sigur: autorul știe să povestească. O face cu șarm, subtilitate, măiestrie și o vervă de invidiat, oferindu-ne pagini suculente care scot în evidență caracterul uman, prietenii mai mult sau mai puțin durabile, fapte de arme sau de vitejie, forța și tăria sentimentului de dragoste, lupta cu viața, cu suferința, cu moartea. Este o întreagă paletă de emoții și sentimente trăite firesc, la cea mai înaltă tensiune. Un soi de magnetism unic și original conduce sensul și expresivitatea narațiunii. Totul sau aproape totul, gramul de nebulie, visele oamenilor ori, de ce nu, ascendentul sentimental, ușor utopic, se transformă subtil într-o informație utilă și pertinentă în stare să anime visul efervescent al protagoniștilor. O intensitate vibratilă, dominită de exercițiul permanent al

pregătirii de luptă, determină o rigoare extremă și tulburătoare a unui destin expus unei infinite intensități. Fapt este că jurnalul confruntărilor eroului principal e de natură să exemplifice pertinent și convingător dificultatea de a păstra intactă reprezentarea valorilor morale în care crede. Chimia dintre personaje este determinată de profunzimea și de intensitatea sentimentului de dragoste pe care și-l nutresc reciproc. Atât codul Bushido (codul de conduită al samuraiilor pe care se sprijină autorul Leonida Ivel în derularea celei mai întinse părți a acțiunii acestui roman condensat și comprehensiv totodată), cât și reflexivitatea apolitică cu care lectorul împătimit se poate apropia de lucruri nu exclud o anume conștiință care mizează pe capacitatea taumatogenică și de sinteză a actului cultural autentic. Atât elementele zen ale budismului, cât și cele ale unui confucianism bine temperat, se pot zări cu ușurință în cursivitatea scriiturii. Unul dintre meritele majore ale acestei cărți este acela că încearcă să ne ajute să ne autoanalizăm și să trecem cu brio dincolo de stările noastre de confuzie,

frică, durere, tristețe, ură și rău sufletesc... Un evantai de viclesuguri stilistice nu face decât să apară, ca printr-o adevărată magie, neprevăzută. Absurdul subtil, dar și apropierea de lucruri și de sentimente sunt de natură să nască în sufletul nostru puțină lumină... Viociunea ideilor, filozofia spiritului, logica etică, dar și teoria istorică parcă și dau mâna cu fidelitatea și tenacitatea personajelor principale. În această narațiune, atât solipsismul cât și teleologicul se întrepătrund atât escatologic, cât și oniric. Autorul se dovedește a fi un fin observator al condiției umane.

Leonida Ivel are inteligența de a-și plasa evenimentele narative în locuri și momente diferite, pline de mister și dramatism, într-un climat de basm oriental. Evenimente tensionate acumulează energic și vital necesitatea schimbărilor ce se petrec în concordanță cu rapiditatea, dar și cu adâncimea și profunzimea sentimentelor și trăirilor umane. Alternanțele folosite au în vedere nimic altceva decât etapele zborului fluturilor monarh. Autorul stăpânește dozarea efectelor și exploatează ingenios elementele narative. Neprevăzutul cu care se încarcă epicentrul acțiunii e unul caracteristic. Lupta dusă cu viața, cu moartea, cu boala, relațiile interumane sunt redată cu acuratețe, menținându-se tensiunea lirică. Sentimentul de dragoste e cel care în mod firesc potențiază, dar și orientează cursul acțiunii. Horia, ultimul vlăstar al familiei Zărneștilor, generalul Horixul și samuraiul Masachi Horyaka sunt de fapt ipostaze ale aceluiași personaj, pus în situații aparent diferite. Emanuela Manu, Manuxena și Maniko sunt ipostaze ale femeii iubite. Prin simboluri, semne și mituri, dar și prin analize psihologice se configurează o lume

aparentă, redând totodată o bogăție spirituală în stare să ne anime și să ne hrănească vi-guros spiritul...

Ar fi inutil, desigur, să dezvoltăm aici întreaga teorie și aporie filozofică a iluziei pe care orientalii o numesc simplu „maya”. În mod paradoxal, spiritualitatea ar putea fi nimic altceva decât o invenție a minții. Gândul tău nesfârșit de a fi liber te conduce inevitabil spre suferință; și suferința există atât timp cât gândești.

În mod tradițional, omul iluminat cultivă și rostește cuvintele și învățăturile sfinte; vorbele sale sunt, de regulă, paradoxuri. Faptele sale sunt însă cât se poate de simple. Neputându-și stăpâni gândurile, înțeleptul oriental și-a imaginat iluziile ca pe niște fluturi... ca pe niște fluturi exotici. Pentru orientalii tradiționali, dansul fluturilor reprezintă un simbol deosebit... ar putea semnifica linia vieții, dar și evoluția firii omenești. Ei bine, mayașii, și nu numai ei, au umplut piramidele civilizației Nazca cu fluturi, de preferință de aur. Cum au ajuns ei la concluzia că viața omului poate fi simbolizată de fluture e un mister încă insuficient elucidat. De ce nu, ca și viața unui fluture Monarh... (în derivă). Leonida Ivel (alias Viorel Ioniță) este născut la 1 august 1952, în comuna Voluntari, foarte aproape de București, fiind boțezat, de fapt, Viorel Leonida. Scriitor profund și complex, dacă ne referim la reflexele filozofiei maya în proza sa, Leonida Ivel excelează și atunci când scrie poezie. Pseudonimul cu care semnează e doar pe jumătate pseudonim... Conform filozofiei textului, „moral pare să fie tot ceea ce într-o măsură rezonabilă contrazice instinctul de conservare”. Și-a satisfăcut stagiul militar la Bacău și, o știm deja, a condus o escadrilă de tancuri. Viorel Ioniță (alias Leonida Ivel) scrie poezie, literatură pentru copii, este prezent în câteva antologii de poezie contemporană, fiind câștigător al Concursului Național de Poezie „Radu Cărmeci”, 2020. Participă activ la cenaclurile literare). Romanul „Fluturile Monarh” a apărut în anul 2020 la Editura „Cartea Românească”. Educațional” și are un succes răsunător. A fost tradus în șapte limbi și treizeci de idiomuri într-o singură săptămână. Agenția Samizdat, cea care l-a tradus, s-a declarat depășită de cereri. Romanul a trebuit să fie preluat de un consorțiu de traducători.

Leonida Ivel are o voce distinctă, discretă, elegantă și subtilă; e un matur al frazei și al metaforei, un căutător asiduu de sensuri și sentimente într-o lume atât de diversă și de plină de idei și de cuvinte.

• Irina Dascălu – Soul

Motto: Fiecare cuvânt este o prejudecată.
Friedrich Nietzsche

Mi l-am imaginat pe Nietzsche, demolatorul de prejudecăți (dar și zămisliitorul altor prejudecăți...), ca interlocutor. S-ar putea sta cu el la o voroavă? Imaginați-vă că ați participa împreună la o dezbatere... televizată, după regulile unui moderator care, cu un timer, ar încerca să cronometreze durata intervenției fiecăruia. Credeți c-ar avea viață lungă... timerul? Vorbele-i sunt uragane. În tăcerile sale sunt zămislite cutremure. Când întreabă, e ca și cum ți-ar pune mâna pe beregată. Când te privește, parcă trece prin tine laserul unui bisturiu. Nu există regulile altora; doar regulile sale. Criteriile de valorizare au același chip. Idolii n-au nici măcar răgazul să clipească, a protest, în fața sa, întrucât sunt sfărâmați într-o clipă. Starmă și, de cele mai multe ori, nu argumentează. Dă verdicte care te obligă să le întemeiezi, logic și afectiv, ființarea. Pare un căpcăun de idei. Le strivește sub talpă de parcă ar fi vipere. Ți este teamă să-l lași cu briciul în mână, ca nu cumva, atunci când se rade, iritat de gândurile pe care le vede pe chipul celui din oglindă, să nu-i facă felul. Urmărindu-i discursul, dacă nu-l cunoști, îți vine, de cele mai multe ori, să-i faci cadou o programare la psiholog sau chiar direct la psihiatru. Când îl auzi spunând câte o vorbă bună despre cineva – Dostoievski, Stendhal, Napoleon, Goethe sau Schopenhauer –, mai că-ți vine să-l iei de guler, să-l piști, să-l întrebă dacă n-a luat-o razna de tot. Probabil că pe mulți i-ar lovi tulburarea de stres posttraumatic, numai dacă i-le-ar propune cineva conviv pe o insulă pustie.

Nietzsche trimite către lume un potop de bumeranguri, se ferește de ele și așteaptă ca acestea să ruineze tot ce ating, căci numai pe ruine dezinfectate moral, crede el, poate fi înfiripată nașterea unei noi supraviețuiri decente. Are aerul unui zeu care n-a prins clipa Facerii lumii. Născut mai târziu, încearcă parcă lucrarea unei alte faceri. Zeu fără supuși și suverani, el vrea să zămislească din idei și împotriviri o alfef de lume. Strigă din toți rărunchii că Dumnezeu a murit, dar îl furnică pe șira spinării ceva uman, gândindu-se că nu va fi bine înțeles, interpretat. Ceea ce se va și întâmpla. Aruncă în lume Supraomul, dar, asemenea ucenicului vrăjitor, nu va mai putea îmblânzi furtunile primordiale pe care le-a dezlântuit. E un Pygmalion, al cărui Galatee a vrăjit, fără voia sa, minți și suflete otrăvite.

Nietzsche a trăit mereu pe valul involburat. N-a ajuns niciodată la liman. Linștea ființării i-ar fi înveninat sufletul. S-a hrănit din striviri sublime. Anteu prindea noi puteri atingând pământul. La Nietzsche, izvorul noilor puteri erau strivirile sale, ruinele pe care le provoca prin Cuvânt. Cred că portretul pe care l-a schițat el pentru „Știința

Ion FERCU

Prejudecățile: infern și provocare eternă (20)

voioasă” ar putea fi și un autoportret al spiritului său: „...zburdălnicie, neliniște, contradicție, vremială de aprilie, astfel încât te gândești tot timpul la vecinătatea iernii, cât și la victoria asupra ei, victorie care vine, care trebuie să vină, care poate a și venit” (op. cit., București, Editura „Humanitas”, 2006, p. 8).

Nietzsche vrea să ființeze „dincolo de spaimă și milă”, ca un inocent beat de „acea bucurie care cuprinde în sine și bucuria de a distruge”, de bucuria care are ca sete de viață visul de „reconsiderare a tuturor valorilor”. („Amurgul idoliilor sau Cum se face filosofie cu ciocanul”, Cluj-Napoca, Editura „ETA”, 1993, p. 75). Întreb: „Nu este un proiect-utopie?” Nietzsche-mi răspunde ca unui plebeu care se odihnește în *magister dixit*: „...în rana însăși stă puterea de tămăduire” (ib., p. 5).

Filosof, literat, savant, critic al culturii, Nietzsche are teritoriile ale spiritului pe care nu le poate revendica nimeni: Supraomul, veșnica reîntoarcere, transvaluarea tuturor valorilor, amoralitatea... Unele dintre ideile sale n-au găsit unanimitate de interpretare din partea criticilor. Nu lipsesc excesele. „Enciclopedia Universala Britannica” (București, Editura „Litera”, 2010, vol. 11, p. 142) notează: „Deși era dușmanul de moarte al naționalismului, al antisemitismului și al politicii de forță, numele lui avea să fie invocat mai târziu de către fasciști pentru a susține chiar teoriile pe care acesta le ura”. În Primul Război Mondial, din ranița soldatului german nu lipsește, pe lângă „Evanghelia după Ioan”, „Așa grăit-a Zarathustra”. Cugetările sale pe tema morții lui Dumnezeu au încă, în multe situații, chiar și în medii cu acces la logică, psihologie și morală, o percepție empirică. Apreciat de unii ca fiind cel mai mare autor de proză din literatura germană, este redus de mulți la statutul de filosof original. Nietzsche trebuie citit și cu ochii proprii; cu ochii noștri. Cu o condiție: aceștia să și vadă. Este ușor de constatat că existențialismul și deconstructivismul îl au ca precursor. Este reconfortant să-i asculti pe criticii săi înversunați, dar nu poți să-i neglijezi nici pe unii dintre cei care i-au devenit un fel de frați de cruce ai spiritului: Karl Jaspers, Albert Camus, Michel Foucault, Jacques Derrida, Lev Sestov, Paul Tillich, Martin Buber, Sigmund Freud, Carl Jung, Alfred Alder, Thomas Mann, André Malraux, George Bernard Shaw, Rainer Maria Rilke... Printre aceștia, *nota bene*, observăm că se află și teologi

renunțați. Freud era sedus de el. Dar poate că percepția pe care o avem despre Nietzsche este încă în faza de pionierat. Cândva, el spusese că unii oameni se nasc postum. El, care și-a plătit costurile de editare ale unora dintre cărțile sale, este unul dintre aceștia.

În „Nietzsche als Philosoph” (Berlin, Reuther & Reichard, 1902, pp. 1-17), Hans Vaihinger, un îndrăgostit de Nietzsche, amintește trei motive pentru care, în opinia unora, autorul lui „Așa grăit-a Zarathustra” n-ar trebui privit ca filosof: opera sa este doar o modă filosofică; se exprimă în aforisme, nu are un sistem filosofic; a suferit o maladie mentală. Același Vaihinger contraargumentează elevat aceste argumente. Dar poate că argumentul cel mai interesant care ne face să stăm mereu în preajma lui Nietzsche este chiar unul dintre gândurile lui Zarathustra: „Din toate câte până-acum s-au scris, iubesc doar ceea ce s-a scris cu sânge. Scrie cu propriul sânge; și vei descoperi că sângele e spirit” (Friedrich Nietzsche, „Așa grăit-a Zarathustra. O carte pentru toți și niciunul”, București, Editura „Humanitas”, 1997, p. 98). Asta face Nietzsche: scrie cu propriul sânge. Până și cerneala scrierii are identitatea ființei sale. Privirile sale sunt fulgere, ideile lui provoacă incendii. Probabil că este cel mai seducător Don Quijote al metafizicii.

Nietzsche lasă în urma sa doar ruine în cenușa cărora vrea să arunce semintele unor noi valori... Discursul său mă trimite uneori către „Evanghelia după Ioan” (cap. XII, 24): „Amin, amin, grăiesc vouă: grăuntele de grâu, când cade pe pământ, dacă nu va muri, rămâne stinger; dar dacă va muri, aduce roadă multă”. La Nietzsche mor până și ruinele pe care le zămisleşte. Din solul fertil al acestora răsare, tot prin grija lui, (și) multă roadă. Unele fructe au însă și virusul unor noi prejudecăți. Ascultați-l („Amurgul idoliilor sau Cum se face filosofie cu ciocanul”, Cluj-Napoca, Editura „ETA”, 1993, p. 43): „Dante, sau hiena care face versuri în morminte”: „Kant: sau **cant** ca și caracter inteligibil”. (Pentru **cant** ne oferă și explicații: „...originar, vocea jeluitoră a cerșetorului și comportamentul lui reclamând compasiunea, iar prin extindere, purtare fățarnică, ipocrită.”) „John Stuart Mill: sau claritatea jignitoare”: „Zola: sau «bucuria de a puși». Și, ca să nu credem că strivește la întâmplare, fără strategie asumată – *Umwertung aller Werte* –, ne invită și către

„începuturi”. Către Platon, de pildă: „Platon este un laș în fata realității – prin urmare, el se refugiază în ideal” (ib., p. 72). „Platon este plictisitor. Până la urmă, neîncrederea mea față de Platon merge și mai adânc: găsesc că el a deviat atât de mult de la toate instinctele fundamentale ale elenilor, că e atât de impregnat de morală [...], încât în fața întregului fenomen Platon aș dori să folosesc mai degrabă expresia dură de «sarlatanie superioară»” (ib.).

Declarativ, Nietzsche avea mare respect pentru cei pe care-i așeza la „zid”: „Egalitatea adversarului [...] este prima condiție prealabilă a unui duel cinstit” („Ecce Homo”, Cluj-Napoca, Editura „Dacia”, 1994, p. 12). Numai că, atunci când scoate spada pentru duel, Nietzsche aplică lovituri de grație fără avertismente, remuşcări sau teamă de zgomotul pe care-l provoacă „martorii”. Marin Aftincă notează, cu subtilitate, și o altă perspectivă a atitudinii autorului. „Așa grăit-a Zarathustra”: „Pe Socrate, de care se simtea foarte apropiat, l-a atacat permanent cu o energie neslăbită, considerând că pentru el atacul este un mod de a-și exprima recunoștința față de cineva demn de luat în seamă” („Nietzsche. Ființă și Valoare”, Cluj-Napoca, Editura „Argonaut”, 2003, pp. 7-8).

Nietzsche va propune *Umwertung aller Werte*, aruncându-se ca un erou metafizic, sinucigaș cred unii, în mrejele seducătoare ale Supraomului (atât de neînțeles, pentru unii). Nu-l îmbrățișez cu prea multă efuziune pe Nietzsche atunci când îmi spune că tot „ce a fost odată condiment al vieții, pentru noi ar fi otrăvă” (ib., p. 58), însă, ori de câte ori mă invită cineva în universul metafizic al valorilor, îl vizitez, dându-i întrebări-capcană, argumente-repros, dar și multe seminte pe care le cred, în inocența mea de posesor de liber-arbitru (afurisit de către Nietzsche...), că ar putea rodi în solul pregătit de el pentru reasezarea perpetuă a valorilor lumii, fără a-mi putea reprima nostalgia față de absolutul din valori precum Binele și Frumusețea.

Atunci când ambiționezi o definiție a valorii, după ce-ai elaborat-o după toate cerințele logicii, dacă-ți dai întâlnire cu spirite precum Arthur Schopenhauer („Ceea ce are valoare reală în lume nu este luat în seamă; și ceea ce-i luat în seamă nu are valoare”), C.S. Lewis („Unele lucruri sunt iubite pentru că au valoare. Altele au valoare pentru că sunt iubite”),

Wilhelm Windelband („Fiecare valoare satisface o necesitate sau trezește un sentiment”), Louis Lavelle („Chiar și cele mai umile aspecte ale realului pot întruchipa, în anumite împrejurări, valori, pot primi pecetea spiritului”) sau Immanuel Kant („Două sunt lucrurile care îmi umplu sufletul de admirație și venerație mereu crescândă: cerul înstelat de deasupra mea și legea morală din mine”), poți realiza uneori că nespulul din definiție devine mai important decât spusul... M-a tulburat mereu, ori de câte ori am încercat să-mi apropiu spiritul de problematica valorii, zisa filosofului-teolog Johannes Hessen: „Ajută-l Adevărului, Binelui, Frumosului și Sacralului să capete ființă prin personalitatea ta! Valorile te cheamă! Ele strigă după realizare prin tine. Fii, deci, un realizator de valori, un purtător de valori, un om de valoare! Valorile te cheamă! Totuși, nu toate o fac la fel de tare și la fel de insistent, nu toate cu aceeași cerere necondiționată” (apud Constantin Stroe, „Filosofie – cunoaștere, cultură, comunicare”, București, Editura „Lumina Lex”, 2000, p. 99). Am găsit aici un adevărat poem, locuit de multe virtuți cognitive, închinat **valorii**...

Pe bulevardul condiției umane, constituirea și instituirea valorilor reprezintă teme cu statut cardinal, dar interogațiile care ne trimit către criza valorilor au, și ele, statut de vedetă. S-a crezut, un timp, că pare de la sine înțeles ce sunt adevărul, binele, frumosul, iubirea, fericirea, speranța sau libertatea. Socrate este primul care a zguduit acest „de-la-sine-înțeles”, vestind lumii o nouă tablă de valori, oferindu-ne un dar ale cărui sensuri trebuie să le deciptăm mereu. Eroi Antichității își asumă uneori tragic responsabilitatea distrugerii echilibrului valorilor, plătind dezvrăjirea ordinii existente cu suferința, dar au credința că refac armonia lumii. Valorile se află într-un etern proces de primenire, criza lor cochetează cu firescul. Cât absolut și relativ găsim în valori precum Binele, Răul sau Adevărul? Aparent cu glas otrăvit, Pascal avea să ne spună în „Cugetări” (București, Editura „Antet Revolution”, 2013, p. 101): „Adevăr pe această parte a Pirineiilor, eroare de cealaltă parte”.

Sunt repere ale Spiritului, precum Kant sau Luther, care simbolizează sfârșitul unui mod de a gândi și începutul altuia. Nu întâmplător Hegel spune că asemenea oameni trebuiau să se nască. Ei sunt necesități primenitoare de spirit, aidoma necesității din logica aristotelică. Goethe, prin vocea lui Mefistofel, ne avertizează: „...tot ce se naște și devine/ E vrednic să se prăpădească./ [...] Astfel cam tot ce voi numi păcat,/ distrugere și rău/ E însuși elementul meu” („Faust”, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955, traducere de Lucian Blaga, p. 84).

În jurnal, Louis Basset reusește să redea multiplele fațete ale Marelui Război, dar mai ales să deducă acele laturi ale războiului care se vor dovedi de cel mai mare impact în evoluțiile de după 1919. (Alina Pavelescu)

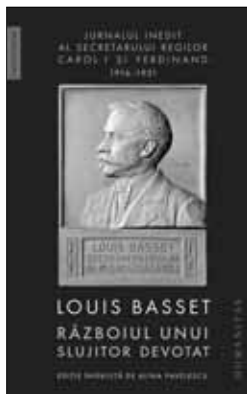
S-au publicat, în ultimii ani, numeroase cărți ce evocă atmosfera din anii Marelui Război, scrise de participanți la conflagrație, de ambasadori sau istorici. De astă dată dorim să prezentăm jurnalul inedit al secretarului particular al regelui Carol I și Ferdinand I, Louis Basset (n. 1846), care și-a servit suveranii, în slujba căruia s-a aflat, timp de 62 de ani, cu conștiințozitate, devotament și vrednicie. Pentru meritele sale a fost păstrat în funcție și de regele Carol II. Louis Basset se stinge în același an, 1931, la fel ca generalul francez Berthelot. Elvețian de origine, absolvent al Facultății de Litere din Neuchâtel, Basset sosește în România în 1869, se integrează în societatea românească și ajunge să iubească țara de adopție. Germanofil înăscut și prin educație, Basset este apreciat de Carol I, care-l prezintă împăratului Franz Joseph cu ocazia vizitei acestuia în România. Între România și Puterile Centrale exista un tratat secret de alianță din 1883, reînnoit de câteva ori, iar nerespectarea lui l-a afectat profund pe Carol I, care se stinge în toamna lui 1914, urmat în noiembrie 1916 de Franz Joseph: „Cei doi suverani aveau mai multe lucruri în comun: conștiințioși, cavaleri, robii datoriei și ai cuvântului dat, devotați cu totul fericirii popoarelor lor, au dispărut în plină furtună, pe care nu au putut-o împiedica și nici nu i-au putut întrezări sfârșitul, fericit ori fatal” (p. 58). La paginile 169/170 sunt reproduse impresiile lui O. C. Tăslăuanu la aflarea veștii că regele Carol murise: „Regele Carol! Acest nume înseamnă cel mai frumos capitol din istoria neamului nostru. Prin personalitatea viguroasă a acestui om, România, și cu ea românismul, și-a croit un drum nou, al său propriu, în istoria omenirii... A fost un om care a știut ce vrea și care a izbutit întotdeauna să-și impună voința. În acest conflict dintre puterile europene, cred însă că ochiul lui ager își pierduse siguranța. Am auzit că la Consiliul de Coroană și-a pus în joc sceptra și dinastia pentru Tripla Alianță...” Chestiunea ce ne preocupă de câțiva timp este aceea a motivului real al izbucnirii Primului Război Mondial, pe 28 iulie 1914, la o lună după asasinarea lui Franz Ferdinand și a soției sale la Sarajevo. Austro-Ungaria trebuia să-l pedepsească pe asasin, dar țările beligerante căutau un motiv palpabil pen-

cartea străină

Jurnalul unui secretar regal

Ionel SAVITESCU

tru începerea conflictului, care la o analiză amănunțită era generat de rivalități politice, economice, teritoriale. Pe 14 iunie 1914, Nicolae II face o vizită lui Carol I la Constanța, vizită ce îngrijoră Puterile Centrale, dar vizita țarului urmarea și un proiect matrimonial: al căsătoriei printului Carol, fiul lui Ferdinand, cu fiica lui Nicolae II, Olga, mariaj nerealizat. Jurnalul* lui Louis Basset cuprinde perioada 23 august 1916 – 3 mai 1921. În finalul volumului este inserată o Anexă și un indice de nume. Se mai reproduc scrisori ale lui Basset către Carol I, un set de fotografii de epocă, reproduceri după presa străină, facsimile din Jurnalul lui Louis Basset. Regele Ferdinand I al României se afla într-o situație delicată: conform tratatului din 1883, România era aliata Puterilor Centrale, dar clasa politică se orientase spre Antanta; capitalele europene așteptau în 1916 cu înfrigurare decizia României. Louis Basset crede că Brătianu a greșit prin alianța cu Antanta (p. 254), dar desfășurarea și finalul conflagrației i-au fost favorabile. Basset se dovedește un vizionar prevăzând că în 20 sau 30 de ani va avea loc un nou război european din lipsa unei păci durabile (p. 263). Regele Ferdinand îl trimite pe Louis Basset cu o scrisoare la fratele său Wilhelm la Sigmaringen, pentru a-i comunica decizia Consiliului de Coroană, întâlnire la care participase și Al. Beldiman, ambasadur român în Germania. După această întrevedere, Louis Basset își continuă drumul către Elveția, urmărind cu atenție primele confruntări armate ale românilor cu trupele Puterilor Centrale, remarcând asemenea lui Marcel Fontaine slaba înzestrare a armatei române: „Devin tot mai evi-

dente insuficiența pregătirii noastre militare, lipsa de șefi capabili și ușurinta cu care guvernul s-a angajat în acest război... Ce mă neliniștește cel mai mult pentru viitor e mentalitatea oamenilor noștri politici, care, cu câteva excepții, sunt toți mânați de interesul de partid, fără a se sinchisi cu adevărat de interesul țării” (pp. 57-58). În același timp, constată că în Vest luptele urmăreau epuizarea Germaniei, nevoită să lupte pe două fronturi. În 1914, Germania credea într-o victorie rapidă asupra Franței, după care să învingă Rusia. În 1917, Germania dorea o pace separată cu Rusia pentru a-și deplasa armata în Vest. Căderea Bucureștiului (6 decembrie 1916) în mâinile lui Mackensen îi sporește temerile lui Basset, pentru că familia regală, oficialitățile se refugiaseră la Iași, iar Tezaurul României este transferat în două etape la Moscova. Pe 15 decembrie 1916, Basset notează că prințul Wilhelm de Hohenzollern dăduse o proclamație către locuitorii Craiovei, în care afirma că armata germană dorește pedepsirea celor care au încălcat tratatul și au rupt legăturile de familie, încât Basset scrie: „Vinoștii trebuie

căutați în coteriile Brătianu și Ionescu, care, orbiți de visurile lor prezumțioase și de promisiunile false ale Antantei, au creat în opinia publică și mai ales în armată curentul ce a dus țara la ruină” (p. 71). Se estimează că războiul va dura încă 5 ani, iar la pagina 222, durata războiului este apreciată la 20 de ani! Probabil că războiul ar mai fi durat dacă nu interveneau defecțiunea rusească, abdicarea lui Nicolae II, asasinarea familiei imperiale, venirea comuniștilor la putere, iar propunerile de pace germane sunt refuzate de Antanta: „Războiul actual capătă o cu totul altă semnificație decât aceea din notele publicate; în realitate, nu e decât manifestarea brutală a acestui apetit de dominație economică pe care și-l dispută Germania și Anglia; prima, prin dezvoltare pașnică a superiorității sale industriale, care se afirmă tot mai mult, a doua prin violență, legând de ea niște aliați orbi, cu promisiuni de avantaje teritoriale care o costă puțin și îi vor aduce mult profit atunci când își va atinge scopul. Acest război e deci războiul Angliei; în caz de victorie, îi va asigura supremația economică necondiționată atâta vreme cât nu i se va smulge imperiul maritim” (p. 86). Războiul submarin al Germaniei (scufundarea navelor „Lusitania”, „Rochester” și „Orleans”) a determinat SUA să declare război Germaniei (2 aprilie 1917) și Austro-Ungariei (7 decembrie 1917). (A se vedea în acest sens nota 1 de la pagina 91, deși mai la vale, la pagina 105, nota 1, se menționează data de 6 aprilie 1917.) În pofida eforturilor, victoria unuia dintre blocurile militare nu se întrevădea, iar resursele alimentare erau tot mai reduse, populația civilă fiind amenințată cu foametea. Cheltuielile de război sunt în continuă creștere. Surprinde faptul că bătăliile din vara anului 1917, pe frontul din Moldova, sunt amintite tangențial, fără a se insista asupra victoriilor românești de la Mărăști, Mărășești, Oituz. Dintr-un proces al unui general rus reiese faptul că mobilizarea armatei rusești fusese făcută fără acordul țarului, Nicolae II și Wilhelm II fiind mințiți. Basset este dezamăgit pentru că cele două blocuri militare se luptă cu disperare pentru a se distruge, moralitatea societății moderne e în scădere față de Antichitate, iar viitorul este imprevizibil (pp. 159-160). Epuizate, Rusia și Germania au încheiat un armistițiu la Brest-Litovsk, iar între România și Puterile

Centrale, la Focșani. Se pare că Rusia nu dorise ca România să se alătore Antantei din motive strategice (p. 168 și 204), iar din alte surse documentare se desprinde ideea că între Rusia și Germania exista o înțelegere secretă de împărțire a României. Viața în România continuă să fie deosebit de grea. Astfel, într-o însemnare din 22 iulie 1918, Louis Basset scrie: „Știrile din România sunt următoarele: țărani opresc trenurile cu cereale care merg spre Germania, le jefuiesc și le incendiază, sunt semnalate și acte de violență împotriva trupelor de ocupație. Aceasta nu se poate explica decât prin foametea care bate la ușă și prin duritatea acțiunilor germanilor, care revoltă populația” (p. 248). În pagina următoare, Basset comentează asasinarea lui Nicolae II „într-un sat obscur din Siberia” (în realitate, la Ekaterinburg). De-a lungul jurnalului sunt portretizați președintele american Wilson, Wilhelm II, Clemenceau, Ferdinand I, Marghiloman, Averescu, Take Ionescu, Brătianu. În sfârșit, după semnarea Armistițiului, Imperiul German și cel Austro-Ungar se prăbușesc. Germaniei i se impun condiții de pace severe: despăgubiri uriașe, predarea flotelor de război și comerciale, renunțarea la colonii, retrocedarea Alsaciei și Lorenei etc.: „Iată deci că suntem departe de pacea fără învingători și învinși, fără anexiuni și despăgubiri, propusă cândva de Wilson... Greșeala Germaniei din 1871 va fi repetată acum de Alianți, la proporții gigantice... Inconștient deschid drumul nu către o pașnică societate a națiunilor, ci spre haosul bolșevic, care încă nu și-a spus ultimul cuvânt” (p. 274). A se vedea și considerațiile asupra păcii de la paginile 324 (18 mai) și 334. În fine, la sfârșitul anului 1919, Louis Basset revine în România odată cu regina Maria. Jurnalul este întrerupt pentru două luni, ultimii doi ani având însemnări puține. Constată totuși că după război moralitatea și comportarea civilizată sunt în scădere, „spre marea indignare a oamenilor onesti” (p. 369). Evident, o restituire utilă și necesară. Semnalăm câteva inadvertențe: la pagina 80, nota 1, George Panu nu a fost unul dintre fondatorii „Junimii”, ci un memorialist al ei. La pagina 202, nota 2, pentru Lupu C. Kostaki (1851-1927), anul decesului este 1923.

* Louis Basset, *Războiul unui slujitor devotat. Jurnalul inedit al secretarului particular al regelui Ferdinand I, 23 august 1916 – 3 mai 1921*. Traducere din franceză, studiu introductiv și note de Alina Pavelescu, Buc., Ed. „Humanitas”, 2019, 402 p.

• Irina Dascălu – Compoziție

Portugalia

Poetii fadoului

Carlos RAMOS

(Carlos Augusto da Silva Ramos, n. 1907, Lisabona – m. 1969, Lisabona)

Biografia
fadoului

Dacă mă-ntrebați pe mine,
Am cunoscut bine fadoul:
Era un bețiv, un vagabond
Care trecea prin Mouraria*,
Cu siguranță mai costeliv
Decât un ogar,
Dar susținând că e un domn
Pentru că uneori se freca de nobilime.

Tatăl său a fost un copil abandonat
Care chiar a navigat
Pe caravelele lui Vasco da Gama,
Un cerșetor, mai murdar
Și mai tâlhar decât matelotul
De pe ulițele vechi din Alfama.

Da,
Știu bine de unde venea,
N-a ieșit vreodată din plebe,
Deși s-arăta mereu vanitos,
Și mai știu
Că era dintre cei care
Nu și-au cunoscut părinții
Și nici vârsta nu și-o știau.

Dacă mă-ntrebați pe mine: I-am văzut
Cu desăvârșire confuz,
Mereu pus pe hartă,
Intrând în cartierul maur
La ore moarte,
Crăpând ușile –
El era regele nunții.

Acolo aștepta taurii,
Era un călăreț faimos
La carnaval, era frenetic,
În această viață agitată,
El care a pornit de la nimic,
Fiind nimic – era totul!

* „cartierul maur” din Lisabona, considerat, prin tradiție, locul unde s-a născut fadoul

Silva TAVARES

(João Silva Tavares, n. 1893, Lisabona – m. 1964, Lisabona)

Casa Mariquinhas

Pe o stradă ciudată se află
Casa Mariquinhas*,
Are-n salon o chitară
Și jaluzele la ferestre.

El locuiește de multe prietene,
Dar celei despre care-ți vorbesc
Nu-i face mare plăcere
Viața fetelor de acolo,
Deși e plină de cântece
Precum câmpul de cicade.
Când aude fado la chitară,
Emoționată, uneori plânge
În casa fericită unde locuiește,
Pe o stradă ciudată.

Pentru a se face remarcată,
Poartă lucruri bizare:
Șireturi și panglici înodate,
Eșarfe colorate țipător.
Aleasă, dorită,
Mai trufașă ca o regină,
Râde de celelalte, sârmanele,
Care o dojenesc amar
Când văd atâta lume
La casa Mariquinhas.

De o simplitate evidentă
Și foarte rău mobilată,
Practic nimic nu are valoare
În toată casa ei.
În pervazul fiecărei ferestre
Stă un ghiveci cu flori,
Pe pat cuverturi indiene cu dungi,
Tablouri de un gust îndoielnic
Și, în loc de pian,
În salon se află o chitară.

Ca să-și păstreze averea săracă
A cumpărat un seif,
Iar pe măsură ce gazul se sfârșește,
Lumină scoate din petrol.
Își lustruiește mobila cu ulei
De migdale dulci, și vecinii
Ipociți trec prin apropiere
Ca să vadă ce se-ntâmplă înlăuntru.
Dar, ca să-i tachineze,
Ea are jaluzele la ferestre.

*un bordel vestit din Lisabona istorică

Armando NEVES

(Armando Guilherme da Silva Neves, n. 1899, Lisabona – m. 1944, Lisabona)

Portugalia
nu e o țară mică

Într-un colegiu din Franța – care poate
Nu le întrecea pe cele de prim rang –,
Un puști portughez
A fost chemat la lecția de geografie...

I s-a arătat o hartă a Europei
Și, pentru a-i vedea isetimea,
Profesorul l-a întrebat ironic:
„Unde este Portugalia, țara ta?!”

Copilul a răspuns în același mod,
Cu o privire senină:
„Ca să arăt aici toată Portugalia,
Îmi mai trebuie trei hărți, cel puțin!”

„De ce?”, a spus profesorul,
grav și serios.
Iar puștiul i-a replicat, cu fermitea:
„Pentru că Portugalia mea
e un Imperiu!
Trebuie să-i arăt și coloniile.”

Profesorul francez l-a privit
Cu admirație și i-a spus:
„Micuțule portughez, ai un suflet mare,
La fel de mare ca toată țara ta!”

După ce i-a fost recunoscută valoarea la nivel mondial, prin contribuția unor interprete celebre precum Maria Severa (sec. XIX) și Amália Rodrigues (sec. XX), fadoul a intrat pe „Lista patrimoniului cultural imaterial UNESCO” (în 2011) ca un „cântec popular urban al Portugaliei” (alături de tangoul argentinian, înscris în 2009). Exegeții, deși recunosc mixtura formată din melodii și text, și-au orientat cercetările mai degrabă spre partea muzicală, stabilind tradiții, categorii, variante etc., în funcție de aceasta („modul dorian” sau „modul ionian”, plus utilizarea „rubato”-ului). Astfel se explică și „ierarhia” din mentalul colectiv, unde interpretul și compozitorul (deosebi fiind vorba de aceeași persoană) trec totdeauna înaintea textierului/ poetului. Și asta cu toate că, etimologic, cuvântul portughez *fado* („destin, soartă”) se presupune că ar proveni de la latinescul *fatum*, sens pe care-l transmite explicit textul și pe care muzica doar îl susține. De altfel, în a 7-a ediție a „Dicționarului Moraes” (1878), care consemnează pentru prima dată fadoul, definiția e clară: „muzică populară cu ritm și mișcare specifice, care se cântă de obicei la chitară și ale cărei cuvinte sunt poeme numite *fado* [...]”; poeme vulgare în formă narativă, unde se povestește o întâmplare reală sau imaginată care se termină rău ori sunt descrise moravurile, viața unei anumite clase sociale, precum *fadoul matelotului*, *fadoul călugăriei* etc.” (subl. mea). Ca dovadă, chiar și azi unii interpreți de fado recită textul doar acompaniindu-se la chitară.

Pe de altă parte, folosirea termenului „popular” în legătură cu fadoul nu implică o relație automată cu definiția standard a „folclorului”. Aici „popular” înseamnă răspândire în masă (popularitate) și accesibilitate. În rest, caracteristicile similare sunt parțiale: oralitatea e forțată (uneori, interpretul adaptează textul); anonimitatea e rară (mediul urban a impus constientizarea autorilor); tradiția încă e studiată (convențional, apariția fadoului e plasată la începutul secolului XIX, dar unele cercetări au găsit surse până în Evul Mediu); aspectul colectiv e discutat (adaptările bulversează amprenta auctorială, dar o recunosc formal); doar sincretismul e sigur (colaborarea dintre compozitori și textieri).

Bineînțeles că, ascultând fado, muzica impresionează în primul rând (nu spunea Paul Verlaine: „De la musique avant toute chose”!). Să recunoaștem: calitatea ei se plasează de cele mai multe ori deasupra textului (poate nu și în situațiile în care a fost folosit un autor clasic; exemplu – sonete de dragoste scrise de Luis de Camões și cântate de Amália Rodrigues). Însă poezii fadoului (unii cu formație intelectuală solidă, alții simple talente ingenue, alții doar versificatori de ocazie), fie ei și „minorii”, merită luată în seamă pentru modul în care au știut să servească, să se supună cu un fel de „modestie orgolioasă”...

Am selectat textele de mai jos din antologia bilingvă portugheză-franceză, inclusă la finalul excelentului studiu de Agnes Pellerin – *Le Fado* (Paris, Edit. Chandeigne, 2016; col. „Bibliothèque Lusitane”).

Prezentare și traduceri de
Emil NICOLAE

Henrique REGO

(Henrique Rego, n. 1885, Lisabona – m. 1963, Lisabona)

Pictorul beat

Umil, sprijinit de teigheaua unei taverne
Cu lemnul putred și puturos,
Pictorul beat desena în creion
Portretul fidel al femeii pierdute.

Nerușinata femeie, în mijlocul
zgomotului vulgar
De pahare ciocnite și glume grosolane,
L-a apucat pe băiat și l-a acoperit
cu săruturi
Întrebându-l, zâmbind,
care este meseria lui.

Acesta, mirat oarecum și cu mare efort,
I-a spus profesia pe care o învățase.
Iar dânsa, auzindu-l, i-a cerut imediat
Să-i deseneze figura provocatoare,
Și pictorul beat a transpus în creion
Trăsăturile bacantei
Pe hârtia murdară.

A retușat profilul și a scris
în partea de jos,
Cu o grafie ilizibilă, numele său modest
De bețiv zdrențuit și flămând, rostindu-l
Apoi cu vocea răgușită a nefericirii.
Atunci femeia s-a apropiat de tânăr,
L-a îmbrățișat și l-a sărutat pe obraz:
Era mama pictorului.
Și în timp ce mulțimea din tavernă
se indusese

De această ciudată pictură originală,
Bietul artist mototolea desenul –
Portretul fidel al femeii pierdute.

António Sousa
FREITAS

(António Sousa Freitas, n. 1921, Buarcos – m. 2004, Lisabona)

Aș vrea să-ți cânt
un fado

Aș vrea să-ți cânt un fado
Astfel ca toată lumea, ascultându-l,
Să înțeleagă că-i fadoul tău.
Un fado singular și-ndurerat
Pe care să-l poți simți
În suflet, așa cum îl simt eu.

Și să fie atât de diferit
Încât toată lumea, ascultându-l,
Să poată spune că nu contează
Cine-l cântă și cine l-a scris,
Căci eu l-am dus din poartă-n poartă
Încercând să te găseșc.

În câteva versuri ar trebui să pun
Fadoul din ochii tăi,
Fadoul din vocea ta.
Fadourile noastre sunt diferite:
Tu ai un fado, eu am un fado,
Un fado trist avem amândoi.